TC
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLAR ARASI EKONOMİK İLİŞKİLER
(ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER)
ANABİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN AKDENİZ POLİTİKASI VE TÜRKİYE

Yüksek Lisans Tezi

A.Murat SİCİM

Ankara-2006

TC
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLAR ARASI EKONOMİK İLİŞKİLER
(ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER)
ANABİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN AKDENİZ POLİTİKASI VE TÜRKİYE

Yüksek Lisans Tezi

A.Murat SİCİM

Tez Danışmanı
Prof.Dr. A.Füsun ARSAVA

Ankara-2006

TC
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLAR ARASI EKONOMİK İLİŞKİLER
(ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER)
ANABİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN AKDENİZ POLİTİKASI VE TÜRKİYE

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Prof.Dr. A.Füsun ARSAVA

Tez Jürisi Üyeleri :

Adı ve Soyadı	**İmzası**
……..	……..….
……	…….
……	…….

Tez Sınav Tarihi : …….

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR…….I
GİRİŞ……..……III

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA-AKDENİZ ORTAKLIĞI ÖNCESİ DÖNEMDE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN AKDENİZ POLİTİKASI

I. İLİŞKİLERİN İKİLİ ANTLAŞMALARA DAYANDIĞI DÖNEM…….1

II. GENEL AKDENİZ POLİTİKASI'NA GEÇİŞ……..…….….…...4

III. YENİLEŞTİRİLMİŞ AKDENİZ POLİTİKASI (YAP)…….……...10

A. YAP'ın Ortaya Çıkışı ve Kapsamı…….10

B. YAP Çerçevesinde Oluşturulan İşbirliği Programları…….……...17

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA-AKDENİZ ORTAKLIĞI/BARSELONA SÜRECİ

I. BARSELONA KONFERANSI İLE AVRUPA-AKDENİZ ORTAKLIĞI'NIN KURULMASI……..…….……..22

II. AVRUPA-AKDENİZ ORTAKLIĞI'NIN AMAÇLARI…….....27

III. AVRUPA-AKDENİZ ORTAKLIĞI'NIN KAPSAMI VE GELİŞİMİ…..…….28

A.Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın Kapsamı……..……....28

a. Siyasi Alanda ve Güvenlik Konularında Ortaklık……..……...28

b. Ekonomik ve Mali İşbirliği…….……32
c. Sosyal, Kültürel ve İnsani Konularda Ortaklık…….……...45
B. Barselona Süreci'nin Gelişimi…….……...…48
C. Avrupa Komşuluk Politikası ve Avrupa Akdeniz Ortaklığı…….…..…….57
D. Avrupa-Akdeniz Ortaklığını Etkileyen Unsurlar…….……60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN AKDENİZ POLİTİKASI'NIN TÜRKİYE'YE YANSIMASI

I. TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNE GENEL BAKIŞ…….…….…..….66
A. Gümrük Birliği Öncesi Dönem……..…….…….…..…66
B. Gümrük Birliği Sonrası Gelişmeler……..…….……..…...70
C. Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi'nin Hazırlanması ve Tam Üyelik Müzakereleri ……..…….…….….……74

II. TÜRKİYE'NİN AB'NİN AKDENİZ POLİTİKASI İÇİNDEKİ YERİ….....…75
A. Akdeniz Bölgesi'nin Türkiye Açısından Önemi……...….…….…..…75
B. Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın Türkiye'ye Etkileri……....……..…...77
C. MEDA Programı'nın Türkiye'ye Yansıması……..……..……82

SONUÇ…….…….……..…...85

EK (Barselona Bildirgesi ve Çalışma Programı)……..……...…...88

KAYNAKÇA……..…….……118

ÖZET……..…….…….125

ABSTRACT…..……...…....126

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
a.g.e.	Adı Geçen Eser
AP	Avrupa Parlamentosu
AT	Avrupa Topluluğu
AYB	Avrupa Yatırım Bankası
Bkz.	Bakınız
bl.	Bölüm
BM	Birleşmiş Milletler
çev.	Çeviren
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
ed.	Editör
EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi
ENPI	Avrupa Ortaklık ve Komşuluk Aracı
EU	Avrupa Birliği
İKV	İktisadi Kalkınma Vakfı
İTO	İstanbul Ticaret Odası
GAP	Genel Akdeniz Politikası
GATT	Ticaret ve Tarifeler Genel Anlaşması
Haz.	Hazırlayan
KOB	Katılım Ortaklığı Belgesi
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

NATO	Kuzey Atlantik İttifakı
No.	Numara
OGT	Ortak Gümrük Tarifesi
OTP	Ortak Tarım Politikası
MEDA	Akdeniz Ekonomik Kalkınma Bölgesi
SMAP	Kısa ve Orta Vadeli Çevre Eylem Planı
s.	Sayfa
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
UP	Ulusal Program
YAP	Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası

GİRİŞ

Avrupa Birliği, gerek kendi istikrarını ve güvenliğini etkileyen stratejik bir alan olması, gerekse ekonomik ve siyasi çıkarları çerçevesinde, kuruluşundan bugüne Akdeniz ülkeleriyle ilişkilerine büyük önem vermiş ve bu çerçevede politikalar geliştirmiştir.

Aynı zamanda bir Akdeniz ülkesi olan Türkiye'de bu politikalardan etkilenmektedir. Ancak, Türkiye'nin tam üyelik sürecinin, Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası'nın dışında geliştiğini de belirtmek gerekmektedir.

Avrupa Birliği'nin Akdeniz ülkelerine yönelik politikasındaki son aşama 1995 yılında Barselona'da gerçekleştirilen Avrupa-Akdeniz Konferansı ile kurulan Avrupa-Akdeniz ortaklığıdır.

Ortaklığın iki temel sorun üzerine odaklandığı söylenebilir. Birincisi, sistematik, önleyici ve çok taraflı bir güvenlik stratejisi oluşturmak, ikincisi ise, Güney Akdeniz ülkeleri ve Avrupa Birliği arasındaki ilişkileri derinleştirmek.

Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın çok iddialı hedefleri bulunmasına karşın, mevcut bölgesel siyasi ortamda önünde birtakım zorluklar bulunan bir girişimdir. Ancak, hiç kuşkusuz önemli ve gerekli bir çabadır.

Bu çalışmada, Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası'nın tarihsel süreç içerisinde nasıl geliştiği ve Türkiye'ye yansımaları incelenmektedir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Avrupa Akdeniz Ortaklığı öncesi dönemde Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası incelenmektedir.

Bu bölüm, İlişkilerin İkili Antlaşmalara Dayandığı Dönem, Genel Akdeniz Politikası'na Geçiş ve Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası başlıkları altında ele alınmaktadır.

İkinci bölümde, Barselona Konferansı ile Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın kuruluşu ve gelişimi üzerinde durulmaktadır.

Üçüncü bölümde ise, Türkiye'nin Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'na yaklaşımı, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri ile birlikte incelenmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA-AKDENİZ ORTAKLIĞI ÖNCESİ DÖNEMDE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN AKDENİZ POLİTİKASI

I. İLİŞKİLERİN İKİLİ ANTLAŞMALARA DAYANDIĞI DÖNEM

Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) 1958 yılında kurulduğu zaman, Akdeniz ülkeleri de Toplulukla ilişki kurma yollarını aramış ve bu çerçevede 1961 yılından itibaren Topluluk ile Akdeniz ülkeleri arasında ikili antlaşmalar imzalanmıştır. 1972 yılına kadar süren bu dönemde Topluluğun Akdeniz ülkeleri ile yaptığı antlaşmalar birbirinden bağımsız nitelikte ve farklı türdedir. Bu çerçevede, 1961 yılında Yunanistan, 1963'te Türkiye, 1970 yılında Malta ve 1972'de Kıbrıs ile ortaklık antlaşmaları imzalanmış, 1969 yılında Fas ve Tunus ile beş yıllık süreyi kapsayan tercihli ticaret antlaşmaları yapılmış, benzer bir antlaşma 1970 yılında İsrail ile gerçekleştirilmiş, Mısır ve Lübnan ile ise müzakerelere başlanmıştır[1]. Akdeniz ülkeleri ile yapılan ikili antlaşmaların, söz konusu dönemde Sovyetler Birliği'nin Akdeniz bölgesindeki etkisini sınırlandırma yönündeki çalışmaların bir parçası olduğu da söylenebilir.[2]

Topluluğun Yunanistan ile yaptığı ortaklık antlaşması, Topluluğun Akdeniz bölgesine yönelik politikasının ilk adımını oluşturması yönüyle önemli görülmektedir. Yunanistan ekonomisinin ve yaşam standardının geliştirilmesini

[1]Melahat Kutlu, **Avrupa-Akdeniz Ortaklığı**, Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Ankara, 1997, s.2.

[2] İrfan Kaya Ülger, **Avrupa Birliği El Kitabı,** Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003, s.40.

temel alarak, taraflar arasında gümrük birliği kurulmasını öngören antlaşma, Yunanistan'ın Topluluğa üyeliğini hedeflemektedir. Yunanistan ile yapılan antlaşma diğer Akdeniz ülkeleri için de bir örnek teşkil etmiştir. Yunanistan'ın başvurusunun nedenleri arasında; ihracatının %40'ını oluşturan tarım ürünleri başta olmak üzere diğer ürünleri için pazar bulmak, Sovyet tehdidine karşı denge sağlamak ve yeni yatırımlar için finansman bulmak sayılabilir. ABD söz konusu dönemde Yunanistan'ın batıyla ilişkilerini geliştirmesini istediği için antlaşmayı desteklemiştir. Söz konusu antlaşma ile Yunanistan önemli tavizler elde etmiş olup, dikkat çeken bir nokta, Yunanistan'ın AET'nin üçüncü ülkelere uyguladığı Ortak Gümrük Tarifesi'ne uyum sağlamasıyla birlikte, bazı ürünlerdeki OGT değişikliklerinde veto hakkı elde etmesidir. Ancak daha sonra Topluluğa üye olan Yunanistan, kendisi de eski bir Akdenizli Ortak Ülke olmasına rağmen, Avrupa-Akdeniz ilişkilerini ileri götürme bakımından bir başarısızlık örneği sayılabilir. Çünkü özellikle tarım ürünleri konusunda serbest ticaretin gelişmesine isteksiz yaklaşarak, Akdeniz ülkelerinin aleyhine olan bu duruma neden olan ülkelerden biri olarak görülmektedir.[3]

Türkiye ile Topluluk arasındaki, ortaklık antlaşması ise Ankara'da 12 Eylül 1963'te imzalanmış, 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir.[4] Taraflar arasındaki ticari, ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi amaçlayan anlaşma; hazırlık, geçiş ve son dönem olarak adlandırılan üç kademeli bir takvim öngörmüştür. Son dönem taraflar arasında kurulacak gümrük birliğini

[3] Filippos Pierros, Jacob Meunier ve Stan Abrams, **Bridges and Barriers The European Union's Mediterranean Policy 1961-1998,** Ashgate Publishing, Great Britain, 1999, s.59-60,227.

[4] Ankara Antlaşması için bkz. s.65-66.

kapsamaktadır. Antlaşma ayrıca, Türkiye'nin mali protokoller çerçevesinde mali yardım almasını da düzenlemiştir. Ankara Antlaşması Türkiye'nin Topluluğa tam üye sıfatıyla katılabilmesi yolunu açık tutmuş olup, yürürlük süresine dair bir hüküm içermemektedir. Bu çerçevede, anlaşma amaçları gerçekleşene kadar yürürlükte kalacaktır.[5]

Türkiye ve Yunanistan ile yapılan ortaklık antlaşmaları, Akdeniz ülkeleriyle yapılan diğer ortaklık antlaşmalarından daha kapsamlı olması ve Topluluğa tam üyeliği de öngörmesi açısından önem taşımaktadır.

Diğer taraftan AET, İsrail ile 4 Haziran 1964 tarihinde Brüksel'de üç yıllık tercihsiz ticaret antlaşması yapmış, daha sonra 1970 yılında bir tercihli ticaret antlaşması imzalamıştır. Topluluk, 28 Mart 1969'da Tunus, 31 Mart 1969'da ise Fas ile beş yıllık süreyi kapsayan tercihli ticaret antlaşmaları yapmıştır. AET, bu antlaşmaları takiben, Aralık 1970'te Malta ile Aralık 1972'de ise Kıbrıs ile aşamalı olarak gümrük birliğini hedefleyen birer ortaklık antlaşması imzalamıştır. Bunun yanı sıra, 21 Mayıs 1965'te AET-Lübnan Ticaret ve Teknik İşbirliği Anlaşması; 19 Mart 1970'te AET-Yugoslavya Ticaret Anlaşması, 29 Haziran 1970'te AET-İspanya Ticaret Anlaşması, 18 Aralık 1972'de AET-Mısır Ticaret Anlaşması yapılmıştır.[6]

Görüldüğü gibi Topluluk, 1961-1972 yılları arasında Akdeniz ülkeleri ile çok sayıda antlaşma yapmıştır. Ancak birbirinden bağımsız olarak yapılan bu antlaşmalar bütüncül bir bakış açısıyla planlanmadığından, Topluluğun Akdeniz ülkeleriyle ilişkisi

[5] T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, **Avrupa Birliği ve Türkiye,** T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 1993, ss. 162-163.

[6] M.Kutlu, a.g.e, s.4.

açısından, sağlam temelleri olmayan düzensiz bir görünüm oluşmuştur.[7] Bu durum, antlaşmalara yönelik eleştirileri de gündeme getirmiştir. Nitekim, 1970 yılında AP'nin Dış Ekonomik İlişkiler Komitesi, hazırladığı bir raporda Topluluğun Akdeniz politikasını ciddi bir şekilde eleştirmiştir. Diğer taraftan, anlaşma yapılan Akdeniz ülkelerinin her birine farklı oranda ticari tavizler içeren söz konusu anlaşmalar, anılan ülkeler arasında da bazı rahatsızlıklara neden olmuştur. Ayrıca, Akdeniz bölgesi dışındaki ülkeler de aynı tavizlerden yararlanamadıkları için ayrımcılık yapıldığını ileri sürmüş ve Topluluğu eleştirmiştir.[8]

Sonuç olarak 1961-1972 yıllarını kapsayan ve ilişkilerin ikili antlaşmalara dayandığı bu dönemde, AET ülkelerinin ulusal çıkarlarının, Akdeniz ülkeleri ile ilişkilerinde belirleyici bir rol oynadığını ifade etmek mümkündür. Bu nedenle dönem içerisinde, aslında Topluluğun Akdeniz ülkelerine yönelik belirli bir politikasının olmadığı, üye ülkelerin çıkarlarını gözeten bir yaklaşımın ağır bastığı görülmektedir.

II. GENEL AKDENİZ POLİTİKASI (GAP)'NA GEÇİŞ

Topluluk için önemli bir pazar olan Akdeniz ülkeleri ile düzenli bir ilişki kurma gereği ve ikili ticaret anlaşmalarının bölge ülkeleri arasında eşitsizlik ve istikrarsızlık yaratabileceği düşüncesi Genel Akdeniz Politikası'nın oluşumunda önemli rol

---

[7] Eser Canalioğlu, "The Euro-Mediterranean Partnership: Analysis of Past, Present, Future Relations", **Dış Politika-Foreign Policy A Quarterly of Foreign Policy Institute,** No:3-4, 2001, s.37, (http://www.foreignpolicy.org.tr/documents/vol27.pdf).

[8] Sedef Eylemer, **Avrupa-Akdeniz Ortaklığı ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi,** Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2003, s.18.

oynamıştır.

İkili ilişkilere dayanan Topluluğun Akdeniz politikasına ilişkin olarak 1971 yılında AT Komisyonu tarafından yapılan değerlendirmede; Akdeniz ülkeleri ile Topluluğun ekonomik ve politik çıkarlarının çakışmasına atıfta bulunulmuş ve Akdeniz ülkelerinin kalkınmasının Avrupa bütünleşmesi için taşıdığı öneme dikkat çekilmiştir. Topluluk üyeleri arasında Akdeniz ülkelerine yönelik politikanın yeni bir anlayışla ele alınması düşüncesi giderek yaygınlık kazanmış, bu çerçevede, 19-20 Ekim 1972 tarihli Paris Zirvesi'nde bir araya gelen üye devletlerin hükümet ve devlet başkanları, Akdeniz bölgesine verdikleri önemi ifade ederek, antlaşma yaptıkları veya yapacakları bölge ülkelerine karşı yükümlülüklerini yerine getireceklerini belirtmişlerdir. Ayrıca, Akdeniz bölgesine yönelik dengeli ve global bir yaklaşım içerinde olunması, devamlılık, eşitlik, GATT kurallarına uygunluk, daha az gelişmiş ülkelerin kalkınmasında işbirliği konularının yeni yaklaşımın ana unsurları olması kararlaştırılmıştır.[9] Genel Akdeniz Politikası'nın kapsamında, Cezayir, Fas, Tunus, Mısır, Ürdün, İsrail, Lübnan, Suriye, Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya, İspanya, Portekiz, Malta ve Güney Kıbrıs yer almıştır.[10]

Akdeniz bölgesine yönelik bu yeni yaklaşımın dört temel hedefe odaklandığı görülmektedir:[11]

---

[9] M.Kutlu, 1997, s.2

[10] S.Rıdvan Karluk, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Beta yayınları, İstanbul, 2003, s.259.

[11] Ömer Kurtbağ, , "Avrupa-Akdeniz Ortaklığı: Barselona Süreci", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi,** Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, C:3, Sayı:1, Güz/2003, s.76.

- Topluluk ile Akdeniz ülkeleri arasındaki sanayi mallarına yönelik serbest ticaret,

- Topluluğun ortak tarım politikası da göz önünde bulundurularak, tarımsal ürünlerde Akdeniz ülkelerine verilecek sınırlı tavizler,

- Teknik ve sınai işbirliği,

- Akdeniz ülkelerine yönelik mali yardımlar.

Böylece GAP, Akdeniz ülkeleriyle ticari düzenlemelerin yanında mali ve teknik işbirliğini de kapsayan işbirliği antlaşmaları öngörerek, 1961-1972 döneminin aksine, bölgesel çapta bütüncül bir yaklaşım sergilemiştir.

Topluluk, GAP kapsamında Akdeniz Havzası'nı üç bölgeye ayırmıştır.[12]

- Cezayir, Fas ve Tunus'un içerisinde yer aldığı Magrep ülkeleri,
- Suriye, Lübnan, Ürdün ve Mısır'ın içerisinde yer aldığı Maşrek ülkeleri,
- Türkiye, Yunanistan, Malta ve Kıbrıs'ı da kapsayan Kuzey Akdeniz ülkeleri.

Topluluk GAP'ı 1973 yılı sonuna kadar uygulamayı planlamış ancak, Ekim1973'te başlayan Arap-İsrail Savaşı ve petrol ambargosundan Topluluk ülkelerinin zarar görmesi GAP'ın uygulamaya konulmasını geciktirmiştir. 1973'te İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın Topluluğa katılması da süreci olumsuz yönde

[12] Metin GENÇKOL, **Avrupa Birliği Mali İşbirliği Politikaları ve Türkiye**, DPT Yayınları, No:2679, Ankara, 2003, s.81.

etkilemiştir. Ancak Topluluk, yukarıda sayılan ülke gruplarıyla yapılan görüşmeler çerçevesinde; 1976 yılında Cezayir, Fas ve Tunus ile, 1977 yılında ise Mısır, Suriye, Lübnan ve Ürdün ile tercihli ticaret antlaşmaları imzalamıştır. Topluluğun bu ülkelerle aynı dönemde antlaşma imzalaması, Akdeniz bölgesine yaklaşımın global nitelikte olduğunun altının çizilmesi amacını taşımaktadır. Bu antlaşmalar, ticari düzenlemelerin yanı sıra ekonomik, mali ve teknik işbirliğini de kapsamaktadır.[13]

Diğer taraftan, 1973 Petrol Krizi ile Topluluğun enerji konusundaki dışa bağımlılığının olumsuz sonuçları görülmüş ve Topluluk 1970'li yıllarda, Arap Birliği ile de ilişkilerini geliştirme yönünde adımlar atmıştır. 6 Kasım 1973'te Arap-İsrail uyuşmazlığı konusunda ağırlıklı olarak Arap görüşlerinin desteklendiği bir bildiri yayınlanarak Avrupa-Arap Diyalogu'nun temeli atılmıştır.[14]

Topluluk İsrail ile 1975 yılında serbest ticaret bölgesi oluşturulmasını amaçlayan bir tercihli ticaret antlaşması imzalamıştır. Bu antlaşma ile Topluluk, 1977 yılına kadar sınai ürünlerinde tüm tarifeleri kaldırma, 1980'li yılların sonuna kadar da sınai ürünlerde serbest ticarete geçilmesini taahhüt etmiştir. Söz konusu antlaşma aynı dönemde henüz Topluluk ile müzakere aşamasında olan Arap ülkelerinin tepkisine neden olmuştur.[15] Diğer taraftan imzalanan üç mali protokol ile bu ülkeye 30,40 ve 63 milyon ECU tutarında yardım yapılmıştır.[16]

---

[13] Ö.Kurtbağ, a.g.e, s.77-78.

[14] Devrim Kasapoğlu, **"Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası ve Türkiye"**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2000, s.12.

[15] Ö.Kurtbağ, a.g.e, s.78.

[16] S.R.Karluk, 2003, s.259.

Yugoslavya ile 1983 yılında bir işbirliği antlaşması yapılmış, söz konusu antlaşma Aralık 1987'de iki protokol ile genişletilmiştir. Buna göre, Yugoslavya'nın Topluluğa yönelik sınai ürün ihracatına istisnalar dışında gümrük vergileri ve miktar kısıtlamaları uygulanmaması, tarımsal ürünlerde ise Yuguslavya'ya özel tarife kontenjanları tanınması öngörülmüştür.[17]

Genel Akdeniz Politikası kapsamında yer alan ülkelerden Yunanistan, 1981 yılında, İspanya ve Portekiz 1986 yılında, Malta ve Güney Kıbrıs ise, 2004 yılında Topluluğa tam üye olarak katılmıştır. Arnavutluk ve Libya Genel Akdeniz Politikası kapsamında yer almayan ülkeler olmuştur.[18]

Topluluğun Akdeniz yönünde genişlemesi olumlu ve olumsuz beklentileri de beraberinde getirmiştir. Ancak, Akdeniz ülkelerinin bu genişlemeden uzun vadede elde ettiği kazancın Topluluk içinde Akdeniz bölgesinin öneminin artması olduğu söylenebilir. Arap ülkeleriyle geleneksel bağları bulunan İspanya, Topluluğa tam üyeliği sonrasında, Fransa ve İtalya ile beraber, Topluluğun Akdeniz'e yönelik politikasının daha sistemli ve aktif olması için gayret göstermiştir.[19]

Akdeniz ülkeleri ile ilişkilerin ortak bir temele oturtulması gereğinin yanı sıra, uluslar arası alandaki ekonomik ve siyasi gelişmelerin de etkisiyle ortaya çıkan Genel Akdeniz Politikası; temelde taraflar arasında ticaretin geliştirilerek serbestleştirilmesini, bunun yanı sıra ekonomik, sosyal ve teknik alanlarda işbirliğinin gerçekleştirilmesini

---

[17] a.g.e, s.258.

[18] İstanbul Ticaret Odası, **Avrupa Birliği'nin Akdeniz Bölgesi Politikası**, Yayın No:1996-30/AB7, İstanbul, 1996, s.9.

[19] D.Kasapoğlu, 2000, s.17.

hedef almaktadır.[20] Bu çerçevede, GAP kapsamında Akdeniz ülkeleri ile yapılan antlaşmalar mali protokolleri de içermiştir. Söz konusu mali protokoller, Topluluğun mali kaynaklarından kredi ve hibe yardımları sağlamak suretiyle, Akdeniz ülkelerinin Topluluk karşısında rekabet gücü kazanmasına yardımcı olunmasına yönelmiştir.[21]

Genel Akdeniz Politikası'nın uygulamaya başlamasıyla, Akdeniz ülkelerinin Topluluğa ihracatı özellikle sanayi ürünleri alanında artmıştır. 1977'de 2.587 milyon ECU tutarında olan Akdeniz ülkelerinin Topluluğa yönelik sanayi ürünleri ihracatı, 1988'de 13.444 ECU'ya yükselmiştir. Ancak, Topluluğun tekstil ürünleri ihracatına yönelik getirdiği sınırlamalar, bu ürünlerin ticaretindeki gelişmeyi azaltmıştır. Ayrıca, Topluluğun, Ortak Tarım Politikası çerçevesinde, başlangıçtan itibaren Akdeniz ülkelerinin Topluluğa tarım ürünleri ihracatına getirdiği kısıtlamalar da bu alandaki ticaretin gelişmesini engellemiştir. Bunun yanı sıra, İspanya ve Portekiz'in 1986 yılında Topluluğa tam üyeliğiyle gerçekleşen genişleme sonrasında, söz konusu ülkelerin tarım ürünleri ihracatçısı olması nedeniyle, Topluluk bazı tarım ürünlerinde kendine yeterli duruma gelmiştir. Bu durum, anılan tarım ürünleri ticaretinin büyük ölçüde Topluluğa bağımlı olduğu Akdeniz ülkelerinde ciddi sorunlara yol açmış, sorunu çözmek için ürünlerini çeşitlendirmeleri gereği ortaya çıkmıştır.[22]

Genel Akdeniz Politikası kapsamındaki taahhütlerinin yerine getirilmemesi,

---

[20]Şebnem Karauçak Oğuz, **Avrupa Topluluğu'nun Akdeniz Politikası**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No:100, İstanbul, 1991,s.38-39.

[21] M.Kutlu, 1997, s.4.

[22] a.g.e., s.6.

Akdeniz ülkelerine yönelik mali yardımların söz konusu ülkelerin yaşam kalitesini yükseltmede yetersiz kalması, Akdeniz ülkelerine tekstil ve tarımsal ürünler bakımından getirilen sınırlamalar söz konusu ülkelerde rahatsızlık yaratmış ve GAP'a yönelik eleştiriler gündeme gelmiştir. Ayrıca, GAP'ın uygulamaya konulduğu dönemdeki ekonomik durgunluk, işsizlik, enerji krizi ve Topluluğun genişlemesinin yarattığı olumsuz etkiler sonucu Genel Akdeniz Politikası'nın başarıya ulaşması tehlikeye girmiştir. 1980'lerin ortalarında Topluluğun, Akdeniz ülkelerinin kayıplarını telafi edici adımlar atması gerektiği yönünde görüşler ortaya çıkmış, Akdeniz ülkeleri de antlaşmalarda değişiklikler yapılması ve tarım ürünlerinde daha fazla taviz verilmesi yönünde öneriler getirmişlerdir.[23]

Sonuç olarak Genel Akdeniz Politikası, hedeflerine tam anlamıyla ulaşamamış ve Topluluk ile Akdeniz ülkeleri arasındaki ilişkilerde beklenen ölçüde bir gelişme sağlayamamıştır. Ancak, söz konusu yaklaşımın, Topluluğun Akdeniz ülkelerine yönelik bölgesel bir politika uygulama iradesini ortaya koyması ve ikinci bölümde incelenecek olan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'na zemin hazırlaması açısından önemli olduğu söylenebilir.

III. YENİLEŞTİRİLMİŞ AKDENİZ POLİTİKASI (YAP)

A. YAP'ın Ortaya Çıkışı ve Kapsamı

Tüm dünyada etkili olan ekonomik daralma 1980'li yıllarda Topluluğu da etkileyerek, daha çok kendi bünyesindeki sorunlarla ilgilenmesine neden olmuştur.

[23] Ö.Kurtbağ, 2003, s.78-79.

Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in Topluluğa tam üye olmasının getirdiği zorluklar ve dünya pazarlarındaki durgunluk, bu dönemde Topluluğu eskisi kadar aktif bir dış politika izlemekten alıkoymuştur[24]. Ancak uluslar arası alanda ve dünya ekonomisinde meydana gelen gelişmeler, Topluluğun tek pazar hedefinin aşama aşama gerçekleşmesi, Topluluğun uluslar arası düzeyde ekonomik ve siyasi rolünü yeniden tanımlaması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda, Topluluğun iki büyük stratejik bölge (Amerika ve Asya) karşısında ekonomik açıdan rekabet gücünü koruyabilmesi için kendi "pazar bölgesini" güçlendirmesi gerekmektedir. Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA), Doğu Avrupa ve Akdeniz Havzası olarak belirlenen söz konusu bölgelerle ilişkiler üzerinde önemle durulması gereken konular olarak görülmüştür.[25]

Birliğin ekonomik ve sosyal bakımdan aldığı mesafeye karşılık, Akdeniz ülkelerindeki ekonomik ve sosyal gelişmenin yavaş seyretmesi, iki grup arasında büyüyen ekonomik ve sosyal farkın endişe verici sonuçlar doğuracağı hususu, Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası'nın geliştirilmesine ortam hazırlamıştır.[26]

Genel Akdeniz Politikası'nın beklenen sonuçları vermemesi ve yukarıda belirtilen hususlar, Topluluğun Akdeniz bölgesine yönelik politikasını yeniden değerlendirmesine yol açmıştır. 1989 yılında Komisyon tarafından hazırlanan "Topluluğun Akdeniz Politikası'na İlişkin Rapor (1975-1988)" adlı belgede, Akdeniz Politikası'na ilişkin eleştiriler gündeme getirilmiş, 1991 yılında da AP, Topluluğun

---

[24] M.Kutlu, 1997, s.6.

[25] Ş.K.Oğuz, 1991, s.78-79.

[26] M.Kutlu,a.g.e, s.7.

Akdeniz Politikası'nın yetersizliğini vurgulamıştır.[27]

Komisyon, Haziran 1990'da Konsey'e sunduğu bildiride 1992-1996 döneminde Topluluğun Akdeniz'e yönelik politikasının yeniden yönlendirilmesi gerektiğini vurgulamış ve bildiride Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası'nın genel çerçevesi belirlenmiştir. 18-19 Aralık 1990 tarihlerindeki Bakanlar Konseyi toplantısında da YAP'ın genel çerçevesi hakkında görüş birliği sağlanmıştır. Söz konusu karar, 4. mali protokoller (Tunus,Fas,Cezayir,Mısır,Ürdün,Lübnan ve İsrail ile imzalanmıştır), yatay mali işbirliği, ticaret, insan haklan ve çevre koruma olmak üzere başlıca beş konuyu kapsamıştır[28].

Topluluk ile Akdeniz ülkeleri arasındaki ilişkilerin geliştirilip işbirliğinin arttırılmasını amaçlayan Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası, Akdeniz ülkelerinde;[29]

- Ekonomik reformların desteklenmesi ve ekonomik diyalogun güçlendirlmesi,
- Özel yatırımların teşviki ve yatırımların daha geniş bir ölçek içinde gerçekleştirilmesi,
- Üretilen mallara Topluluk pazarlarının açık tutulması,
- Akdeniz ülkelerinin Topluluğun gelişme süreci ile daha yakın bir şekilde ilişkilendirilmesi,

hususlarını kapsayan bir çerçeve çizmektedir.

---

[27] Ö.Kurtbağ, 2003, s.79.

[28] M.Kutlu, 1997, s.7.

[29] Senem Çeşmecioğlu, **Avrupa-Akdeniz Ortaklığı ve Türkiye**, İstanbul Ticaret Odası Yayını, No:34, İstanbul, 2003, s.18-19.

Bu çerçevede, Komisyon önerileri doğrultusunda, Akdeniz ülkelerine özellikle de Ortadoğu ülkelerine yönelik mali yardımlar 1992-1996 dönemi için iki kata varan miktarda artırılmıştır. Bunun yanı sıra 1992 yılında Topluluk ile Akdeniz ülkeleri arasında Med programları olarak da bilinen bir dizi yatay işbirliği projesi başlatılmıştır. Bu programların amacı sivil toplum kuruluşları arasında teması, anlayışı ve işbirliğini geliştirmektir.[30]

Diğer taraftan Konsey, YAP'ı yürürlüğe geçirirken, Topluluğun demokratik değerlere bağlılığını ve insan haklarına verdiği önemi kapsayan bir bildiri yayınlanması da kararlaştırmıştır. Ayrıca, çevreye yönelik kaygıları dile getiren ve zararlı maddelerin nakliyesi ile işlenmesine yönelik hassasiyeti vurgulayan bir başka bildiri ile Akdeniz ülkelerinin dikkati çevre konusuna çekilmek istenmiştir[31].

Görüldüğü gibi YAP, Akdeniz ülkeleriyle daha önce imzalanmış olan antlaşmalara egemen olan yaklaşıma kurumsal bir yenilik getirmemekte, Topluluk ile Akdeniz ülkeleri arasındaki ilişkilerin ve işbirliğinin geliştirilmesini hedeflemektedir.[32]

YAP kapsamında, Tunus, Fas, Cezayir, Mısır, Ürdün, Lübnan ve İsrail ile 4. Mali Protokoller imzalanmıştır. Türkiye ile Topluluk arasındaki mali işbirliği, esasen ortaklık rejimi kapsamında gerçekleştirilen mali protokoller çerçevesinde işlediğinden ve Türkiye ile AT arasında 1980 yapılan 4. Mali Protokol yürürlüğe girmediğinden, diğer Akdeniz ülkeleri ile imzalanan yeni mali protokoller

[30] Ö.Kurtbağ, 2003, s.79.

[31] M.Kutlu, 1997, s.9.

[32] S.R.Karluk, 2003, s.260.

Türkiye'yi ilgilendirmemiştir. Böylece bazı Akdeniz ülkeleri Türkiye'ye nazaran daha fazla yardım alma imkanı elde etmiştir.[33]

Aşağıdaki tabloda 1992-1996 Döneminde Akdeniz Ülkeleri ile Yapılan 4.Mali Protokoller kapsamında Topluluk tarafından yapılan mali yardımlar yer almaktadır. Topluluk, YAP için toplam 4.405 milyon ECU tahsil etmiştir. Bu tutar içinde; mali protokoller için 2.075 milyon ECU, ekonomik reform politikalarını destekleme amaçlı krediler için 300 milyon ECU ve yatay işbirliği projeleri için de 2.030 milyon ECU ayrılmıştır. Ancak, yatay işbirliği projeleri için ayrılan mali yardımdan yaralanılabilmesi için birden fazla ülkenin veya bütün bölgenin ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması şartı yer almaktadır.[34] Diğer taraftan, bu çerçevedeki mali yardımların tümünün işlerlik kazanabilmesi, ancak üye ülkelerin oybirliği ile karar almalarına bağlı bulunmaktadır.[35]

---

33 M.Kutlu,1997, s.10.

[34]T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1993, s.73.

[35] T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Ankara, 2002, s.155.

1992-1996 Döneminde Akdeniz Ülkeleri ile Yapılan

4.Mali Protokoller (Milyon ECU)

	AYB	AB BÜTÇE KAYNAKLARI	TOPLAM
Mısır	310	258	568
Fas	220	218	438
Cezayir	280	70	350
Tunus	168	116	284
Suriye	115	43	158
Ürdün	80	46	126
İsrail	82		82
Lübnan	45	24	69
TOPLAM	**1,300**	**775**	**2,075**

Kaynak: Melahat Kutlu, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı, Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Ankara, 1997, s.8.

Topluluk, YAP çerçevesinde Akdeniz ülkelerine daha fazla kaynak sağlamayı hedeflemiş ve AYB'nin bölge ülkelerine aktarabileceği finasman yetkisini artırmıştır. AYB, Akdeniz ülkelerine 1992-1996 döneminde, 1,3 milyar Euro'luk tutarı devam eden mali protokoller kapsamında olmak üzere, toplam 3,1 milyar Euro kredi vermiştir.[36]

Topluluğa tam üye olmayı hedefleyen Türkiye'nin de, aynı zamanda bir Akdeniz ülkesi olarak YAP kapsamındaki yatay işbirliği projelerinden ve bu

[36] Can Köstepen, **Avrupa Yatırım Bankası ve Türkiye'ye Sağlanan Kredi İmkanları**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No. 166, İstanbul, 2001,s. 36.

projelerin mali kaynaklarından faydalandırılması öngörülmüştür. YAP'ın Türkiye'nin faydalanabileceği yatay mali işbirliğine yönelik 230 milyon ECU'luk kısmının Topluluk bütçesinden, 1,8 milyon ECU tutarındaki bölümünün ise Avrupa Yatırım Bankası kaynaklarından karşılanması kararlaştırılmıştır.[37] Türkiye YAP çerçevesinde AYB'den, 1995-1996 yıllarında 8 proje için 339,5 milyon Euro kredi almıştır.[38]

YAP'ın Akdeniz ülkelerine yönelik mali destekleri konusunda Topluluğun kuzeyli ve güneyli üye ülkeleri arasındaki görüş ayrılığı oluştuğu görülmüştür. İngiltere, Almanya, Danimarka ve Hollanda'nın başını çektiği kuzeyli üye ülkeler, kendilerine daha fazla bir maliyet getireceğinden çekindikleri için Akdeniz ülkelerine yönelik yardım paketlerine karşı çıkmakta, Topluluk pazarının bu ülkelere daha fazla açılmasından yana bir tavır sergilemekteydiler. Fransa, Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in başını çektiği güneyli üye ülkeler ise, söz konusu ülkelerin tarımsal alanda yarattığı rekabet ortamından endişe ederek, mali yardım ve işbirliğinin artırılması yönünde bir tutum almaktaydılar. Bu nedenle Genel Akdeniz Politikası gibi Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası da, Akdeniz ülkeleri açısından ekonomik getirisi düşük bir girişim olmuştur. Ancak yine de AB'nin Akdeniz ülkelerine yönelik yardımlarını artırması ve burada desteklemeyi istediği ekonomik ve siyasi modellere ilişkin daha tutarlı bir tablo çizmesi itibarıyla, YAP ile geçmişteki politikalara oranla biraz daha ilerleme kaydedildiği söylenebilir.[39]

---

[37] S. Çeşmecioğlu,2003, s.19-20.

[38] C.Köstepen, a.g.e., s.36.

[39] Ö.Kurtbağ, 2003, s.80; S.Eylemer, 2003, s.34.

B. YAP Çerçevesinde Oluşturulan İşbirliği Programları

Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası kapsamında yatay işbirliğini öngören proje ve programlar MED ya da Akdeniz Programları adıyla anılmaktadır. Bu programlar, sivil toplumlardaki en önemli grupları (yerel yönetimler, üniversiteler, iş çevreleri ve medya gibi) harekete geçirme ve aralarındaki işbirliğini geliştirme amacını gütmektedir. Programlar hükümetler kanalıyla değil, bölgesel veya yerel düzeyde, çok taraflı ademi merkeziyetçi (desantralize) işbirliğine yöneliktir.[40] Ortak çıkarlara ve amaçlara sahip kişiler, gruplar ve kuruluşlar arasında doğrudan bağlantılar kurulmasını sağlayan MED Programları, Topluluk ve Akdenizli ortakları arasında bilgi-beceri ve deneyim alışverişine dayalı, ademi merkeziyetçi işbirliği ağlarının yaratılmasına mali destek sağlamaktadır.[41]

MED Programları kapsamında gerçekleştirilecek projeler için her yıl Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesinde Teklif Davetleri yayınlanmakta, başvurular ancak bundan sonra yapılabilmektedir. Her Teklif Daveti'nde; Programın hedefleri, katılımcıların tanıtımı, proje alanları, öncelikler, projelerin finansmanı, seçme usulleri ve ölçütler, başvuruların nasıl yapılacağı ve son başvuru tarihi, mutlaka yer almaktadır. Her program için işbirliği ağları kurulmasına ve sürekliliğin sağlanmasına yardımcı olan Teknik Yardım Ofisleri (TYO) oluşturulmuştur.Teklif davetleri yayımlandıktan ve proje oluşturulduktan sonra başvuru formu TYO'dan sağlanabilmektedir. Her başvuru formunda, projenin tanımı, projenin zamanlaması ve projenin bütçesi bölümlerinin yer alması gerekmektedir. Her MED pogramının bir uzmanlar komitesi vardır. Projelerin seçimi için Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği'nin öncelikleri doğrultusunda projeleri belirleyen ve Avrupa Birliği ve Akdenizli Ortakları'ndan oluşan Uzmanlar Komitesi'nin görüşünü almaktadır. Nihai

---

[40] S.R.Karluk, 2003, s.261.

[41] Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, **MED Programları El Kitabı-Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Rehberi**, (http://www.deltur.cec.eu.int/kitap/kmeda.rtf).

kararı Komisyon vermektedir. Komisyon ayrıca, projenin gelişimini her yıl değerlendirerek finansmanın devam edip etmeyeceğini kararlaştırmaktadır.[42]

Med Programları uygulamaya konulduktan bir süre bazı aksaklıklar görülmüş ve etkin bir yönetim gösterilmediği yönünde eleştiriler gündeme gelmiştir. Bu çerçevede, Avrupa Komisyonu, yönetim sistemlerini ve mekanizmalarını gözden geçirmek ve iyileştirmek için söz konusu programları 1995 yılı sonunda geçici olarak askıya almış ve daha sonra bu programlar hakkında ayrıntılı bir teknik ve malî değerlendirme yapmıştır. Özellikle Avrupa Parlamentosu'nun tavsiyeleri doğrultusunda, yeni yönetim ve kontrol önlemleri oluşturulmuştur. 1998 yılında alınan yeniden başlatma kararı, Med Urbs, Med Campus ve Med Media programlarını kapsamıştır.[43]

Sivil toplum temsilcileri arasında işbirliğini kolaylaştıran desantralize işbirliği programları Avrupa-Akdeniz işbirliğinin ancak küçük bir bölümünü oluşturmakla birlikte, Avrupa-Akdeniz ilişkilerinde önemli bir unsur teşkil etmektedir. 1992-1995 arasında, bu programlar yoluyla hibe şeklinde 67 milyon ECU tutarında yardım sağlanmış ve sivil toplumdan 200 kadar ortağı bir araya getiren 470 şebeke kurulmuştur.[44]

Söz konusu işbirliği programlarının başlıcaları aşağıda yer almaktadır.

- Med-Campus:

1992 yılında oluşturulan bir program olup, Akdeniz ülkelerinde kamu ve özel sektördeki memurların, yöneticilerin ve profesyonellerin etkinliğini eğitim yoluyla

---

[42]Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, a.g.e., (http://www.deltur.cec.eu.int/kitap/kmeda.rtf)

[43]Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, "Akdeniz'de Desantralize İşbirliği Programlarının Yeniden Başlatılması", **Güncel Avrupa**, Mayıs-Haziran 1998, (http://www.deltur.cec.eu.int/guncel/ga106.html.).

[44] Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, a.g.e, (www.deltur.cec.eu.int/guncel/ga106.html).

geliştirmeyi amaçlamaktadır. Türk üniversiteleri 1993-1994 yılında 15 projeye katılmış, 1994-1995 yılında ise üniversite ve diğer kurumlar toplam 38 projeye iştirak etmiştir.[45]

- **Med-Media:**

Akdenizli medya profesyonellerinin (basın,radyo,tv), Topluluk ülkelerindeki meslektaşlarının bilgi ve deneyiminden yararlanmalarını sağlamak, o ülkelerdeki siyasi, kültürel ve günlük yaşamı anlama ve öğrenmelerine imkan tanımak üzere yürütülen bir programdır. 1996-1997 dönemi için seçilen 68 projenin 12'sinde Türkiye'deki medya kuruluşları da yer almıştır[46].

- Med-Urbs:

Kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ve Avrupa Birliği ile Akdenizli ortaklarının yerel yönetimleri arasında ademi merkeziyetçi işbirliğinin canlandırılmasını sağlayarak, yerel demokrasinin güçlendirilmesine katkıda bulunmayı hedefleyen bir program olup, 1992 yılında başlatılmıştır. 1993 yılında altı, 1994 yılında 10, 1995 yılında 12 proje ağında Türk belediyeleri de yer almıştır.[47]

- **Med-Stat:**

AB ile Akdeniz ülkelerinin istatistik enstitüleri arasında oluşturulan EUROSTAT çerçevesinde bölgesel bir işbirliği projesidir. Proje, 1996-1999

---

[45]M.Kutlu, 1997, s.10.

[46]S.R.Karluk, 2003, s.263.

[47]Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, a.g.e.,(http://www.deltur.cec.eu.int/kitap/kmeda.rtf); M.Kutlu, a.g.e, s.10.

döneminde enstitülerin teknik kapasitelerinin geliştirilmesine, ortak çalışmaların başlatılmasına ve enstitülerce oluşturulan ağ kapsamında kalıcı bir işbirliğinin sağlanmasına yönelmiştir.[48]

- **Med-Invest:**

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeleri (KOBİ) desteklemek ve birbirleriyle işbirliği yapabilmesine yardımcı olmak amacıyla oluşturulmuştur. Bu program iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım; firmalar arasındaki işbirliğine yönelik "Med Partneriat", yerel ve bölgesel etkinliklere katkıda bulunmak üzere oluşturulan "Med Interprise" ve bilgi ağları kurulmasına yönelik "BC-Net ve BRE" programlarını kapsamaktadır. Med Invest Programı'nın ikinci kısmı ise, KOBİ'lerin kurulması ve geliştirilmesi için özel destek araçlarının deneyimsel olarak yerleştirilmesini hedeflemektedir. Med Invest Programı kapsamındaki projelere 1993 yılından itibaren Türkiye'den de çok sayıda firma katılmıştır.[49]

- **Med-Ecos Ouverture:**

Özellikle az gelişmiş bölgelerdeki Avrupalı otoritelerin Akdeniz ülkelerindeki meslektaşları ile kurumsal ve ekonomik ilişkiler kurmasını teşvik etmek amacıyla oluşturulmuştur. Bu program kapsamındaki proje konuları, yerel ve bölgesel otoriteler arasında kurumsal işbirliğinin desteklenmesine yönelik projeler ve KOBİ'lere sağlanacak hizmetlerin düzenlenmesiyle ilgili projeler olmak üzere iki ana

---

[48] S.R.Karluk, 2003, s.267.

[49] M.Kutlu,1997, s.11.

bölüme ayrılmıştır.[50] Antalya Kanalizasyon Projesi, Ege Bölgesi Hava Kirliliği ile Mücadele Projesi, Telekominikasyon Modernizasyonu Projesi, Ankara Kanalizasyon Projesi ve Türkiye-Suriye Elektrik Sistemlerinin Enterkoneksiyonu Projesi, Türkiye'deki kurumlar tarafından hazırlanan ve AYB tarafından uygun bulunan projelerdir.[51]

- **Med-Migration:**

Avrupa Birliği ve Akdeniz ülkelerindeki göç ve göçmenlerle ilgili yerel toplumlar ve kurumlar arasında işbirliği sağlama ve göçmenlerin sorunlarını çözme amacı ile 1995 yılında oluşturulmuştur. Türk belediyeleri de 1995'te söz konusu program kapsamındaki altı projeye iştirak etmiştir.[52]

---

[50] M.Kutlu,a.g.e, s.12.

[51] S.R.Karluk, 2003, s.266.

[52]Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, a.g.e, (http://www.deltur.cec.eu.int/kitap/kmeda.rtf); M.Kutlu, a.g.e, s.11.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA-AKDENİZ ORTAKLIĞI/ BARSELONA SÜRECİ

I. BARSELONA KONFERANSI İLE AVRUPA-AKDENİZ ORTAKLIĞI'NIN KURULMASI

1990'lı yılların başında, Avrupa ve Akdeniz arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesini gerektiren değişimler yaşanmış, Avrupa'da Akdeniz bölgesinin sorunlarının acilen çözümü ve bir Avrupa-Akdeniz alanı oluşturulması yönünde eğilim oluşmuştur. Bu yönelim, Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası'nın uygulanmasına yol açmıştır. YAP çerçevesinde Akdeniz ülkelerine yönelik mali destek arttırılmış, bölgesel işbirliği politikası ve sivil topluma yönelik ademi merkeziyetçi işbirliği programları başlatılmıştır.[53] Bununla birlikte, uluslar arası alanda meydana gelen gelişmelerin de etkisiyle YAP, Akdeniz ülkeleriyle AB arasındaki ilişkileri istenilen seviyeye getirememiştir.

1990'lı yıllarda AB'nin Akdeniz ülkeleri ile ilişkilerini yeniden ele almasında etkili olan gelişmeler arasında üç unsur dikkat çekmektedir:[54]

-Berlin Duvarı'nın yıkılışının Avrupa'nın güney komşularında, AB'nin ilgisinin doğuya kayacağı endişesini gündeme getirmesi ve bunun Birliğin

---

[53] Bernard Delpuech, **Avrupa-Akdeniz Ortaklığı**, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayınları, Ankara, 1997, s. 3.

[54] Ana Palacio Vallelersundi, "Barselona Süreci, Avrupa-Akdeniz Kuzey-Güney Ortaklığı", (Çev.) Eylem Canaslan**, Conatus,** Çeviri Dergisi**,** Sayı:3, Ocak/Nisan 2005, s.119-120.

genişlemesinin de önünü açması,

-Güney Akdeniz'deki olumsuz ekonomik ve demografik koşulların, AB'nin güney sınırlarında istikrarsızlığa sebep olabileceği endişesi,

-Orta Doğu Barış Süreci'nde 1991 Madrid Konferansı ve akabinde ki Oslo Antlaşması ile yaşanan olumlu gelişmeler.

Bu çerçevede, Haziran 1992'deki Lizbon Avrupa Konseyi zirvesinde ilk kez belirtilen Akdeniz'e yönelik kapsamlı işbirliği düşüncesi, Haziran 1994'te Korfu'da yapılan zirvede de kabul görmüştür. Bunun üzerine Komisyon, "Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikasının Güçlendirilmesi: bir Avrupa-Akdeniz Ortaklığının Kurulması" adlı, 19 Ekim 1994 tarihli bir bildiri hazırlamıştır. Bildiri Aralık 1994'te gerçekleşen Essen Zirvesi'nde ele alınmış ve bu doğrultuda, Akdeniz Havzası'nda işbirliğine yönelik kurumsal bir diyalogun oluşturulabilmesi için 27-28 Kasım 1995 tarihlerinde Barselona'da bir konferans düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Haziran 1995'te Cannes'da yapılan Avrupa Konseyi toplantısında da "bir Avrupa-Akdeniz Ortaklığı" kurulmasını öngören Komisyon teklifi kabul görmüştür.[55] Komisyon tarafından önerilen "Avrupa-Akdeniz Ortaklığı", Akdeniz ülkelerinde sürdürülebilir bir ekonomik kalkınmaya elverişli ortam sağlayacak, güvenli ve istikrarlı bir bölgenin kurulmasını öngörmüştür. Bunu sağlamak için Avrupa-Akdeniz Ekonomik Alanı'nın oluşturulması hedeflenmiştir. Bu çerçevede, ticaretin aşamalı olarak serbestleştirilmesi ve daha güçlü bir ekonomik entegrasyon sağlanması gereği vurgulanmıştır. Ayrıca, Birlik için Akdeniz'in stratejik önemi üzerinde durulmuş ve bölgede barış ve istikrarın sağlanmasının önemine değinilmiştir. Avrupa-Akdeniz bütünleşmesi sürecinin getireceği Ekonomik ve sosyal düzenlemeler için mali yardım sağlanması ve güvenlik alanında yapılacak işbirliği de söz konusu raporda üzerinde

[55] B.Delpuech, a.g.e, s.4.

durulan hususlar olmuştur.[56]

Bu çerçevede, 27-28 Kasım 1995 tarihlerinde, Avrupa Birliği'nin 15 üye devleti ve 12 Akdenizli ortağın (Fas, Cezayir, Tunus, Suriye, Mısır, Ürdün, Lübnan, Malta, Güney Kıbrıs, İsrail, Filistin Yönetimi ve Türkiye) katılımıyla, Barselona'da Avrupa-Akdeniz Konferansı gerçekleşmiştir. Söz konusu işbirliğini gerçekleştirmek üzere katılımcılar, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın temel ilkelerini ortaya koyan Barselona Bildirgesi'ni ve işbirliği kapsamındaki hedefleri somutlaştırabilmek amacıyla, bu hedeflerin nasıl gerçekleştirileceğini açıklığa kavuşturan bir çalışma programını kabul etmişlerdir . Barselona Bildirgesi ve Çalışma Programı, Barselona Süreci olarak da adlandırılan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın kurucu belgeleridir. Bu konferansın sonuçları adeta Avrupa-Akdeniz ortaklığının anayasası olmuştur.[57]

Barselona Konferansı ve Bildirgesi[58] ile başlatılan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı, hem iki taraflı hem de çok taraflı bir yaklaşım ortaya koyarken genel hedefini, "Akdeniz havzasını barış, istikrar ve refahı güvence altına alacak bir diyalog, mübadele ve işbirliği alanına dönüştürmek" olarak ifade etmektedir. Ortaklık boyutu ise üç ana eksende toplanmıştır: siyasi konularda ve güvenlik alanında, ekonomik ve mali alanda, sosyal, kültürel ve insani konularda. AB'nin Akdeniz bölgesine yaklaşımı daha önceki dönemlerde ağırlıklı olarak ekonomik ve mali konular ekseninde iken, Barselona Bildirgesi ile başlayan yeni dönemde, "siyasi alanda ve güvenlik konularında ortaklık" ile "sosyal, kültürel ve insani alanlarda ortaklık

[56]M.Kutlu,1997, s.15.

[57] S.Çeşmecioğlu, 2003, s.29-30.

[58] Barselona Bildirgesi ekte sunulmuştur.

öngörülmesi" AB'nin Akdeniz Politikası'nın yeni boyutları olarak nitelendirilmektedir.[59]

Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nı uygulamak için iki tamamlayıcı yaklaşım seçilmiştir. İki taraflı olarak AB ile Akdenizli Ortakları arasında yapılan Avrupa-Akdeniz Ortaklık Antlaşmaları mali kaynakların büyük kısmını oluşturmaktadır Bu anlaşmalar aynı zamanda AB ile her bir Akdenizli ortak arasındaki ilişkilere özgü nitelikleri de yansıtmaktadır. Bölgesel düzeyde ise, diyalog ortaklığın en yenilikçi yönlerinden birini oluşturmaktadır. 27 ortak, bölgesel,düzenli ve global diyalog yoluyla uygulanan, politik, ekonomik ve kültürel alanlarla ilgili eylemleri ve öncelikleri gösteren bir çalışma programı kabul etmişlerdir. Bu yolla müzakerelerin ana teması olan Akdeniz ile sürekli bir diyalog kurulmaktadır. AB Akdeniz ilişkilerinin bu çok taraflı boyutu, ortaklık anlaşmaları ile ilgili olarak geçekleşen iki taraflı eylemleri ve diyalogları tamamlamaktadır.[60]

Avrupa-Akdeniz Ortaklık Anlaşmaları'nın işleyişini sağlamak ve süreci izlemek üzere; bakanlar düzeyinde düzenli olarak toplanan "Ortaklık Konseyi" ile üst düzey yetkililerden oluşan ve üç ayda bir toplanması öngörülen "Avrupa-Akdeniz Komitesi" olmak üzere iki kurum oluşturulmuştur.[61]

Avrupa-Akdeniz Ortaklık Anlaşmalarının başlıca ortak özellikleri aşağıda

---

[59] Mustafa Yaşar Tınar (haz.), "Friedrich Ebert Vakfı Ekonomi Forumu Toplantısı Sonuç Raporu", **Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası ve Türkiye**, İstanbul, 1998, s. 37.

[60] Bernard Delpuech, **Avrupa-Akdeniz Ortaklığı**, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayınları, Ankara, 1997, s.8.

[61] S.Çeşmecioğlu, 2003, s.32.

sıralanmıştır:[62]

- Demokratik ilkelere ve temel insan haklarına saygı,

-Başta barış, güvenlik ve bölgesel kalkınma olmak üzere tüm ortak ilgi alanlarında taraflar arasında düzenli siyasi diyalog kurulmaktadır.

-Akdenizli ortakların her biri için, anlaşma, yürürlüğe girmesinden itibaren en fazla 12 yıllık bir geçiş dönemi içinde tedricen serbest ticaret uygulamasına geçilmesi,

-Birlik içinden gelen sanayi mallarında, Akdenizli ortağa yapılan ithalat üzerindeki gümrük vergilerinin 12 yıllık geçiş döneminde tedricen kaldırılması, sanayi mallarının Topluluğa ihracında ise, önceden mevcut olan serbest ticaret rejiminden yararlanılmaya devam edilmesi,

-Tarım ürünlerinde uygulanmakta olan tercihli tedbirlerin genişletilmesi,

-Makro-ekonomik politikanın tüm alanlarında taraflar arasında düzenli ekonomik diyalog kurulması,

-Sosyal alanda diyalog tesisi,

-MEDA programı yoluyla, anlaşmaların muhtelif unsurlarını uygulamak için uygun mali yardım sağlanması,

[62] B.Delpuech, a.g.e, s.5.

-Ortaklık Konseyi yoluyla, Birlik ve anlaşmalara imza koymuş olan tüm Akdenizli ortakların, bakan seviyesinde düzenli olarak bir araya gelmesi.

II. AVRUPA-AKDENİZ ORTAKLIĞI'NIN AMAÇLARI

Avrupa-Akdeniz ortaklığının Barselona'da 27 Dışişleri Bakanı tarafından onaylanması ona özel bir güç vermektedir. Barselona Bildirgesi'nde, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın genel amacı; "Akdeniz Havzası'nı barış, istikrar ve refahı güvence altına alacak bir diyalog, mübadele ve işbirliği alanına dönüştürmek" olarak ifade edilmektedir. Bu genel amaç çerçevesinde Avrupa-Akdeniz Ortaklığı aşağıda sıralanan üç hedefi gerçekleştirmeye odaklanmıştır:[63]

- Siyasi diyalogun ve güvenliğin güçlendirilmesi yoluyla ortak bir barış ve istikrar sahasının tanımlanması,

- Akdenizli ortakları bölgedeki başlıca ekonomik sistem olan Avrupa Birliği ekonomik sistemine entegre etmek için ekonomik ve mali ortaklık yoluyla bir refah paylaşım bölgesinin oluşturulması, bir serbest ticaret bölgesinin tedricen kurulması,

- Kültürler arası anlaşmayı ve sivil toplumlar arasındaki değişimleri teşvik etmek amacıyla, sosyal, kültürel ve beşeri bir ortaklık yoluyla halklar arasında yakınlaşma.

Görüldüğü gibi Barselona'da kabul edilen ortaklık Avrupa ve Akdenizli ortaklar arasındaki ilişkilerde daha önceki politikalardan daha kapsamlı, yeni bir yaklaşım getirmektedir. Söz konusu konferans, AB ve Akdenizli ortakları arasındaki

[63] B.Delpuech, a.g.e, s.7.

ilişkilerin her alanda ve düzeyde arttırılması ve geliştirilmesine yönelik bir sürecin başlangıcı olmuş ve AB-Akdeniz ilişkilerinde bir dönüm noktası olarak kabul edilmiştir.

III. AVRUPA-AKDENİZ ORTAKLIĞININ KAPSAMI ve GELİŞİMİ

A. AVRUPA-AKDENİZ ORTAKLIĞI'NIN KAPSAMI

a. Siyasi Alanda ve Güvenlik Konularında Ortaklık

Katılımcılar Barselona Bildirgesi'nde; Akdeniz bölgesi için güvenlik, istikrar ve barışın ortak bir değer olduğunu, mevcut bütün imkanlarla bunu sağlamaya çalışacaklarını vurgulamışlardır. Bu amaçla, uluslararası hukukun temel ilkelerine saygı esasıyla düzenli aralıklarla yapılacak güçlendirilmiş bir siyasi diyaloga girmeyi kabul ederek, iç ve dış istikrar konularında bir dizi ortak hedefi teyit etmişledir. Bu çerçevede, katılımcı ülkeler birtakım ilkeleri de benimsemişlerdir. Bunlardan önemli görülenler aşağıda belirtilmiştir:[64]

-Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin yanı sıra uluslararası hukuk çerçevesindeki diğer yükümlülüklerine uygun biçimde hareket etmek,

-Her bir ülkenin siyasi, sosyo-kültürel, ekonomik ve adli sistemini serbestçe seçme ve geliştirme hakkını tanıyarak kendi siyasi sistemlerinde hukuk devletini ve demokrasiyi geliştirmek,

[64] Bkz. Barselona Bildirgesi.

-Irk, milliyet, dil, din ve cinsiyet ayrımı gözetmeksizin, barışçıl amaçlarla örgütlenme özgürlüğü, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü dahil olmak üzere insan hakları ve temel özgürlüklere saygı göstermek,

-Taraflar arasında diyalog yoluyla, insan hakları, temel özgürlükler, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı konusundaki bilgi alışverişine olumlu yaklaşmak,

-Toplumlarındaki çoğulculuk ve çeşitliliğe saygı gösterecek ve güvenceye alacak, toplumdaki farklı gruplar arasında hoşgörüyü geliştirmek ve hoşgörüsüzlük, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı tezahürleriyle mücadele etmek,

-Birbirlerinin eşit hükümranlığına ve hükümranlığın içerdiği bütün haklara saygı göstermek ve uluslararası hukuk çerçevesinde üstlendikleri yükümlülükleri iyi niyetle yerine getireceklerdir.

-Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin amaçları ve ilkeleri ile devletlerin toprak bütünlüğüne ilişkin olarak taraflar arasındaki anlaşmalarda ifadesini bulan normlar da dahil olmak üzere uluslararası hukuka her zaman uygun hareket etmek, halkların eşit haklarına ve kendi geleceklerini belirleme haklarına saygı göstermek,

-Uluslararası hukuk kuralları uyarınca, başka bir ortağın içişlerine dolaysız veya dolaylı biçimde müdahale etmekten kaçınmak,

-Diğer ortakların her birinin toprak bütünlüğüne ve birliğine saygı göstermek,

-Aralarındaki ihtilafları barışçıl yollarla çözmek, bir başka katılımcının toprak bütünlüğüne karşı kuvvet kullanma tehdidinde bulunmaktan ve kuvvete

başvurmaktan kaçınmak,

-Özellikle imzaladıkları uluslararası belgeleri onaylayarak ve uygulayarak, terörizmin önlenmesi ve terörizmle mücadele alanında aralarındaki işbirliğini güçlendirmek,

-Örgütlü suçların yayılması ve çeşitlenmesine karşı birlikte mücadele etmek,.

-Silahların kontrolü ve silahsızlanma anlaşmalarına uygun davranmak ve nükleer, kimyasal ve biyolojik silahların yayılmasını önleme doğrultusunda hareket ederek bölgesel güvenliği geliştirmek,

-Kitle imha silahlarından, nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlardan arındırılmış, karşılıklı olarak ve etkili biçimde denetlenebilir bir Orta Doğu Bölgesi doğrultusunda çaba göstermek,

-Aralarında iyi komşuluk ilişkilerini geliştirmek amacıyla, istikrar, güvenlik, refah ve bölgesel işbirliğine yönelik süreçleri desteklemek,

-Uzun dönemde bir Avrupa-Akdeniz paktının kurulması olasılığı da dahil olmak üzere "Akdeniz'de bir barış ve istikrar alanı"nın oluşturulmasına yönelik olarak taraflar arasında alınabilecek güven ve istikrar artırıcı önlemleri dikkate almak.

Görüldüğü gibi Avrupa Birliği'nin Akdenizli ortaklarına yönelik güvenlik endişeleri ve bunu sağlamaya yönelik vurgular, Barselona Bildirgesi'nin Siyasi Alanda ve Güvenlik Konularında Ortaklık bölümünde dikkat çeken bir husustur.

Bölgede güvenlik ve istikrarın sağlanması, bölgenin kalkınması ve ekonomik büyüme açısından da önem taşımaktadır.

Barselona Konferansı'nda kurulan ortaklık, iki taraflı siyasi diyalog yanında, çok taraflı bir boyut getirerek, ilk defa Akdeniz'in tartışmanın merkezinde olduğu, bölgesel bir siyasi tartışma imkanı oluşturmuştur. Böyle bir siyasi diyalog ihtiyacı, Avrupa Birliği'nin istikrarı ve refahının, hemen güneydeki komşularının istikrarı ve refahından ayrı tutulamayacağı gerçeğinin kavranmasından doğmaktadır. Böylece krizlere engel olunması ve diyalog ve ortak çalışma alışkanlıklarının geliştirilmesi için mekanizmalar kurmak yoluyla sürdürülebilir bir işbirliği ortamı yaratılması amaçlanmaktadır. Bu diyalogdan sorumlu olan yüksek düzeyde memurlar, güven ve güvenlik arttırıcı tedbirleri görüşmek için düzenli olarak toplanmaktadırlar. Bu politika ve güvenlik diyalogunu güçlendirmek için, 1996 yılında bir Dış Politika Enstitüleri (EuroMesCo) şebekesi kurulmuştur.[65] Bu şebekenin kurulması Barselona Bildirgesi Çalışma Programı'nda öngörülmüştür.[66]

Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın güvenlik boyutu ise, askeri unsurlardan ziyade, birçok farklı unsura dayalı olup, bütüncül bir nitelik taşımaktadır. Ortaklığın bu özelliği Barselona Bildirgesi'nde açıkça ortaya konulmaktadır. Güvenlik alanında askeri konulara ilişkin gerçek bir işbirliği mekanizması oluşturmanın güçlükleri, bu alanda askeri olmayan düzenlemelere ağırlık verilmesine yol açmış ve böylece güvenlik alanındaki işbirliği çok boyutlu bir nitelik kazanmıştır. Bu durum, AB'nin Akdeniz ülkeleri ile ilişkilerinde, klasik askeri konulardan ziyade, "yeni güvenlik

[65] B.Delpuech, 1997, s.12.

[66] Bkz. Barselona Bildirgesi Çalışma Programı.

kavramları" denilen konular üzerine odaklanmasının bir sonucu olarak da görülebilir.[67]

Avrupa-Akdeniz Ortaklığı, "siyasi diyalog ve güvenlik alanlarında ortaklık" açısından değerlendirildiğinde, diğer alanlara oranla daha ağır bir yük altında bulunduğunu söylemek mümkündür. Sınırlı bir ilerlemenin görüldüğü bu alanda en önemli başarı, İsrail ile Arap ülkelerinin aynı platformda buluşması olarak gösterilmektedir. Ancak, Ortadoğu'da hala barış ve istikrar hedefine ulaşılamadığı da bir gerçektir. Diğer taraftan, güvenlik sorunları ve doğal afetlerle mücadele konusunda işbirliğine yönelik bazı gayrı resmi görüşmeler gerçekleştirildiğinin de altını çizmek gerekmektedir.[68]

b. Ekonomik ve Mali İşbirliği

Katılımcılar Barselona Bildirgesi'nde; ortak bir refah alanı kurulması hedefine erişilmesi doğrultusunda, sürdürülebilir ve dengeli bir ekonomik ve sosyal gelişmeye verdikleri önemi vurgulamıştır. Borç sorununun Akdeniz bölgesindeki ülkelerin ekonomik gelişmesi açısından doğurabileceği güçlüklere değinilmiş ve yetkili forumlarda ilerleme sağlamak amacıyla aralarındaki diyalogu sürdürmeyi kabul etmişlerdir. Diğer taraftan, farklı ölçülerde bile olsa ortak zorlukları göğüslemek zorunda olduklarının bilinciyle aşağıdaki uzun dönemli hedefleri belirlemişlerdir:[69]

---

[67] S.Eylemer, 2003, s.51.

[68] Günter Gloser, "Avrupa Akdeniz Ortaklığı", **Deutschland,** S:6, 2006, s.36.

[69] Bkz. Barselona Bildirgesi.

-Sürdürülebilir sosyo-ekonomik gelişmenin hızlandırılması,

-Halklarının yaşama koşullarının iyileştirilmesi, istihdam düzeyinin yükseltilmesi ve Avrupa Akdeniz bölgesindeki gelişmişlik farkının azaltılması,

-Bölgesel işbirliği ve bütünleşmenin teşviki.

Bu hedefler doğrultusunda, katılımcılar, farklı gelişmişlik düzeyleri hesaba katılarak aşağıdaki unsurlara dayanacak olan bir ekonomik ve mali ortaklık kurmayı kararlaştırmışlardır:

-Bir serbest ticaret bölgesinin kademeli olarak kurulması,

-Uygun ekonomik işbirliğinin ve ilgili alanlarda koordine eylemin uygulanması;

-Avrupa Birliği'nin ortaklarına sağladığı mali yardımda önemli bir artış.

Serbest ticaret bölgesi yeni Avrupa-Akdeniz Antlaşmaları ve Avrupa Birliği'nin ortakları arasındaki serbest ticaret anlaşmaları yoluyla kurulacaktır. Taraflar, DTÖ'den kaynaklanan yükümlüklerin gereğince yerine getirilmesi sonucu ticaretin büyük bölümünü kapsayacak olan bu bölgenin tedricen kuruluşu için hedef tarih olarak 2010 yılını belirlemişlerdir.Bu bölgede serbest ticaretin tedricen geliştirilmesi amacıyla mamul ürünlerin ticaretindeki tarife engelleri ve tarife-dışı engeller taraflar arasında müzakere edilecek takvimlere uygun olarak kademeli biçimde kaldırılacaktır. Söz konusu hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için AB'nin ekonomik işbirliği ve mali yardım yoluyla, Akdenizli Ortakları'na destek olması

öngörülmektedir.

Katılımcılar, bu serbest ticaret bölgesinin kademeli olarak kuruluşunu aşağıdaki yollarla kolaylaştırmaya karar vermişlerdir:[70]

-Menşe kuralları, belgelendirme, fikri ve sınai mülkiyet haklarının ve rekabetin korunmasına ilişkin uygun önlemlerin kabulü,

-Piyasa ekonomisi ilkelerine dayalı politikaların izlenmesi ve geliştirilmesi, ihtiyaçları ve ekonomik gelişmişlik düzeyleri göz önünde tutularak ekonomilerinin bütünleştirilmesi,

-Özel sektörün teşvikine ve gelişimine, üretici sektörün düzeyinin yükseltilmesine ve piyasa ekonomisi için elverişli kurumsal ve düzenleyici çerçevenin kurulmasına öncelik tanınarak ekonomik ve sosyal yapıların uyarlanması ve modernizasyonu,

-Teknoloji transferlerini artıracak mekanizmaların teşviki.

Ekonomik işbirliğinin özellikle aşağıda sayılan alanlarda geliştirilmesi öngörülmektedir:

-Ekonomik gelişmenin, yatırımların temeli olan iç tasarrufların yanı sıra doğrudan yabancı sermaye yatırımlarıyla desteklenmesi, özellikle, teknoloji transferi ve üretimin ve ihracatın artması sonucunu verebilecek bu tür yatırımların önündeki engellerin kademeli olarak kaldırılması,

[70] Bkz. Barselona Bildirgesi.

-İşletmeleri kendi aralarında anlaşmalar yapmaya teşvik etmek ve KOBİ'ler için bir teknik destek programının kabul edilmesi ve uygulanması,

-Bölgesel bir yaklaşım ve daha fazla işbirliğinin yanı sıra mevcut çok taraflı programların daha iyi koordine edilmesi, ekonomik gelişmenin çevrenin korunmasıyla bağdaştırılması,

-Kadınların ekonomik, sosyal hayata ve istihdam yaratılmasına aktif katılımının desteklenmesi,

-Avrupa-Akdeniz ekonomik ortaklığında enerji sektörünün sahip olduğu merkezi önem nedeniyle, enerji politikaları alanında işbirliğinin güçlendirilmesi,

-Su kaynaklarının uygun biçimde yönetimi ve geliştirilmesi,

-Tarımın modernizasyonu ve yeniden yapılandırılması ve entegre kırsal gelişmenin desteklenmesi,

-Yerel yönetimler arasındaki işbirliğinin teşvik edilmesi,

-Bilim ve teknolojinin sosyo-ekonomik gelişme üzerinde önemli bir etkisi olduğu gerçeğinden hareketle bilimsel araştırma kapasitesi ve geliştirme çalışmalarının güçlendirilmesi.

Diğer taraftan katılımcılar, bir serbest ticaret bölgesinin kurulmasının ve Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın başarısının mali yardımlarda önemli bir artışı gerekli kıldığını, bu yardımın her şeyden önce sürdürülebilir içsel gelişmeyi ve yerli

ekonomik aktörlerin harekete geçmesini teşvik etmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda aşağıdaki hususlara değinilmiştir:[71]

-Cannes'da yapılan zirvede kararlaştırıldığı gibi mali yardım için 1995-1999 döneminde kullanılabilir Topluluk bütçesi fonları biçiminde 4.685.000.000 ECU tahsis edilmesi, mali yardımın ilave krediler biçimindeki AYB fonları ve üye devletlerin iki taraflı mali katkılarıyla desteklenmesi,

-Ortakların her birinin özel niteliklerinin göz önünde bulundurulduğu, birkaç yılı kapsayan bir program çerçevesinde yönetilen etkili bir mali işbirliğinin kurulması,

-Ortaklığın başarısında sağlam makro-ekonomik yönetimin önem taşıması nedeniyle, ekonomik politikaların ve mali işbirliğinin yöntemine ilişkin diyalogun desteklenmesi.

AB'nin, Barselona Süreci ile Akdeniz politikasında sağladığı en önemli gelişmelerden birisi, öngörülen hedeflerin gerçekleştirilmesi için Akdeniz bölgesine fon tahsisi amacıyla bir program oluşturulması ve uygulamaya konulmasıdır. Söz konusu program MEDA (Mediterranean Economic Development Area) olarak isimlendirilmektedir. Avrupa-Akdeniz Ortaklığı çerçevesinde, ekonomik ve sosyal yapıların reformuna yönelik mali ve teknik destek önlemlerine dair 23 Temmuz 1996 tarih ve (CE) 1488/96 sayılı Konsey Tüzüğü ile sağlanacak yardımın yasal dayanağı ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. 1995-1999 yılları arasında geçerli olacak bu

[71] Bkz.Barselona Bildirgesi.

düzenlemenin geleceği ile ilgili olarak ise, 30 Haziran 1999'dan önce Konsey'in Tüzüğü gözden geçirmesi kabul edilmiştir. MEDA, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın uygulanması bakımından AB'nin temel mali aracı olup, bu süreçte yer alan üç faaliyet alanına (siyasi ve güvenlik, ekonomik ve mali, sosyal, kültürel ve insani) ilişkin program ve projelere kaynak sağlamaktadır.[72]

1995-1999 döneminde uygulanan Program MEDA I olarak anılırken, 2000-2006 dönemi için uygulanan ve çeşitli değişikliklere uğramış olan program ise, MEDA-II olarak adlandırılmaktadır.

MEDA programı çerçevesinde ayrılan kaynaklar, ikili anlaşmalar ve bölgesel programlar yoluyla hibe olarak kullandırılmaktadır. Ancak İsrail, Malta ve Güney Kıbrıs ekonomik gelişmişlik düzeylerinin yüksek olması nedeniyle, iki taraflı yardımların dışında tutulmuşlardır.[73]

AB, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı çerçevesinde 2010 yılında bir serbest ticaret bölgesi oluşturulması hedefi doğrultusunda, Akdeniz'e daha çok yatırım aktarımının sağlanmasına yönelik olarak, AYB'ye Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'na yatırım yetkisi verilmiştir. Her ülke için önceden belirlenmiş bir kredi miktarının bulunmadığı bu yeni sistemde krediler, projelerin ekonomik ve mali yönden değerlendirilmesinin ardından verilmektedir. AYB kredilerinin verilmesi sürecinde ülke notu gibi faktörler

---

[72] Maya Arakon, **Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Mali Aracı MEDA ve Türkiye**, İKV Yayınları, No. 169, İstanbul, 2002, s.5.

[73] M.Arakon, a.g.e, s.6.

aranmamakta olup, yetkili makamın karşı garantisi istenmektedir.[74] AYB'nin 1997-1999 döneminde toplam 2.3 milyar Euro tutarında gerçekleşen ilk kredi yetkisi, 12 ülkede, 65 değişik projede kullanılmıştır. 2000-2006 döneminde ise AYB'nin, 6.4 milyar Euro kredi sağlaması öngörülmüştür.[75]

MEDA Programı ve programın işleyişine yardım edecek mali araçların yönetimi MED Komitesi tarafından yürütülmektedir. Programın yürütülmesinden ise AB Komisyonu sorumludur. Mali yardımlar; hibeler, risk sermayesi işlemleri ve bütçe kaynaklarından özel koşullarda tahsis edilen krediler şeklinde yapılmaktadır.[76]

1995-1999 döneminde, MEDA I programı kapsamında yapılan ödemelerin taahhütlerin oldukça altında kaldığı ve taahhütlerin ancak %26'sını oluşturduğu dikkat çekmektedir. 1995-1999 yılları arasında MEDA I kapsamında yapılan ödemeler aşağıdaki faaliyetlere yönelmiştir:[77]

- Yapısal uyumlaştırmaya destek olarak iki taraflı işbirliği için öngörülen toplam yardım miktarının %16'sı,
- Serbest piyasa ekonomisine geçiş ve özel sektörün gelişimine destek için toplam yardım miktarının %30'u,
- Klasik kalkınma projelerine toplam yardım miktarının %40'ı (esas olarak eğitim, sağlık, kırsal kalkınma),

[74] Türkiye'nin MEDA-I kapsamındaki AB kredileri için karşı garanti yetkisi Hazine Müsteşarlığı olarak belirlenmiştir.

[75] M. Arakon, 2003, s. 7

[76] S.Çeşmecioğlu, 2003, s.35.

[77] M.Arakon, a.g.e, s.6.

- Bölgesel projelere toplam yardım miktarının %14'ü.

Bu çerçevede ikili işbirliği projelerinin MEDA 1 kaynaklarının yaklaşık %88'ini oluşturduğu ve yapısal uyum, ekonomik işbirliği, sosyal alan, çevre ve kırsal kalkınmaya yöneldiği görülmektedir. Aynı dönemdeki bölgesel faaliyetler ise, siyasi işbirliğinin güçlendirilmesini, bölgesel forumlar kapsamında ekonomik ve mali reform önceliklerinin belirlenmesini ve kültür, görsel-işitsel sektör ve gençlik alanlarında işbirliğini kapsamına almıştır.[78] İkili ve bölgesel programların birbirini tamamlayıcı nitelikte olması, programın amacına ulaşması açısından önem taşımaktadır.

AB resmi verilerine göre, MEDA tarafından ikili bazda finanse edilen birkaç proje arasında;[79]

-Fas,Tunus ve Suriye'de Avrupa iş merkezi,

-Mısır'da istihdam yaratılması için oluşturulan sosyal fon,

-Lübnan'da kamu yönetimini iyileştirme,

-Fas'ta kırsal gelişim,

sayılabilir.

---

[78] a.g.e, s.6.

[79] Dilara Sülün, **Avrupa Birliği Akdeniz Politikası'nın Ekonomik Faydaları Ne Ölçüdedir**, İTO Yayını, No:149, İzmir, 2005, s.20.

AYB tarafından verilen bazı kredi örneklerini ise;[80]

-Mısır'da su kaynaklarının yönetimi ve kullanılmayan su arıtımının gelişmesi,

-Lübnan, Ürdün, Gazze Şeridi, Fas ve Cezayir'deki hava kirliliğini azaltma ve hava alanlarındaki trafik kontrol sistemlerinin modernizasyonu,

-Tunus'taki tren hattının yenilenmesi,

-Türkiye'deki deprem sonrası endüstri ve altyapının tekrar yapılanması,

olarak sıralayabiliriz.

Bölgesel projelere ise;[81]

-EuroMesCo (Dış Politika Enstitüleri Ağı),

-FEMISE (Ekonomik Araştırma Kurumları Ağı),

-SMAP (Çevre Programı)

-Kültürel Miras Programı ve Gençlik Programı,

-Toledo ve İstanbul, Helsinki ve Atina'daki Çevre Programı,

örnek olarak verilebilir.

MEDA I Programı sırasında birtakım sorunlarla karşılaşılmıştır. Bunlar;

[80] D.Sülün, a.g.e, s.20.

[81] a.g.e, s.21.

MEDA I'e ilişkin müzakerelerin uzunluğu, bazı ülkelerle çerçeve anlaşmalarının imzalanmasındaki gecikmeler, bölgesel projelerin kapsamlı bir yasal ve mali çerçeve gerektirmesi, Akdenizli Ortaklar'da yapısal reformların uygulanışının yavaş ilerlemesi ve idari kapasitelerinin fonları kullanmada sınırlı kalması gibi hususlardır.[82]

MEDA-I'de görülen aksaklıklar sonucunda, söz konusu programın devamı niteliğindeki, 2000-2006 dönemini kapsayan MEDA-II programı, 15 Kasım 2000 tarihinde Marsilya'da düzenlenen Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Dışişleri Bakanları Toplantısı'nda açıklanmıştır. Buna göre, anılan dönemde bölgeye 12.75 milyar Euro kapsamında mali yardım öngörülmüştür. O güne kadar Akdeniz bölgesi ülkeleri için taahhüt edilen en yüksek mali yardım olan MEDA II Programı, Avrupa Birliği'ni de ortaklık ülkelerinin en önemli mali destekçisi konumuna taşımıştır. MEDA II Tüzüğü ile AB'nin Akdenizli ortakları ile işbirliğindeki prosedürlerin basitleştirilmesi ve rasyonelleştirilmesi hedeflenmiştir. MEDA'nın etkinliğinin iyileştirilmesine yönelik çalışmalar üç ilkeye dayanmıştır:[83]

- Karar alma sürecinin daha stratejik ve etkin programlama ile rasyonelleştirilmesi (Komisyon MED Komitesi'ne bireysel projeler yerine artık, ulusal ve bölgesel strateji dokümanlarını, belirleyici programları ve yıllık finansman planlarını sunmaktadır. Ulusal ve bölgesel belirleyici programlar MEDA II dönemini kapsayan ilgili strateji dokümanlarına dayanmakta ve üç yıllık bir süreyi kapsamaktadır.),

[82] M.Arakon, 2003, s.14.

[83] S.Çeşmecioğlu, 2003, s.46-47.

- Programlama ve uygulama kapasitelerinin artırılması (Bu hedefe Akdenizli ortaklarla diyalog güçlendirilerek ulaşılmaktadır),

- Kabul edilen önlemlerin daha hızlı ve daha etkin bir şekilde uygulanması için prosedürlerin kısaltılması (Böylece karar alma sürecinin temel olarak ulusal ve bölgesel finansman planlarını kapsayacak şekilde yeniden yapılandırılmasının ve sözleşme prosedürlerinin basitleştirilmesinin sistemin işleyişinde önemli ölçüde zaman tasarrufu sağlaması beklenmektedir).

Ayrıca, belirtilmesi gereken bir husus da program ve projelerin kalitesinin iyileştirilerek, uygulanışının hızlandırılması amacıyla Komisyon bünyesinde, 1 Ocak 2001 tarihinde faaliyete başlayan "EuropeAid İşbirliği Ofisi" adlı yeni bir birim oluşturulmasıdır. Söz konusu birim MEDA başta olmak üzere AB'nin hemen hemen tüm dış yardım programlarının idaresinden sorumlu olup, projenin belirlenmesinden değerlendirilmesine kadar olan süreç itibarıyla yönetimini üstlenmektedir.[84]

[84] M.Arakon, a.g.e., s.16.

MEDA-I Kapsamındaki Taahhüt ve Ödemeler (Milyon Euro)

(1995-1999)	**TAAHHÜT**	**ÖDEME**	**Ö/T ORANI**
Cezayir	164,0	30,2	18
Gazze	111.0	59,0	53
Mısır	686,0	157,0	23
Ürdün	254,0	108,4	43
Lübnan	182,0	1,2	1
Fas	660,0	127,5	19
Suriye	101,0	0,0	0
Tunus	428,0	168,0	39
Toplam	2.586,0	651,3	25
Bölgesel İşbirliği	471,0	222,5	47
GENEL TOPLAM	**3.057**	**874**	**29**

Kaynak: European Commission, Financial Statistics-MEDA (1995-2004), (http://ec.europa.eu/europeaid/projects/med/financial/1995-2004.pdf)

MEDA-I ve MEDA-II kapsamında, Akdenizli Ortaklara taahhüt edilen ve sağlanan yardımlar incelediğinde, MEDA-1 döneminde taahhüt edilen miktarın %29'u oranında bir ödeme gerçekleşmişken, MEDA-2 döneminde bu oranın %77'ye ulaştığı görülmektedir.

MEDA-II Kapsamındaki Taahhüt ve Ödemeler (Milyon Euro)

(2000-2004)	**TAAHHÜT**	**ÖDEME**	**Ö/T ORANI**
Cezayir	232,8	74,7	32
Gazze	350,3	327,2	93
Mısır	353,5	360,1	102
Ürdün	204,4	241,8	118
Lübnan	73,7	103,4	140
Fas	677,1	443,2	65
Suriye	135,7	39,0	29
Tunus	328,6	320,7	98
Toplam	2.356,1	1.910,0	81
Bölgesel İşbirliği	739,8	478,4	65
GENEL TOPLAM	**3.096,0**	**2.388,0**	**77**

Kaynak: European Commission, Financial Statistics-MEDA (1995-2004) (http://ec.europa.eu/europeaid/projects/med/financial/1995-2004.pdf)

2006 yılı sonunda MEDA-II tamamlanacak ve yerini 1 Ocak 2007'den itibaren, Avrupa Birliği'nin Komşuluk Politikası çerçevesinde uygulamaya konulacak olan "Avrupa Komşuluk ve Ortaklık Aracı (ENPI)"na bırakacaktır. Avrupa Birliği'nin bazı finansman araçları ENPI adı altında birleştirilmektedir. Bu çerçevede hem programdan yararlanan ülkelerin sayısı artmakta (Komşuluk Politikası kapsamındaki Güney ve Doğu Komşular ile Rusya), hem de finans hacmi artarak 2007-2013 dönemi için 11.967 milyar Euro'ya ulaşmaktadır.[85]

[85] G.Gloser, 2006, s.36.

c. Sosyal, Kültürel ve İnsani Boyutlarda Ortaklık

Katılımcılar Barselona Bildirgesi'nde; Akdeniz bölgesindeki kültürler arasındaki diyalogun ve beşeri, bilimsel ve teknolojik düzeydeki alışverişlerin, karşılıklı anlayışın geliştirilmesinde ve birbirlerini daha iyi algılamalarının sağlanmasında vazgeçilmez bir etmen olduğunu vurgulamışlardır. Bu çerçevede, sosyal, kültürel ve beşeri konularda bir ortaklık kurulması amacıyla aşağıdaki hususları kabul etmişlerdir:[86]

-Kültürler ve dinler arasında diyalog ve saygının halkların yakınlaşmasının zorunlu bir ön koşulu olduğu,

-İnsan kaynaklarının geliştirilmesi ve özellikle gençlerin eğitimi ve öğretimine önem verilmesi,

-Toplumun, sağlık ve refahı geliştirmeye yönelik faaliyetlere etkili katılımının desteklenmesi,

-Ekonomik gelişmeyle paralel yürüyecek sosyal gelişmenin sağlanması,

-Toplumun, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'na vazgeçilmez bir katkı yapabileceğinin kabulü, bu çerçevede, siyasi ve sivil toplum önderleri, kültürel ve dinsel çevreler, üniversiteler, araştırma çevreleri, medya, sendikalar, kamu işletmeleri ve özel işletmeler arasındaki mübadelelerin teşvik edilmesi,

-Demokratik kurumların desteklenmesi ve hukuk devleti ile sivil toplumu

[86] Bkz.Barselona Bildirgesi.

güçlendirmeye yönelik eylemlerin gerçekleştirilmesi,

-Göç olgusunun ilişkilerde oynadığı önemli rol çerçevesinde, mesleki eğitim programlan ve istihdam yaratılmasına yardımcı olacak programlar yoluyla göç baskısını azaltmaya. yönelik işbirliğinin güçlendirilmesi, yasadışı göç konusunda daha yakın işbirliği tesis edilmesi,

-Terörizmi önleme konusundaki işbirliğinin çeşitli önlemlerle güçlendirilmesi ve terörizme karşı birlikte daha etkili bir mücadele sürdürülmesi,

-Uyuşturucu kaçakçılığı, uluslararası suçlar ve yolsuzluklarla ortaklaşa ve etkili bir biçimde mücadele edilmesi,

-Irkçılık, yabancı düşmanlığı ve hoşgörüsüzlüğe karşı kararlı bir kampanya yürütülmesi.

Barselona Bildirgesi'nin kabul edilmesiyle, kültür konusu, ilk kez AB ile Akdenizli Ortaklar arasındaki işbirliği alanına girmiştir. Etkinliklerin nispeten zayıf olduğu yeni bir işbirliği alanı olan kültür, AB ve Akdenizli ortaklarının bu konudaki güçlü beklentilerini somutlaştırmıştır. Barselona Bildirgesi ile ülkeler, sosyal, kültürel ve beşeri konularda, sivil toplumlar arasında daha yakın ilişkilerin ve karşılıklı anlayışın geliştirilmesi ve önyargıların giderilmesi amacıyla bir ortaklık kurulmasını karalaştırmışlardır. Bu ortaklık, farklı medeniyet, kültür ve geleneklerin varlığının tanınmasına, diyalog ihtiyacına ve karşılıklı saygıya dayanacaktır.[87] Sivil

[87]Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, **Akdeniz'de Barış ve İstikrara Yatırım: Avrupa-Akdeniz Ortaklığı,** s.25, (http://www.deltur.cec.eu.int/avrakd_yayin.rtf).

toplumlar arasındaki işbirliğini, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın hayati bir unsuru olarak kabul eden Barselona Bildirgesi, sivil toplum temsilcilerinin doğrudan birbirleriyle iletişime girmelerini destekleyerek, bu alanda önemli bir gelişmeyi vurgulamaktadır. Nitekim, Barselona Konferansı'nda bir Avrupa-Akdeniz Sivil Forum'u gerçekleştirilerek, Avrupa ve Akdenizli 1200 sosyal, kültürel ve ekonomik ajansın biraraya gelmesi sağlanmıştır. Diğer taraftan, Avrupa-Akdeniz kültürel işbirliği alanında yürütülen faaliyetler, Kültürel Miras , Görsel-İşitsel Alanda İşbirliği ve Euromed Gençlik gibi bölgesel programlar ile Komisyon'un, TV, radyo, sinema, fotoğraf, müzik, tiyatro, kültür festivalleri, edebiyat, yazılı basın, kültür incelemeleri, dinlerarası diyalog, sivil toplum diyaloğu, eğitim, kültür ve multimedya ağları alanlarında sağladığı mali yardımları kapsamaktadır.[88]

Bu tür bölgesel programlar, katılımcılar arasında diyalog kurulmasını gerektirdiği için ulusal sınırlar ötesinde bir işbirliği ve etkileşime yol açmaktadır. Diğer taraftan, sivil topluma yönelik başlatılan desantralize işbirliği programları (Med Urbs, Med Campus, Med Media gibi) katılımı teşvik etmeyi, sivil toplumlardaki önemli gruplar tarafından (yerel yönetimler, üniversiteler, medya kuruluşları) girişimler başlatılmasını ve sorumluluklar üstlenilmesini, karşılıklı anlayışı, işbirliğini ve karşılıklı bağımlılık duygularının somut ifadelerini teşvik etmeyi hedeflemektedir.[89]

"Sosyal, Kültürel ve İnsani Alanda İşbirliği" başlığı altında üzerinde durulan önemli bir konu da Avrupa'ya Akdeniz ülkelerinden yönelen göç dalgasıdır. Göç

[88] Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, a.g.e, s.26.

[89] B.Delpuech, 1997, s.24.

dalgası da Barselona Süreci'ni etkileyen ve istikrarı tehdit eden bir olgu olarak görülmektedir.[90] Ortaklık çerçevesinde düzenlenen çeşitli toplantılarda da bu sorun önemle ele alınmaktadır. Nitekim, AB Konseyi'nin 15-16 Haziran 2006 tarihli zirve sonuç bildirgesinde; doğu, güney doğu ve Akdeniz bölgelerinde üçüncü ülkelerden veya bu ülkeler üzerinden gelen göç konularındaki işbirliğinde daha fazla aşama kat edilmesine ihtiyaç duyulduğunu, bu çerçevede konuyla ilgili olarak daha kapsamlı ve dengeli bir yaklaşım benimsenmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Söz konusu bildirgede, Aralık 2005'te kabul edilen "Göçe Yönelik Küresel Yaklaşım"ın geliştirilmesinin temel öncelik olduğu ve göç konusundaki işbirliğinin aynı zamanda AB Komşuluk Politikası'nın da önemli bir parçasını teşkil ettiği vurgulanmıştır.[91]

B) Barselona Sürecinin Gelişimi

1995 yılında başlayan Barselona sürecinin ilk yılı Arap-İsrail sorununda durumun yeniden kötüleşmesine karşın ilerisi için umut verici gelişmelere de sahne olmuştur. Nisan 1996'da Avrupa-Akdeniz Kültür Bankaları Toplantısı yapılmış, Mayıs 1996'da sanayi bakanları bir araya gelmiş, 1996 sonbaharında Akdeniz'de bir barış ve istikrar alanı kurulmasını sağlayacak araçlar üzerinde çalışmalar başlatılmıştır.[92]

Süreç, Dışişleri bakanlarının katıldığı Avrupa-Akdeniz Konferansları, sektörel düzeyde gerçekleştirilen konferanslar, Avrupa-Akdeniz (Euro-Med) Komitesi'nin toplantıları ve bölgesel programlar ile devam etmektedir.

---

[90] A.P.Vallelersundi, 2005, s.121.

[91] İktisadi Kalkınma Vakfı, "15-16 Haziran 2006 Tarihli AB Konseyi Zirve Toplantısı Sonuç Bildirgesi", s.2-3, (http://www.ikv.org.tr/pdfs/16Haz2006Zirve-ceviri.pdf).

[92] Ö.Kurtbağ, 2003, s.83-84.

Avrupa-Akdeniz Konferansları, ortak ülkelerin bakanlık düzeyinde düzenli olarak toplandığı bir diyalog imkanı sağlaması açısından Sürecin gelişimine önemli katkı sağlamaktadır. Barselona Süreci çerçevesindeki toplantılar, Ortadoğu'da aralarında sorun bulunan tarafların, başka bir deyişle Arap ülkeleri ve İsrail'in BM şemsiyesi dışında aynı masaya oturdukları, enerji, çevre, turizm, eğitim, kadın-erkek eşitliği gibi konularda birlikte tartıştıkları tek platform olma özelliğini taşımaktadır.[93] Barselona Süreci ve Ortadoğu Barış Süreci, ayrı fakat birbirini tamamlayan süreçlerdir. Haziran 1996'da Floransa'da toplanan Avrupa Konseyi, bir kez daha Ortadoğu Barış Süreci'ne desteğini vurgulamıştır. Ayrıca, Mayıs 1995'te Filistin Yönetimi'nin kurulması sonrasında AB, Filistin Başkanı'nın belirlenmesi için Ocak 1996'da yapılan ilk seçimlere destek vermiştir.[94]

15-16 Nisan 1997'de gerçekleşen Malta Konferansı, İsrail ve Arap ülkeleri arasında yeni bir krizin yaşandığı dönemde gerçekleştirilmiştir. Konferans bir sonuca ulaşamadan dağılmış, birkaç ay sonra açıklanan sonuç bildirgesinde, Barselona Konferansı'nda belirlenen genel çerçeve teyit edilmiş, başarılı işbirliği örneklerinin sürdürülmesi kabul edilmiştir. Ayrıca, görsel-işitsel alanda işbirliğine gidilmesinin önemi vurgulanarak, kültür ve bilgilendirme alanında bölgesel bir işbirliği programının geliştirilmesi ile farklı kültürler ve medeniyetler arasındaki diyaloğun devam ettirilmesi için çağrıda bulunulmuştur. Malta Konferansı ile Barselona Süreci ile Ortadoğu Barış Süreci'nin birbirinden ayrı tutulamayacağı anlaşılmıştır.Toplantıda güvenlik alanında alınan önemli karalar arasında "Avrupa-

[93] G.Gloser, 2006, s.37.

[94] B.Delpuech, 2003, s.15.

Akdeniz Barış ve İstikrar Şartı" hazırlık çalışmalarına devam edilmesi, dış politika enstitüleri ağı kurulması ve diplomatlar için eğitim seminerleri düzenlenmesi sayılabilir.[95]

3-4 Haziran 1998 tarihlerinde ise, Palermo'da Türkiye'nin de katılımıyla dışişleri bakanları düzeyinde gayri resmi bir toplantı yapılmıştır. Toplantıda Arap-İsrail sorununa değinilmemiştir. İlk kez bu toplantı sırasında ileri sürülen "Euro-Med Süreci Konferansı" görüşüne paralel olarak, Eylül 1998'de Brüksel'de yapılan görüşmeler sonucu, 1999 yılı başlarında Valencia'da, Akdeniz bölgesinde işbirliğinin geliştirilmesine yönelik bir konferans düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. 28-29 Ocak 1999 tarihinde gerçekleştirilen bu toplantının amacı, Stuttgart'ta yapılması öngörülen 3. bakanlar toplantısının ekonomik ayağına hazırlık yapılmasıdır. [96]

15-16 Nisan 1999 tarihlerinde Stuttgart'ta gerçekleştirilen Avrupa-Akdeniz Konferansı'nda ise, Ortaklığın bölgede barış ve istikrara yönelik diğer inisiyatiflerin özellikle Ortadoğu Barış Süreci'nin yerini almayı değil, bu ve benzeri girişimlere katkıda bulunma amacı taşıdığı vurgulanmıştır. Ayrıca, AB'nin barış sürecindeki artan rolünün devam ettirilmesi de kabul edilmiştir. Avrupa-Akdeniz Barış ve İstikrar Şartı" hazırlık çalışmalarına devam edilmesi de üzerinde durulan hususlardandır. Bir sonraki Avrupa-Akdeniz Konferansına kadar Şart'ın tamamlanmasına ve siyasi koşullar elverdiğinde onaylanmasına karar verilmiştir. Toplantıya Avrupa-Akdeniz

---

[95] Ö.Kurtbağ, 2003, s.84; Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, **Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'na Bakış**, s.26, (http://www.deltur.cec.eu.int/avrakd_yayin.rtf).

[96] T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, "1995 Yılı Sonrasında Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası", (http://www.foreigntrade.gov.tr/AB/AB%20Sayfasi/3ulkeler.htm).

Süreci'nden dışlanan Libya'da gözlemci olarak katılmıştır.[97]

Ortadoğu'daki anlaşmazlıkların etkisinde kalan Barselona Süreci'ne yönelik kayda değer bir ilerleme görülmemesi üzerine, AB Komisyonu tarafından 6 Eylül 2000 tarihinde "Barselona Süreci'nin Yeniden Canlandırılması"na yönelik bir belge hazırlanmıştır. Komisyon sürecin devamına ilişkin birtakım aksaklıklar olduğunu belirtmiş ve bu aksaklıkların giderilmesi için alınması gereken önlemler üzerinde durmuştur. Komisyona göre, Ortadoğu Barış Süreci'ndeki zorluklar, bölgede tam bir işbirliğinin gerçekleşmesini engellemiştir. Ortaklık Anlaşmalarının imzalanması ve yürürlüğe girmesinde gecikmeler yaşanmıştır. Bazı Akdeniz ülkeleri ekonomik geçiş sürecinde çekingen davranmış ve ortaklık antlaşmalarının yükümlülüklerini karşılayamamıştır. Akdenizli ortaklar arasındaki ticaret beklenenin gerisinde kalmıştır. MEDA programının uygulanmasında sorunlar yaşanmış, Barselona sürecine ilişkin toplumlar düzeyinde fırsatlar ve yararlar açısından bilinçlenme yetersiz düzeyde kalmıştır. Komisyon, sürecin yeniden güçlendirilmesine yönelik olarak; ortaklık anlaşmalarının hızlandırılması, ticareti teşvik etmek için yeni tedbirlerin alınması, MEDA programı altında işbirliğinin geliştirilmesi, siyasi alanda ve güvenlik konularında işbirliğine ilişkin taahhütlerin yenilenmesi ve ortaklık bilincinin yükseltilmesi gibi önerilerde bulunmuştur.[98] Komisyonun önerileri Konsey tarafından da kabul edilmiştir. Söz konusu önerilerin asıl gündemi teşkil ettiği, Kasım 2000'de Marsilya'da gerçekleştirilen Avrupa-Akdeniz Konferansı ise, Ortadoğu'da şiddetin arttığı ve gerilimin tırmandığı bir

[97] Ö.Kurtbağ, 2003, s.85.

[98] Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, "AB-Türkiye İlişkilerinde Son Gelişmeler", (http://www.deltur.cec.eu.int/s-iliski_001025_1.html)

döneme rastlamıştır. Bu nedenle toplantıda taraflar sürece bağlılıklarını tekrar etmekle yetinmişlerdir. Toplantıda ele alınması beklenen Barış ve İstikrar Şartı'nın kabulü ise belirsiz bir tarihe ertelenmiştir.[99]

ABD'de 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleştirilen terörist saldırılar, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı açısından da bazı uyarımlar oluşturmuştur. Saldırılar sonrası oluşan koşullar iki temel mesele üzerine odaklanan bir ortaklığa ihtiyaç olduğunu göstermiştir. Birincisi, önleyici ve çok taraflı bir güvenlik stratejisi oluşturmak, ikincisi ise Güney Akdeniz ülkeleri ile AB arasındaki ilişkileri derinleştirmek.[100]

Bu tarihten sonra İspanya'nın dönem başkanlığı sırasında sürece ivme kazandırılması yönünde adımlar atılmıştır. Avrupa'ya doğru hızla artan göçler ve sığınmacı akışı, terörizmin küresel boyut kazanması ve giderek tırmanması, süreç kapsamında daha önce ilerleme kaydedilmeyen adalet ve içişlerinde işbirliği konusunun ön plana çıkmasına neden olmuştur. Bu koşullar dahilinde beşinci Avrupa-Akdeniz Konferansı, 22-23 Nisan 2002 tarihlerinde Valensiya'da gerçekleştirilmiştir. Ortadoğu'daki kriz ortamı Barış ve İstikrar Şartı'nın kabulünü yine engellemiş, ancak konferansta Valensiya Eylem Planı kabul edilmiştir. Eylem Planı kapsamında, siyasi alanda ve güvenlik konularında ilerleme sağlanamamış; ekonomik konularda AYB'den Akdeniz ülkelerine sağlanan kredilerin artırılması kabul edilmiş, ayrıca Fas, Tunus, Ürdün ve Mısır'ın kendi aralarında, Mayıs 2001'de Agadir Anlaşması ile kurduğu bölgesel serbest ticaret alanına destek verilmiş; adalet ve içişlerinde işbirliği konusunda ise, göçmenler, terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı

[99] Ö.Kurtbağ, 2003, s.86.

[100] A.P.Vallelersundi, 2003, s.119.

gibi alanlarda bölgesel işbirliği beklentisi ifade edilmiştir.[101]

Diğer taraftan, AB 2004 yılında yapılacak genişleme ile daha ileriki dönemlerdeki muhtemel genişlemeleri de dikkate alarak, yeni komşuları ile ilişkilerini düzenleyen ve Avrupa-Akdeniz Ortaklığı kapsamındaki ülkeleri de kapsayan genel bir çerçeve oluşturma ihtiyacı duymuştur.

Bu çerçevede Komisyon, 11 Mart 2003 tarihinde "Daha Geniş bir Avrupa-Komşuluk: Doğu ve Güney Komşularımızla İlişkilerimiz için Yeni Çerçeve" adlı bir bildiri yayınlamıştır. Avrupa Konseyi'nin Haziran 2003'te Selanik'teki toplantısına sunulan belgede, AB'nin komşularıyla ilişkilerini güçlendirmesi öngörülürken, AB'nin çatışma önleyici bir sorumluluk alması gerektiği de vurgulanmaktadır.[102] Bildiri, AB üyeliği söz konusu olmayan komşu ülkelere yönelik olduğu için Türkiye söz konusu politika kapsamında değildir. Komisyon söz konusu ülkelerle ilişkilerinin geliştirilmesi bağlamında bir "Komşuluk Politikası" öngörmektedir.[103]

Bildiri, güney Akdeniz ülkelerini de içermesi nedeniyle Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nı da ilgilendirmektedir. Belgede, Barselona Süreci'nin hedeflerini genişleten ve emeğin, malların ve hizmetlerin serbest dolaşımı ile Güney Akdeniz'deki komşularla iş yapma özgürlüğü gibi hususları kapsayan bir yaklaşım getirilmektedir. Ancak, Yeni Komşuluk Politikası'nın sağlayacağı faydalar gerçekleştirilecek reformlara bağlanmıştır. Bu koşulluluk bazı eleştirilere de neden olmuştur. Özellikle AB'nin önem verdiği insan hakları ve demokratik yönetimle

[101]Ö.Kurtbağ, 2003, s.86-87.

[102] A.P.Vallelersundi,2005, s.121-122.

[103] Komşuluk Politikası için bkz. s.57.

ilgili hususlar en hassas konuları oluşturmaktadır. Barselona Süreci siyasi diyalog yoluyla bu konularda konsensüs sağlanmasına katkıda bulunabilecektir.[104]

Sürecin gelişimi ile ilgili olarak belirtilebilecek bir diğer husus, Avrupa Palamentosu'nun girişimiyle 1998 yılında oluşturulan Avrupa-Akdeniz Parlamenter Forumu'nun, 2-3 Aralık 2003'te düzenlenen dış işleri bakanları toplantısında Avrupa-Akdeniz Parlamenter Asamblesi'ne dönüştürülmesi olmuştur. Böylece, söz konusu Forum, Asamble adını alarak Avrupa-Akdeniz Süreci'nin bir parçası haline gelmiştir.[105]

Diğer taraftan, 2004 yılında kuruluş çalışmaları başlatılan ve Nisan 2005'te, Mısır'ın İskenderiye kentinde faaliyete geçirilen, Anna Lindh Kültürler Arası Diyalog Vakfı'ndan da söz etmekte yarar görülmektedir. Söz konusu vakıf Avrupa-Akdeniz Ortaklığı kapsamında faaliyete geçirilen ilk kurum olma özelliği taşımaktadır. Vakıf özellikle 40 yaşın altındaki kesimi kültürler arası kalıcı diyaloga teşvik etme yönünde çalışmalar yürütmektedir. Bu amaçla 37 ülkeden 1100 organizasyon vakıf bünyesinde bir araya gelmektedir. Anna Lindh Vakfı, bu nedenle kendisini "ağlar üstü ağ" olarak tanımlamaktadır.[106]

Barselona sürecinin 10. yılında 27-28 Kasım 2005 tarihlerinde Barselona'da AB ülkeleri ile Akdenizli ortakları arasında bir zirve toplantısı düzenlenmiştir. Zirve ilk kez AB ve Akdenizli ortakları arasında hükümet başkanları düzeyinde

---

[104] A.P.Vallelersundi, 2005, s.122-123.

[105]TBMM, "Avrupa Akdeniz Parlamenter Asamblesi-Genel Bilgiler", (http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/aapa/orta/main_genel.html#forum).

[106]G.Gloser, 2006, s.36.

gerçekleşmesi yönünden önem kazanmıştır. Toplantıya AB'den üst düzey liderlerin yanı sıra Türkiye Başbakanı ve Filistin Yönetimi lideri de iştirak etmiş, ancak Akdeniz'in güney kıyı ülkelerinin çoğunu (Cezayir, Mısır, İsrail, Ürdün, Lübnan, Fas, Suriye ve Tunus) alt düzeydeki heyetler temsil etmiştir. Bu nedenle zirvenin AB ve Akdeniz ortakları arasında yeni bir dönem başlatma amacını başardığı söylenemez. Zirve başlarken Barcelona sokaklarında yaklaşık 2000 gösterici sürecin başarıya ulaşamadığı mesajını veren protesto gösterileri yapmıştır.[107]

Bununla birlikte, zirve sonunda terörle mücadelede ortak davranış kuralları üzerinde uzun görüşmeler sonucu uzlaşma sağlanabilmiş, terörizmin bütün türleri ve tezahürleri kınanırken, üye ülkeler bunun kökünün kurutulması için çalışmaya söz vermişlerdir. Zirveye İspanyol muadili Jose Luis Rodriguez Zapatero ile birlikte başkanlık eden İngiltere Başbakanı Tony Blair, "Davranış kuralları konusunda herkesin fiili görüş birliğini almamız gerçekten de ileri yönde atılmış önemli bir adımdır, bunun hem Avrupa ülkeleri hem de masada oturan diğer iş arkadaşlarımız için son derece önemli olduğunu düşünüyorum. Bu, terörün bütün biçimleriyle mücadelede ortak bir kararlılık gösterilmesi konusunda bulunulabilecek mümkün olan en güçlü ifadedir", şeklinde konuşmuştur.[108]

Toplantı sonuç belgesinde; Terörün teşkil ettiği ciddi tehdit vurgulanarak, terör saldırılarının insan haklarının ifasını ciddi ölçüde zedelediği, bu küresel tehdide

---

[107]Nevsal Baylas, "Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Zirvesi", BBC Turkish, 28/11/2005, (http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2005/11/051128_euromed.shtml).

[108] Southeast European Times, "AB-Akdeniz Terörle Mücadele Yasası Barcelona Zirvesinde Kabul Edildi",29/11/2005, (http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/features/2005/11/29/feature-01).

karşı işbirliği ve eşgüdümü artırmaya kararlılığın devam edeceği, terörün bütün biçim ve tezahürleriyle tümden kınandığı ve kökünü kurutmak, destekçileriyle mücadele etmekteki kararlılığın yinelendiği, ifade edilmiştir. Katılımcılar, "Güvenlik Konseyi'nin terör sorununa ilişkin bütün kararlarını uygulamak," BM'nin terörle mücadeleyle ilgili bütün anlaşmalarını kabul edip uygulamaya çalışmak ve BM'nin bu sorunla uğraşan organlarıyla işbirliği yapmaktaki kararlılıklarını da teyit etmişlerdir. Ayrıca "teröristler ve onların destek ağları hakkında gönüllü bilgi alışverişinde bulunmaya" ve "bu ağları parçalayıp terör eylemlerinde yer alan kişileri adalete teslim etmek için etkili ve fiili bir işbirliği geliştirmek" amacıyla karşılıklı olarak çalışmaya da söz vermişlerdir. Bu arada, müzakereler sırasında AB, kendi kaderini belirleme hakkının şiddet eylemlerini haklı çıkaramayacağını beyan eden metnin sonuç belgesinden çıkarılmasını kabul etmiş, Arap delegeler ise dış askeri işgale direnmek için güç kullanımını meşru kılan bir ifadenin yer alması yönündeki taleplerini geri çekmişlerdir. "Terörizm asla haklı çıkarılamaz," ifadesinin yer aldığı nihai belgenin devamında: "Uluslararası kurumların, hükümetlerin terörü durdurmasını sağlamakta uzun vadede başarılı olacaksak, bunun nedenlerini ortadan kaldırmalıyız. İhtilafı sona erdirmek, işgale son vermek, baskıya göğüs germek, yoksulluğu azaltmak, iyi yönetimi ve insan haklarını desteklemek, kültürler arası anlayışı geliştirmek ve bütün dinlere saygı gösterilmesini güvence altına almak için elimizden geleni yapmaya devam etmeliyiz. Bu gibi eylemler AB-Akdeniz bölgesindeki halkların çıkarlarına doğrudan hizmet etmekte olup, teröristlerin ve onların destek ağlarının çıkarlarına karşı işlemektedir" hususları yer

almıştır.[109]Ancak, Barcelona Süreci'nin 10. yılı nedeniyle Akdeniz yılı olarak ilan edilen 2005 yılındaki bu zirve de Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın gelişimine beklenen ölçüde katkı sağlamamış ve Ortaklık yükselme yönünde bir ivme kazanamamıştır.

12 Temmuz 2006 tarihinde iki İsrail askerinin Hizbullah tarafından kaçırılması ve İsrail mevzilerine saldırı düzenlenmesi sonrasında İsrail, Hizbullah'a yönelik operasyon çerçevesinde Lübnan'ı bombalamış ve bilahare Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin devreye girmesiyle ateşkes sağlanmıştır. Söz konu olay Orta Doğu'daki barış ve istikrarın çok hassa dengelere dayandığını ve adeta pamuk ipliğine bağlı olduğunu bir kez daha göstermiştir. Diğer taraftan, Orta Doğu'daki sorunun Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın gelişiminin önünde önemli bir engel olarak durduğu ve Ortaklığın sorunun çözümüne önemli bir katkı sunmadığı da görülmüştür.

C. Avrupa Komşuluk Politikası ve Avrupa-Akdeniz Ortaklığı

Avrupa Birliği'ne yeni üyelerin katılmasıyla birlikte, birliğin sınırları dolayısıyla komşuları da değişmektedir. Bu durumun doğal sonucu olarak ortaya çıkan birtakım fırsatların değerlendirilmesi ve zorlukların aşılmasına yönelik Avrupa Komşuluk Politikası geliştirilmiştir. Mart 2003'te Komisyon tarafından "Daha Geniş Avrupa-Komşuluk: Güney ve Doğu Komşularıyla İlişkiler İçin Yeni Bir Çerçeve" dokümanı hazırlanmış, Mayıs 2004'te ise komşuluk politikasının temel belgesi

[109] Southeast European Times, a.g.e, (http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/features/2005/11/29/feature-01).

niteliğindeki "Avrupa Komşuluk Politikası Strateji Belgesi" yayımlamıştır.[110] Böylece AB bir yandan son genişleme sonrası ve olası bir genişleme öncesi ekonomik ve siyasal bütünleşme sürecini sürdürülebilir kılmaya çalışırken, diğer yandan da komşularıyla ilişkilerini yeni bir kapsam ve çerçevede düzenlemeye çalışmıştır. Genişleme birliğin coğrafi sınırlarını değiştirerek, yakın coğrafyasında bulunan ülkelerle ilişkileri gözden geçirme gereksinimi doğurmuştur.[111]

Komşuluk Politikası, AB'nin aday statüsünde olmayan komşuları: İsrail, Ürdün, Moldavya, Fas, Tunus, Filistin, Ukrayna, Rusya, Ermenistan, Azerbaycan, Mısır, Gürcistan, Lübnan, Cezayir, Suriye, Libya ve Beyaz Rusya'yı kapsamaktadır. Söz konusu ülkeler arasında Avrupa-Akdeniz Ortaklığı kapsamında yer alan ülkeler de bulunmakta, dolayısıyla Komşuluk Politikası, Barselona Süreci'ni de yakından ilgilendirmektedir. Komşuluk Politikası çerçevesinde ilgili ülkelere yönelik "Eylem Planları" hazırlanmakta, AB ve komşularının, refah, istikrar ve güvenliğini arttırmak için ortak çıkarların desteklenmesini hedeflemektedir. Bu hedefe yönelik projeler, politika kapsamındaki komşu ülkelerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak oluşturulmaktadır.[112] Komşuluk politikasının önemi Aralık 2003'te onaylanmış olan Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi'nde de vurgulanmıştır. Söz konusu belgede, AB'nin görevinin yakın komşularının istikrar ve idaresine özel bir katkıda bulunmak ve Birliğin doğusunda ve Akdeniz kıyısında bulunan ülkelerde iyi yönetimlerin

---

[110]Filiz Kayacı, "Avrupa Birliği Komşuluk Politikası", T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, (http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/CesitliCalismalar/AB%20Komsuluk.htm).

[111] Sevilay Kahraman, "Avrupa Birliği'nin Komşuluk Politikası", **ATAUM Haber**, Yıl:5, Sayı:1, Kış 2005, s.3.

[112]F.Kayacı, a.g.e., (http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/CesitliCalismalar/AB%20Komsuluk.htm).

hakim olduğu ülkeler zinciri oluşmasını desteklemek olduğu belirtilmektedir. Görüldüğü gibi, AB'nin yakın coğrafyasındaki temel kaygısı "güvenlik" bağlamında ortaya çıkmakta olup, Komşuluk Politikası, Birliğin "önleyici üstlenme" stratejisinin ve işbirliği yoluyla istikrara olan inancının somut bir örneği olarak ortaya çıkmaktadır.[113]

Komşuluk Politikası, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı ile paralel olarak, ticaret serbestleşmesini ve bölgesel entegrasyonu sağlayacak çeşitli araçları içeren bir politika niteliği de taşımaktadır. Bu kapsamda, DTÖ prensipleriyle uyumlu olarak daha büyük piyasa açılımlarını öngörmektedir. Barselona Süreci çerçevesindeki serbest ticaret bölgesinin yanı sıra, özellikle doğudaki komşular için (Ukrayna ve Moldavya gibi) Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmalarının ticaretle bağlantılı ilkelerinin tam olarak uygulanması ve DTÖ'ye üyelik, öncelikler arasında yer almaktadır.[114]

Komşuluk Politikası'nın önemli unsurlarından biri de komşu ülkelerle stratejik bir enerji ortaklığının geliştirilmesidir. Zengin petrol ve doğal gaz kaynaklarının bulunduğu coğrafya ile komşu olan AB, önemli bir enerji ithalatçısı olması nedeniyle, eylem planlarında enerji konusunda işbirliği ve diyalogu arttırmak üzere somut adımlara yer vermiştir.

Diğer taraftan komşuluk politikası kapsamındaki ülkelere yönelik mali yardım, 2007 yılından itibaren "Avrupa Komşuluk ve Ortaklık Aracı (ENPI)" adı altında bir mekanizma ile yürütülecektir. Bu çerçevede, MEDA da yerini ENPI'ye

---

[113] S. Kahraman, a.g.e., s.4.

[114] F.Kayacı, a.g.e., (http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/CesitliCalismalar/AB%20Komsuluk.htm).

bırakacaktır. ENPI ile komşu ülkelere yönelecek finansman 2007-2013 dönemi için 11,967 milyar Euro olarak belirlenmiştir.[115]

Avrupa Komşuluk Politikası, özü ve coğrafi alanı itibarı ile kısmen ABD'nin öncülüğünü yaptığı Büyük Ortadoğu projesi ile de örtüşmekte, fakat daha somut bir girişim olarak görülmektedir. Politikanın aday ülke pozisyonundaki Türkiye açısından üzerinde durulması gereken noktaları arasında; Güney Kafkasya'yı da kapsaması nedeniyle, Türkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkilere muhtemel etkisi ve henüz devlet olarak tanınmayan Filistin Yönetimi'ni de içermesi nedeniyle, KKTC'nin bu politika kapsamına alınması olanaklarının araştırılması sayılabilir.[116]

C. Avrupa-Akdeniz Ortaklığını Etkileyen Unsurlar

Akdeniz'e yönelik daha önceki AB girişimleri, bölgede ekonomik ve siyasi işbirliğinin gelişimine belli ölçüde katkıda bulunmuş olsa da Akdeniz'in güneyinde etkin bir güvenlik rejimi kurmada başarılı olamamıştır. Barselona süreci ise ekonomik ilişkileri, güvenlik ve sosyo-kültürel alanlarla da besleyerek yeni bir ortak yaklaşım ortaya çıkarması itibarıyla yeni bir çerçeve sunma iddiasındadır.[117]Ancak zaman içerisinde bu iddialı sürecin gelişimini olumsuz yönde etkileyen birtakım unsurlar olduğu görülmüştür. Barselona Süreci'ne yönelik farklı değerlendirmeler yapılmakla birlikte, Barselona'da müşterek heyecan yaratan hedeflerin tamamen gerçekleştirildiğini söylemek mümkün değildir. Üstelik bugün karşı karşıya olunan

---

[115]G.Gloser, 2006, s.36.

[116] İlter Türkmen, "Avrupa Komşuluk Politikası", (http://www.obiv.org.tr/ilter36.htm).

[117] Ö.Kurtbağ, 2003, s.88.

jeopolitik koşullar, ortaklığa yeni bir enerji kazandırılmasını gerektirmektedir.[118]

Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın önündeki en önemli engellerden biri hiç kuşkusuz Orta Doğu'daki istikrarsızlıktır. Orta Doğu'da kalıcı bir barışın sağlanamaması ve Arap ülkeleri ile İsrail arasında zaman zaman tırmanan gerginlikler sürecin gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir.[119] Her ne kadar Avrupa-Akdeniz Ortaklığı, Orta Doğu'da çatışan tarafların BM şemsiyesi dışında bir araya geldikleri ve çeşitli konuları tartıştıkları tek platform[120] olsa da Orta Doğu sorunu çözülmeden, Ortaklığın tam anlamıyla başarıya ulaşması zor görülmektedir. Ortaklık, "İsrail-Arap anlaşmazlığına kalıcı, global ve adil bir çözümün ortaya konulması" yönündeki taahhüdünü çeşitli platformlarda yinelemesine karşın, sorunun çözümünde etkin bir rol oynayamamıştır.

Diğer taraftan, Akdeniz'in kuzeyi ve güneyi arasındaki asimetrik yapı, süreci olumsuz yönde etkilemektedir. Akdeniz'in güneyinde nüfus hızla artmakta, ancak ekonomik gelişme aynı ölçüde refahı artırmamaktadır. Nüfus artışıyla birlikte işsizlik ve okuma-yazma bilmeyenlerin oranı da artmakta, insanların eğitim şansı azalmaktadır. Bu olumsuz gelişmeler sonucu kuzeye doğru bir göç hareketi yaşanmaktadır.[121] AB'de bu göçmenlere yönelik tepkiler artmakta ve göçün kontrol altına alınmasına yönelik çalışmalara odaklanılmaktadır. AB'nin Akdeniz ülkelerine yönelik mali desteği söz konusu ülkelerin ihtiyacı olanın çok gerisinde kalmaktadır.

---

[118] A.P.Vallelersundi, 2005, s.120.

[119] a.g.e., s.121.

[120] G.Gloser, 2006, s.37.

[121] a.g.e, s.37.

Bunun yanı sıra, Akdeniz Havzası kendi içerisinde de keskin çelişkileri barındırmaktadır. Bölgede sadece yüzölçümü bakımından büyük ve küçük devletler değil, aynı zamanda refah düzeyleri bakımından çok fakir, fakir ve çok zengin; hammadde yönünden zengin ve kıt kaynaklı ülkeler yan yana bulunmaktadır. Toprak, iklim ve su kaynakları gibi doğal olanakları, pazar payı olan bir tarım ekonomisi için uygun görünmeyen ülkelerin yanında, iyi eğitilmiş işgücüne ve yeterli altyapıya sahip ülkelere de rastlanmaktadır. Öte yandan, bu ülkelerin ihracatının aynı türden ürünlere dayanması da bir başka önemli noktadır. Çünkü ihraç ürünlerinin aynı olması, bu ülkelerin AB pazarına birbirlerine rakip olarak çıkmaları anlamına gelmektedir. Sıralanan bu faktörler Akdeniz ülkelerinin siyasi açıdan homojen davranış gösteren bir bölge olarak değerlendirilemeyeceğini göstermektedir. Zaten Barselona Konferansı'nın asıl amacının, bölgenin bu heterojen yapısının sonucu olarak, AB'nin geleceği ve güvenliği açısından taşıdığı önemin ortaya konulması olduğu söylenebilir.[122]

Sürecin gelişimini zorlaştıran bir etken de AB'nin bir taraftan serbest ticareti savunurken diğer taraftan da kendisi açısından korumacı bir politika izlemesidir. AB Ortak Tarım Politikası çerçevesinde tarım sektörünü serbest ticaret bölgesi dışında tutmak istemekte, Akdenizli ortaklarının Avrupa'dan ithal ettiği endüstriyel malların girişinde giderek indirilen kota ve tarifeler nedeniyle gelirlerindeki azalmayı telafi etmek amacıyla Akdeniz ülkelerinin tarımsal ürünlerini ihraç etmelerine izin vermemektedir.Bu durum Akdenizli Ortaklar açısından önemli kayıplara neden

[122]Harun Gümrükçü , **Küreselleşme ve Türkiye,** Avrupa-Türkiye Araştırmaları (ATA) Enstitüsü, İstanbul, 2003, s.75-76.

olmaktadır.[123]

Terörizm, kitle imha silahları ve organize suçlar gibi uluslar arası güvenliğe yönelik yeni tehditler de sürecin gelişimini etkilemektedir.[124] Söz konusu hususlarda işbirliği yapılması yönünde genel bir kabul bulunmasına karşın, konuya farklı bakış açılarından yaklaşılması dikkat çekmektedir. Örneğin terörizmin tanımında bile birliktelik sağlanamamaktadır.

Bir diğer sorun ise Akdeniz ülkelerinin ortaklığı tam anlamıyla benimsediği ve sahiplendiğinin görülmemesidir. Ortaklık Devletler arasında kurulmuş olmakla birlikte, çok boyutlu bir işbirliğini kapsadığından başarısı Akdeniz ülke vatandaşları tarafından kabullenilmesine bağlıdır. Bu nedenle ortaklığın önemli önceliklerinden birinin Akdeniz Havzası'ndaki halklar açısından bir sahiplenme duygusu yaratmak olduğu, bu amaçla, demokrasi, insan hakları, ekonomik reformlar, büyüme ve eğitime daha büyük önem vermek gerektiği,[125] ifade edilmektedir. Böylece, sürekli AB tarafından yönlendirilen Ortaklığa Akdeniz ülkelerinin de katkısı sağlanabilecektir.

Diğer taraftan, 1990'ların başlarından bu yana ekonomik ve parasal birlik, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, genişleme, AB kurumlarının reforma tabi tutulması ihtiyacı gibi konular, Birliğin gündeminde ağırlık kazanmış ve AB'nin Akdeniz'e yönelik ilgisinde zaman zaman azalmalara yol açmıştır. 01/01/2007

---

[123] D.Sülün,2005, s.7.

[124] A.P.Vallelersundi, 2006, s.121.

[125] European Commission, "Barcelona Process: Ten Years On", s.39, (http://ec.europa.eu/europeaid/reports/brochure-barcelone10_en.pdf)

tarihinden AB'nin yeni üye ülkeleriyle beraber Barselona Süreci kapsamındaki ortak ülkelerin sayısı otuz yediye yükselecektir. Bu durum, zaman zaman Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın geleceği için bir endişe kaynağı olarak yorumlanmaktadır. AB'nin Güney Kıbrıs ve Malta dışındaki yeni üyelerinin, AB'nin Akdeniz'e yönelik politikalarıyla pek ilgilenmeyeceği, daha çok Rusya ve Doğu'daki diğer komşuları ile ilişkilerin geliştirilmesine çalışacakları, sonuçta Barselona Süreci'nin ivme kaybedeceği belirtilmektedir.[126] AB açısından ise, Rusya ve Doğu'daki komşuları da içine alan Avrupa Komşuluk Politikası, Avrupa -Akdeniz Ortaklığı'nı güçlendiren bir unsur olarak görülmektedir.[127] Komşuluk Politikası, üyelik perspektifi taşımayan Akdenizli Ortakları da kapsaması nedeniyle Barselona Süreci'ni de ilgilendirmektedir.

Sonuç olarak, Avrupa Birliği-Akdeniz Ortaklığı beklenen iddialı hedeflerine ulaşamamıştır. Periyodik olarak gerçekleştirilen toplantılarda ortaklığın gelişimi için tarafların niyetleri ortaya konulmasına rağmen Ortaklığın beklenen ivmeyi yakaladığı söylenemez.

---

[126] S.Eylemer,2003, s.117.

[127] European Commission, a.g.e, s,1.

(http://ec.europa.eu/europeaid/reports/brochure-barcelone10_en.pdf)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN AKDENİZ POLİTİKASI'NIN TÜRKİYE'YE YANSIMALARI

I. GENEL OLARAK TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

A) Gümrük Birliği Öncesi Dönem

Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'nu kuran altı Batı Avrupa ülkesinin aralarında imzaladıkları Roma Antlaşması'nın 1958'de yürürlüğe girmesinin ardından Haziran 1959'da Yunanistan, Temmuz 1959'da ise Türkiye Topluluğa katılmak için müracaat etmiştir. Türkiye'nin ivedilikle AET'ye girme isteğinin altındaki iki önemli neden zamanın Türk yetkililerince aşağıdaki şekilde açıklanmıştır: "Türkiye uzun dönemde Batı Avrupa'da kurulabilecek siyasal bir birliğin dışında kalmak istememektedir. Öte yandan Türkiye, gümrük birliği içinde Yunanistan'a verilecek ticari tavizlerden de yoksun kalmamak amacındadır".[128]

Diğer taraftan Batıcılık, Türkiye'nin dış politikasına Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana yöne veren bir ilkedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında devlet sistemi ve hukuk düzenini Batı'ya uyarlayan Türkiye, daha sonra Batı merkezli uluslar arası örgütlenmeler içerisinde yer alma gayretine girmiştir. Bu kapsamda, daha kuruluş aşamasında olan Avrupa Konseyi'ne 1949 yılında üye olmuş, 1949

[128] T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, **Avrupa Topluluğu ve Türkiye,** T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 1993, s. 162.

yılında kurulan NATO'ya da üç yıl sonra Yunanistan ile eş zamanlı olarak katılmıştır. Türkiye bu politikaya paralel olarak AET'ye de Yunanistan'ın hemen ardından başvuru yapmıştır.[129]

AET Bakanlar Konseyi Türkiye'nin başvurusunu kabul ederek üyelik koşulları gerçekleşene kadar geçerli olacak bir ortaklık anlaşması yapılmasını önermiştir. Bu çerçevede, 12 Eylül 1963'te imzalanan ve 1 Aralık 1964'te yürürlüğe giren Ankara Antlaşması Türkiye ile Topluluk arasındaki ilişkilerin hukuki temelini oluşturmuştur.[130]

Ankara Antlaşması'nın amacı ikinci maddede; "Türkiye ekonomisinin hızlandırılmış kalkınmasını ve Türk halkının istihdam seviyesinin ve yaşama şartlarının yükseltilmesini sağlama gereğini tümü ile göz önünde bulundurarak taraflar arasındaki ticari, ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmek" şeklinde belirtilmektedir.[131] Anlaşmanın giriş bölümünde sıralanan ilkeleri ise:

-Hızlandırılmış bir ekonomik kalkınma ve uyumlu bir biçimde ticaretin arttırılması ile Türk ekonomisi ve Topluluk üyesi devletlerin ekonomileri arasındaki açığı kapatmak,

-Türk halkı ile AT üyesi vatandaşlar arasında sıkı bağlar kurmak,

---

[129] İrfan Kaya Ülger, **Avrupa Birliği'nin ABC'si**, Sinemis Yayınları, Ankara-2005, s. 101.

[130] a.g.e, s.101.

[131] T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1993, s. 162.

-Türk halkının yaşam seviyesinin yükseltilmesi çabasına destek vermek suretiyle Türkiye'nin ileride Topluluğa tam üye olmasını kolaylaştırmak, Roma Antlaşması'nın esinlendiği ülküyü birlikte izleyerek barış ve özgürlük güvencesini pekiştirmek, olarak sıralanmaktadır.[132]

Ankara Antlaşması, Esas Anlaşma (33 Madde), Geçici Protokol (11 Madde), Mali Protokol (9 Madde), Son Senet ve işgücü konusunda taraflar arasında teati edilen mektuplardan oluşmaktadır.[133] Anlaşma Türkiye ile Topluluk arasında üç kademede tamamlanacak bir ortaklık ilişkisi kurmaktadır. Bunlar, hazırlık, geçiş ve son dönem olarak adlandırılmaktadır. 1 Aralık 1964'te başlayan hazırlık döneminde Türkiye herhangi bir yükümlülük üstlenmemiş olup, Topluluk ise Türkiye'yi geçiş dönemine hazırlamak için gerekli ekonomik desteği vermekle yükümlü kılınmıştır.[134]

Türkiye'nin isteği üzerine, geçiş döneminin koşullarını belirlemek amacıyla yürütülen müzakereler neticesinde, 23 Kasım 1970'de Katma Protokol imzalanmıştır. Katma Protokol'ün 1 Ocak 1973'te yürürlüğe girmesiyle geçiş dönemi hukuken başlamıştır. Geçiş döneminin 22 yıl sonunda tamamlanması ve bu tarihten sonra taraflar arasında gümrük birliğine dayanan son dönemin başlaması öngörülmüştür.[135]

Ankara Antlaşması'nda, ortaklık rejiminin uygulanmasını ve gelişmesini

---

[132] T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1993, s. 162.

[133] Erol Manisalı, **İçyüzü ve Perde Arkasıyla Avrupa Çıkmazı-AB Türkiye İlişkileri**, Otopsi Yayınevi, İstanbul, 2001, s.81.

[134] İ.K.Ülger, a.g.e, s.102.

[135] T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1993, s. 164.

sağlamak üzere taraflar arasında bir "Ortaklık Konseyi" kurulması ve söz konusu organın, görevlerinde kendisine yardımcı olabilecek her komiteyi kurabilmesini de hükme bağlamıştır. Ortaklık Konseyi, Türkiye-AET Ortaklığı'nın en yetkili organı olarak, antlaşma ile belirtilen amaçların gerçekleşebilmesi için "karar alma yetkisi" ile donatılmıştır. Taraflar bu kararların gereğini yapmakla yükümlüdür. Ortaklık Konseyi, karalarını oybirliği ile almakta, Türkiye'nin ve Topluluğun birer oy hakkı bulunmaktadır. Konsey başkanlığı ise altı aylık sürelerle Türkiye ve Topluluk arasında dönüşümlü olarak yapılmaktadır.[136]

Katma Protokol genel çizgileriyle bir gümrük birliğini öngörmektedir. En önemli noktası gümrük vergilerinin kaldırılarak, ortak gümrük tarifesinin uygulamaya konulmasını hedeflemesidir. Ancak gerek Ankara Antlaşmasını gerekse Katma Protokolü sadece ticari nitelikte bir anlaşma olarak görmemek gerekir. Kişilerin, malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını, mevzuatların yakınlaştırılmasını, birtakım ortak politikaların uygulanmasını da içeren ve siyasi bir hedef olarak tam üyeliğe yönelen kapsamlı bir antlaşmadır.[137]

Katma protokolün yürürlüğe girmesini müteakip Türkiye-AET ilişkileri, gerek Türkiye'deki iç sorunlar gerekse uluslar arası alandaki olumsuz gelişmeler nedeniyle istikrarsız bir gelişim çizgisi izlemiştir. Türkiye üstlendiği yükümlülükleri yerine getirmekte zorlanmış ve Katma Protokolün 60. maddesine dayanarak zaman

---

[136] T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1993, s. 165-166.

[137] Haluk Günuğur, "Türkiye-AB İlişkileri Tarihçesi", **Avrupa Birliği El Kitabı,** Avrupa Birliği ve Türkiye AB İlişkileri Semineri, T.C. Merkez Bankası Yayınları, Ankara, 1996, s.181.

zaman yükümlülüklerini askıya almıştır.[138]

Türkiye, aslında 12 Eylül 1980 askeri müdahalesinden önce AET ile ilişkilerini yeniden ivme kazandırmak ve hatta tam üyelik için başvuru yapmak niyetinde olduğunu göstermiştir. Ancak Türkiye'nin başvuru yapması halinde zor durumda kalmaktan kaygılanan AET ülkeleri, 12 Eylül'den sonra Türkiye-AET ilişkilerinin durgunluk dönemine girmesiyle bir anlamda rahatlamıştır.[139] Topluluk Konseyi 15 Eylül 1980 tarihindeki toplantısında, askeri yönetimin kısa sürede demokrasiye dönüleceği ve insan haklarına saygı gösterileceği konusunda verdiği güvenceleri göz önüne alarak, Türkiye'ye bir "zaman kredisi" verilmesine, yani bir süre beklenilmesine karar vermiştir. Diğer taraftan Topluluğun yasama organı niteliğindeki Avrupa Parlamentosu 22 Ocak 1982 tarihli toplantısında "insan hakları ve demokratik hürriyetlerin sağlanmasına kadar, Türkiye'ye yapılması planlanan yardımın askıya alınmasına ve genel seçimler yapılıncaya dek Karma Parlamento Komisyonu'nun[140] Avrupa Parlamentosu kanadının iptaline" karar vermiştir.[141]

Türkiye'nin Topluluk ile ilişkileri zaman zaman kesintiye uğramış olsa da, Topluluk ile bütünleşmeye kararlı olan Türkiye, 14 Nisan 1987'de tam üyelik başvurusunu yapmıştır. Komisyon'un 1989 tarihli görüş bildirgesinde talebimiz

---

[138] İ.K.Ülger, 2005, s.103.

[139] Mehmet Gönlübol ve diğerleri, **Olaylarla Türk Dış Politikası** (1919-1995), Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, s. 605.

[140] Karma Parlamento Komisyonu ortaklığın demokratik denetim organı olup, TBMM ve Avrupa Parlamentosu üyelerinden oluşmaktadır.

[141] Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1980-1990**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1992, s. 319.

kabul edilmemekle birlikte red de edilmemiş ve askıya alınmıştır.[142] Türkiye'ye verilen cevapta, tam üye olmaya ehil bir ülke olduğu teyit edilmiş ancak Topluluğun 1992 sonunda iç pazarı gerçekleştirme hedefine yöneldiği ve o zamana kadar yeni üye kabul edemeyeceği belirtilmiştir. Komisyon ayrıca gümrük birliğinin tamamlanmasını da tavsiye etmiştir.[143]

B. Gümrük Birliği Sonrası Dönem

Türkiye-AET Ortaklık Konseyi'nin 6 Mart 1995 tarihli toplantısında, Gümrük Birliği'nin tamamlanması ve sürdürülmesi için gerekli koşulları belirleyen 1/95 sayılı "Gümrük Birliği Kararı" kabul edilmiştir. Böylece, birkaç kez kesintiye uğrayan 22 yıllık geçiş dönemi, 1 Ocak 1996 tarihi itibariyle son bulmuş ve Ankara Anlaşması'nda öngörülen son dönem'e girilmiştir. Türkiye-AB Gümrük Birliği, tarafların birbirlerine uyguladıkları gümrük vergileri ile eş etkili vergileri, ikili ticaretin önündeki her türlü engeli kaldırmaları ve üçüncü ülkeler kaynaklı ürünlerde ortak bir gümrük vergisi tahsil etmelerini içermektedir. Bunun yanı sıra fikri, sınai ve ticari hakların korunması, rekabet, devlet yardımları, kamu ihaleleri, vergilendirme alanlarında mevzuatın yakınlaştırılması ile yerleşme hakkı ve hizmetler konularında uyumu da kapsamaktadır.[144]

---

[142] T.C. Devlet Planlama Teşkilatı, **Türkiye ve Avrupa Entegrasyonu**, DPT Yayınları-Alt Komisyon Raporu, No:2377, Ankara, 1995, s.70.

[143] İrfan Kaya Ülger, **Avrupa Birliği El Kitabı,** Seçkin Yayıncılık, 2003, s.11.

[144] Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, "AB-Türkiye İlişkileri, Gümrük Birliği", (http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?lang=0&pId=4&fId=3&prnId=1&hnd=0&ord=0&docId=342&fop=1).

Topluluk ile gümrük birliği esasına dayanan ortaklık antlaşması imzalayan pek çok ülke, ortaklık ilişkisi gümrük birliği aşamasına gelmeden tam üyelik imkanına kavuşmuştur. Türkiye ise tam üye olmaksızın Birlik ile gümrük birliğine geçmiş ve bu durum pek çok "sui generis" hukuki düzenlemeyi de beraberinde getirmiştir.[145] Çünkü Türkiye tam üye olmaksızın Avrupa Birliği ile gümrük birliğine giden tek ülkedir.[146] Türkiye ile tam üye olmaksızın gümrük birliği kurulması nedeniyle, gümrük birliğinin işleyişi ile ilgili düzenlemeleri yapmak üzere yeni bir kurumsal işbirliği mekanizması oluşturmak gerekmiştir. Bu çerçevede oluşturulan kurumsal düzenlemeler arasında, Gümrük Birliği Ortak Komitesi ve Ortak Danışma Komitesi en etkili iki organ olarak dikkat çekmektedir.[147]

Bu çerçevede gümrük birliğine yönelik birtakım eleştiriler de gündeme gelmiştir. Gümrük birliği için AB ile yeterince pazarlık yapılmadığı, AB ile ilişkilerin iç politika malzemesi olarak kullanıldığı belirtilmektedir.[148] Diğer taraftan Türkiye'nin tam üye olamadığı için Avrupa Birliği'nin karar organlarında yer alamadığı, buna karşın bu organların yönettiği ve yönlendirdiği mekanizmalara ve politikalara uyma yükümlülüğü altına girdiği de vurgulanmaktadır.[149]

Ancak şunu da belirtmekte yarar vardır; 10 yıllık bir süreyi geride bırakan

---

[145] Çınar Özen, "1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı Çerçevesinde Türkiye'nin Yükümlülükleri Üzerine Bir Değerlendirme", **Yeni Türkiye Dergisi**, Avrupa Birliği Özel Sayısı, Cilt: II, Sayı:36, Kasım-Aralık 2000, s. 1143.

[146] İ.K.Ülger, 2003, s.11.

[147] Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, **AB-Türkiye Gümrük Birliği -Refah İçin Birlikte Çalışma**, s. 15, (http://www.deltur.cec.eu.int/abrefah.rtf).

[148] M.Y.Tınar, 1998, s.42.

[149] E.Manisalı, 2001, s.102.

gümrük birliği süreci olumlu neticeler vermiştir. Gümrük birliğine kadar hayal bile edilemeyen bazı sektörlerdeki (otomotiv, beyaz eşya gibi) Türk ürünlerinin AB pazarındaki üstün performansı görülmüştür. Türk üreticisi rakiplerini de yakından tanıma fırsatı elde etmiş, rekabet neticesi, daha kaliteli ve daha ucuz mal üretmeye yönelmiştir.[150]

Gümrük birliği süreci devam ederken, Aralık 1997'de toplanan Lüksemburg Avrupa Konseyi Zirvesi'nde, genişlemeye ilişkin stratejiye esas teşkil eden, Komisyon'un 16 Temmuz 1997 tarihli "Gündem 2000" raporu dikkate alınarak, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri AB'ye aday ülke ilan edilirken Türkiye dışlanmıştır. Türkiye ise, ayrımcılıkla karşılaşması nedeniyle AB ile siyasi diyalogu askıya aldığını ancak gümrük birliğine devam edeceğini açıklamıştır.[151] Lüksemburg Zirvesi'nde alınan kararların, Türkiye-AB ilişkilerine koyduğu ipotek, Haziran 1998'de gerçekleştirilen Cardiff Zirvesi'nde de kalkmamıştır. Zirvede mali konularda cılız adımlar atılmış, Türkiye'nin AB müktesebatına yaklaşması istenmiştir.[152] Bu tarihten sonra 1999 Helsinki Avrupa Konseyi'ne kadar geçen dönemde AB Türkiye ilişkilerinde önemli bir değişiklik yaşanmamıştır.

AB Komisyonu tarafından 13 Ekim 1999 tarihinde açıklanan Türkiye için ikinci İlerleme Raporu'nda Türkiye'ye üyelik perspektifi verilmesi önerilmiş ve

---

[150] Nurettin Bilici, "AB'de Ekonomik Bütünleşme ve Türkiye'nin Entegrasyonu", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi,** C:5, Sayı:2, Ankara, Kış/2006, s.44.

[151] İ.K.Ülger, 2005, s.105.

[152] Haluk Günuğur, **Türkiye -Avrupa Birliği İlişkilerinde Son Gelişmeler**, İzmir Ekonomi Üniversitesi , Yayın No:121, İzmir, 2002, s.13.

bunun sonucunda 10-11 Aralık 1999'da toplanan Helsinki Zirvesi'yle Türkiye, AB'ye tam üyeliğe aday ülke olarak kabul edilmiştir. Helsinki'de alınan kararda; Konsey'in, Türkiye'de son zamanlarda yaşanan olumlu gelişmeleri ve ayrıca Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum yönündeki reformları sürdürme niyetini memnuniyetle karşıladığı, Türkiye'nin diğer aday devletlere uygulanan kriterler temelinde Birliğe katılmaya yönelmiş bir aday devlet olduğu, vurgulanmıştır. Helsinki'de alınan kararlar AB-Türkiye ilişkilerinde bir dönüm noktasıdır. Helsinki Zirvesi sonrasında, diğer aday ülkeler gibi Türkiye de, reformlarını teşvik etmeye ve desteklemeye yönelik bir katılım öncesi stratejiden yararlanma imkanı bulmuştur.[153]

Helsinki Zirvesi genişleme sürecine ilişkin yeni bir yaklaşım ortaya koymuştur. AB'nin genişleme alanındaki daha önceki yaklaşımlarından farklı olarak, AB'nin sınırlarının coğrafi,dinsel ve kültürel esaslara göre çizilmesine karşı çıkmış, daha kapsayıcı ve işbirliğine dayanan bir bakış açısını benimsemiştir.[154]

Ancak Türkiye, Aralık 2000'de yapılan Nice Zirvesi'nde genişleme süreci dışında bırakılmıştır. AB Bakanlar Konseyi'nde üye ve aday ülkelerin oy ağırlıkları belirlenmiş, Türkiye'ye yer verilmemiştir. AP'nin de üye sayısı arttırılmış, yine Türkiye göz ardı edilmiştir.[155]

---

[153] Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, "AB Türkiye İlişkileri -Tarihsel Gelişim", (http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?lang=0&pId=4&fId=2&prnId=1&hnd=0&ord=0&docId=341&fop=1)

[154] Atila Eralp, "Helsinki Zirvesi Ne Getirdi?", **Yeni Türkiye**, Avrupa Birliği Özel Sayısı, Cilt:I, Sayı:35, Eylül/Ekim 2000, s.498-499.

[155] S.Rıdvan Karluk ve Özgür Tonus, **Avrupa Birliği Kapısında Türkiye**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002, s.26.

C. Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi'nin Hazırlanması ve Tam Üyelik Müzakereleri

Helsinki Avrupa Konseyi'nden sonra, üç yıldır toplanmayan Ortaklık Konseyi Nisan 2000'de Türkiye'nin başkanlığında toplanarak iki önemli karar almıştır. Bunlar; Ortaklık Komitesi kapsamında sekiz alt komitenin oluşturulması, ayrıca piyasaların karşılıklı birbirine açılması ve hizmetlerin serbestleştirilmesi için anlaşma müzakerelerinin başlatılması kararlarıdır. Diğer taraftan AB Komisyonu, Türkiye için bir Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) hazırlamış ve KOB 8 Mart 2001 tarihinde Konsey tarafından onaylanmıştır. Söz konusu belge Türkiye'nin Birliğe katılımı için gerekli kriterlere vereceği önceliği belirleyen bir yol haritası niteliğindedir. Türkiye ise, söz konusu belge ışığında, Topluluk Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı'nı (UP) 19 Mart 2001 tarihinde kabul etmiştir.[156] Belgede tam üyelik müzakerelerinin başlatılması, Türkiye'nin Kopenhag Siyasi Kriterleri'ni yerine getirmesi koşuluna bağlanmıştır. Türkiye bu dönemde hızla yükümlülüklerini yerine getirme çalışmalarına başlamış, anayasa başta olmak üzere birçok yasada Kopengah Siyasi Kriterleri'ne uyum çerçevesinde değişiklikler yapılmıştır.[157]

12-13 Aralık 2002 tarihindeki Kopenhag Zirvesi'nde ise Türkiye ile ilgili olarak; 2004 yılı ilerleme raporu ve tavsiyesi doğrultusunda, Kopenhag Siyasi Kriterleri'nin yeterine getirildiğinin belirlenmesi halinde gecikmeksizin katılım

[156] Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, a.g.e, (http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?lang=0&pId=4&fId=2&prnId=1&hnd=0&ord=0&docId=341&fop=1).

[157] İ.K.Ülger, 2005, s.106.

müzakerelerine başlanacağı, ifade edilmiştir. AB Komisyonu 6 Ekim 2004 tarihinde Türkiye'nin kaydettiği aşamayı ve eksiklikleri içeren ilerleme raporunu açıklamıştır. Raporda önceden belirlenen düzenlemelerin yürürlüğe girmesi koşuluyla Türkiye'nin Kopenhag Siyasi Kriterleri'ni yeterince karşıladığı belirtilmiş ve katılım müzakerelerinin açılması önerisinde bulunulmuştur. Bu çerçevede, 16-17 Aralık 2004'te Brüksel'de toplanan Avrupa Konseyi zirvesinde Türkiye ile 3 Ekim 2005'te müzakerelere başlanması hususunda anlaşmaya varılmıştır.[158]

Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde son dönemeç olan tam üyelik müzakereleri 3 Ekim 2005'de başlamıştır. Böylece Türkiye inişli çıkışlı uzun bir sürecin ardından nihai hedefe yönelmiştir. Genel İşler Konseyi toplantısında son şekli verilen Müzakere Çerçeve Belgesi ile Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerinin gelecek yıllarda izleyeceği seyir netleşmiştir. Türkiye bakımından en önemli husus "Müzakerelerin ortak hedefi katılımdır" ifadesidir. Böylece tam üyelik müzakerelerini hedefinden saptırma ve imtiyazlı ortaklık amacına yönlendirme gayretleri de başarısızlıkla sonuçlanmıştır.[159]

II. TÜRKİYE'NİN AB'NİN AKDENİZ POLİTİKASI İÇİNDEKİ YERİ

A. Akdeniz Bölgesinin Türkiye Açısından Önemi

Türkiye, üç tarafı denizlerle çevrili, Asya ve Avrupa'nın birleştiği noktada stratejik açıdan çok önemli konuma sahip bir ülkedir. Gerek Orta doğu, gerekse Balkanlar ve Kafkaslar bölgesindeki gelişmelerin etki alanındadır.

---

[158] İktisadi Kalkınma Vakfı, "Türkiye-AB Tarihçesi", (http://www.ikv.org.tr/tarihce.php).

[159] İ.K.Ülger, 2005, s. 112.

Türkiye, ayrıca, Akdeniz ve Orta Doğu ülkeleri ile de tarihsel ve kültürel bağlara sahiptir. Bu bölgedeki gelişmeleri yakından izlemekte, bölgedeki istikrarsızlık ve çatışmalardan etkilenmektedir. Türkiye bölgede her zaman adil ve kalıcı bir barışın sağlanması için diyalogdan yana bir tutum izlemiştir. Bölgede barış ve istikrarın sağlanması diğer tüm ülkelerin olduğu gibi Türkiye'nin de ulusal çıkarlarına katkı sağlayacak, bölgedeki ekonomik işbirliği imkanları artacaktır.[160]

Akdeniz Havzası'nda Türkiye açısından öncelikli alan Doğu Akdeniz'dir. Kıbrıs sorunu ve Filistin sorunu Türkiye'yi yakından ilgilendirmektedir. Terörizm de bölge ülkelerini yakından ilgilendiren önemli bir tehdittir. Günümüz dünyasında ülke sınırlarını aşarak küresel bir sorun haline gelen terörizme karşı uluslar arası alanda işbirliği yapmaksızın mücadele edilmesi mümkün görülmemektedir.

Diğer taraftan dünyada tespit edilen enerji kaynaklarının %70'i Orta Doğu ve Hazar Denizi havzasında yer almaktadır. Türkiye, bu bölgeye yakın bir coğrafyada bulunmaktadır. Söz konusu enerji kaynaklarının özellikle petrol ve doğal gazın taşınması için en az maliyetli, güvenli, teknolojik açıdan uygun ve kısa yol olarak Türkiye'nin doğusundan Akdeniz'e inen yol görülmektedir. Bölgenin güvenlik ve istikrarı bu açıdan da Türkiye için önem taşımaktadır.[161]

---

[160] T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye'nin Orta Doğu İle İlişkileri", (http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/Bolgeler/OrtaDogu/Ortadoğu+ile+İlişkiler/)

[161] T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Dış Politika Genel Görünüm-Enerji Kaynakları", (http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/GenelGorunum/Genel+Gorunum.htm)

B. Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın Türkiye'ye Etkileri

Türkiye'nin Avrupa'yla entegre olma projesi uzun yıllardır devam etmektedir. 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'na başvuru ile başlayan süreç, 1995'te gümrük birliği, 1999'da Türkiye'nin adaylık statüsünün tanınması ve 2001 yılında Katılım Ortaklığı Belgesi'nin imzalanmasıyla ivme kazanmıştır. Bu çerçevede Türkiye'nin AB ile ilişkilerinin Avrupa Akdeniz Ortaklığı kapsamındaki diğer ülkelerden çok daha farklı nitelikte olduğu açıktır. Türkiye ile AB arasında gümrük birliği kurulmasından beri Türkiye, Birliğin en fazla ticaret yaptığı 7. ülke olmuştur. Türkiye ise ticaretinin çok büyük bir bölümünü AB ile yapmaktadır.[162] Türkiye 1995 yılında Barselona Konferansı ile başlatılan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı kapsamında da yer almakla birlikte, AB ile ilişkileri esas itibarıyla tam üyelik hedefi doğrultunda, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı sürecinden bağımsız olarak gelişmektedir. Ancak Türkiye, bir Akdeniz ülkesi olarak bölgedeki gelişmelerden etkilenmesi ve Akdeniz ülkeleri ile tarihsel bağları çerçevesinde Barselona Süreci'ni desteklemiş ve 1995 yılında söz konusu süreci başlatan konferansa Dışişleri Bakanı düzeyinde katılmıştır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile Gümrük Birliğini tesis etmesi tam üyelik yönünde önemli bir aşama olarak kabul edilmesine karşın, AB'nin gelecek perspektifinin ortaya konulduğu 16 Haziran 1997 tarihli "Gündem 2000" raporunda Türkiye'nin genişlemeye dahil edilmemesi ve kısa bir süre sonra toplanan Lüksemburg zirvesinde Türkiye'nin aday ilan edilmemesi, Türkiye'nin AB ile siyasi

[162]European Commission, "Barcelona Process: Ten Years On", s.26, (http://ec.europa.eu/europeaid/reports/brochure-barcelone10_en.pdf)

diyalogunu askıya almasına neden olmuştur.[163]

Bu çerçevede, hiçbir zaman tam üyelik dışında bir pozisyonu kabul etmeyen Türkiye'nin Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'na yaklaşımı da bölge ülkeleri ile ticari ilişkileri bağlamında 2010 yılına kadar serbest ticaret bölgesi kurulması hedefinin desteklenmesi ve ekonomik işbirliği olanaklarının değerlendirilmesine yönelik olmuştur. Bu kapsamda, AB'nin Akdeniz ülkeleri serbest ticaret bölgesine yönelik müzakerelerine 1997'den itibaren Türkiye'de dahil olmuştur. Bununla birlikte Ortaklığın Mali aracı MEDA-1'den Türkiye'nin yararlanması için taahhüt edilen miktarın küçük bir bölümünün kullandırılması, Türkiye'nin sürece ilgisini azaltmıştır. Ancak son yıllarda Türkiye'nin Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'na yönelik ilgisinin arttığı da görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında Aralık 1999 Helsinki zirvesinde Türkiye'nin aday ülke olarak ilan edilmesi de etkili olmuştur. Böylece Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde tam üyelik perspektifi dışında bir konuma indirgenme endişesi giderilmiştir.[164]

Diğer taraftan, Türkiye'nin Barselona Süreci'nin güvenlik boyutuna ilişkin değerlendirmeleri, AB'ye tam üye olmaması nedeniyle çok olumlu olmamıştır. Türkiye, NATO'nun bir üyesi olarak bu örgütün karar mekanizmasına katılma hakkına sahip olmasına karşın, AB üyeliğine aday bir ülke olması nedeniyle, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası karar mekanizmasına katılamamaktadır. Türkiye, NATO bünyesinde AB ülkeleri ile birlikte yer alırken, Avrupa-Akdeniz

---

[163] İ.K.Ülger, 2005, s.105.

[164] Dursun Yıldız, "AB Akdeniz Ortaklığı, Türkiye'nin Akdeniz Vizyonu ve Su", s.6. (http://www.adastrateji.com/pdf/akdenizHavzasi.pdf)

Ortaklığı içerisinde Akdeniz ülkeleriyle birlikte AB'nin karşı tarafında oturmak durumunda kalmaktadır. Ayrıca, Akdeniz ülkeleri arasındaki çatışmalar, karmaşık ve köklü sorunlara dayanmakta, söz konusu güvenlik sorunlarının Barselona Süreci çerçevesinde çözümlenmesi kolay görünmemektedir. Bu çerçevede, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın, güvenlik sorunlarını çözümü açısından etkin bir girişim olduğunu söylemek mümkün değildir.[165] Nitekim Barselona Süreci, güvenlik alanında bugüne kadar kayda değer bir ilerleme sağlayamamış, hatta söz konusu sorunlar ortaklığın gelişimini olumsuz yönde etkileyen unsurlar arasında yer almıştır.

Barselona Süreci'nin de gelişimini etkileyen Arap-İsrail sorununun çözümü ve bölgede kalıcı bir barışın sağlanması uluslar arası toplumun ortak arzusudur. Türkiye'de sorunun çözümü için elinden gelen tüm gayreti göstermektedir. Çünkü bölgede kalıcı ve kapsamlı bir barışın kurulması sadece Ortadoğu'nun değil, tüm dünyanın istikrarı açısından önem taşımaktadır. Bu çerçevede, Türkiye, başlangıcından buyana Orta Doğu Barış Süreci'nin kuvvetli bir destekleyicisi olmuş; sadece ilgili ülkelerle ikili ilişkilerini geliştirme yönünde değil, bölgesel işbirliğini elverişli kılacak ortamın biran evvel oluşması için de çaba göstermiştir.[166]

Barselona Süreci kapsamda Türkiye açısından önemli bir başka konu da, terörizmdir. Akdeniz bölgesini de etkileyen ve günümüzde küresel bir nitelik kazanan terörizm ile uluslar arası alanda işbirliği yapmaksızın mücadele edilmesi

---

[165]S.Eylemer, 2003, s.138-139; S.Çeşmecioğlu, 2003, s.50-51.

[166] T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Ortadoğu Barış Süreci", (http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/Bolgeler/OrtaDogu/OrtaDoguBarisSureci/Ortadoğu+Barış+Süreci.htm).

mümkün görülmemektedir. Bu çerçevede, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı kapsamındaki toplantılara da damgasını vuran terörizm konusunda Türkiye, her türlü işbirliğine sıcak bakmaktadır. Ancak, AB ile Arap ülkeleri arasında terör tanımı konusunda tam bir uzlaşma sağlanamamasına karşın terörün her türlüsüne karşı mücadele edilmesi ve işbirliğinin desteklenmesi konusunda görüş birliği bulunmaktadır.[167]

Diğer taraftan, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı çerçevesinde, 2010 yılına kadar bir serbest ticaret bölgesi kurulması hedefi doğrultusundaki çalışmalar devam etmekte ve Türkiye tarafından da desteklenmektedir. Türkiye bu kapsamda, İsrail, Fas, Filistin, Tunus, Suriye ve Mısır ile serbest ticaret anlaşmaları yapmıştır.[168] Türkiye'nin serbest ticaret antlaşması yaptığı ülkelerin toplam ticaretinde payı; 2000 yılı itibarıyla % 5,8 iken 2006 yılında bu rakam % 7,8 olmuştur. AB'nin Türkiye'nın toplam dış ticaretindeki payı ise, 2000 yılında % 51,6 iken 2006 yılında % 44 olarak gerçekleşmiştir.[169]

Akdeniz ülkeleri arasında Türkiye'nin dış ticaretinde en çok paya sahip ülke olarak İsrail görünmektedir.[170] Akdeniz ülkeleri arasında kişi başına milli gelirde AB'ye en çok yaklaşan ülke de İsrail'dir. İsrail ile Türkiye arasındaki ilişkilerin ekonomik yönünün yanı sıra siyasi ve teknolojik boyutu da bulunmaktadır. Türkiye

---

[167] Southeast European Times, a.g.e, (http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/features/2005/11/29/feature-01).

[168] T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, "Serbest Ticaret Anlaşmaları" (http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/sta/index.htm).

[169] T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, "İstatistikler", (http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/rakamlar/ditcaret.htm).

[170] T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, a.g.e., (http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/rakamlar/ditcaret.htm).

ile İsrail arasında serbest ticaret antlaşması imzalanmasından sonra, söz konusu ülke ile teknolojik işbirliği ve ortak girişimlerin arttığı görülmüştür. Ancak Türkiye'nin İsrail ile ilişkilerinin gelişmesi, bazı Arap ülkelerinin tepkisini çekmiştir. Bununla beraber, Akdeniz ülkeleri ile ilişkilerin geliştirilmesinde serbest ticaret antlaşmalarının önemi de ortaya çıkmıştır. Söz konusu anlaşmaların yürürlüğe girmesinin hızlandırılması Türkiye'nin bölge ülkeleriyle ilişkilerini olumlu yönde etkileyecektir.[171]

Diğer taraftan, Türkiye gümrük birliği ve Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın çatışan faktörlerinden dolayı son 10 yıl içerisinde gümrük vergisi gelirlerinde zarara uğramış ve Kuzey Afrika ve Doğu Akdeniz'de Pazar edinme konusunda zorluklar yaşamıştır. Türkiye'nin Akdeniz Havzası'nda yaşadığı bu zafiyetin çözümü, Türkiye'nin havzada izleyeceği aktif politikada yatmaktadır. Çünkü gerek Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği, gerekse havzada serbest ticaret alanının tesisi en az 10 yıllık bir süreci kapsayacaktır. Bu çerçevede, 2004 yılı içerisinde Türkiye'nin Orta Doğu'daki ticaretini geliştirmeye yönelik çabaları dış ticaret açısından olumlu gelişmelerdir. Akdeniz ülkeleriyle imzalanan serbest ticaret anlaşmalarının biran önce yürürlüğe sokulması ve Orta Doğu ülkeleri ile benzer işbirliği çalışmaları Türkiye'nin bölgesel güç konumunu sağlamlaştıracaktır.[172]

Sonuç olarak Barselona Süreci her ne kadar beklenen ölçüde gelişme

---

[171] Mustafa Yaşar Tınar (haz.), "Friedrich Ebert Vakfı Ekonomi Forumu Toplantısı Sonuç Raporu", **Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası ve Türkiye**, İstanbul, 1998, ss. 48-49.

[172] Mert Kaleci, **Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Sürecinde Türkiye'nin Akdeniz Havzası'ndaki Yeri,** Muğla Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Tartışma Tebliğleri No:II, 2005, s.24.

sağlayamamış ve hedeflerine tam anlamıyla ulaşamamış olsa da sürecin öneminin Türkiye açısından devam ettiği düşünülmektedir. Türkiye ulusal çıkarları açısından, hızla artan Akdeniz'in stratejik ve ticari önemini de göz önünde bulundurarak, Ortaklığın sağladığı imkanları ticari ve siyasi diyaloglarını artırmak için kullanmalıdır. Genişlemeler neticesinde bazı Akdeniz ülkelerinin de tam üye olmasıyla adeta bir Avrupa-Arap diyaloguna dönüştüğü söylenebilecek olan Ortaklık içerisinde Türkiye, bir köprü rolü üstlenerek etkinliğini artırabilir. Ayrıca, Türkiye, çatışmaların ve anlaşmazlıkların çok yoğun olduğu Akdeniz Havzası'nda istikrarı sağlamak amacıyla yürütülecek çalışmalarda öncü rol oynayabilir. Çünkü Türkiye sahip olduğu özellikleriyle, siyasi, ekonomik ve kültürel alanda bölgede hareket kabiliyeti en yüksek ülke olarak dikkat çekmektedir.[173]

C. MEDA Programı'nın Türkiye'ye Yansıması

Türkiye AB mali işbirliğinin önemli bir parçasını oluşturan MEDA Programı çerçevesinde Türkiye 1996 yılından bu yana AB kaynaklarından yararlanmaktadır. 1996-1999 döneminde Türkiye için öngörülen mali yardımların toplamı 376 milyon Euro'dur.[174] Ancak, Türkiye'ye taahhüt edilen miktardan daha az bir ödeme yapıldığı görülmektedir.

1995-1999 yılları arası dönemi kapsayan MEDA-1 Programı altında Türkiye'ye yapılan yardımlar beş öncelikli konuya yönelik gerçekleşmiştir. Bunlar, sivil toplumun gelişimi, kamu sağlığı, KOBİ'lerin ve özel sektörün modernizasyonu,

---

[173] D.Yıldız, 2005, s.11.

[174] C.Köstepen, 2001, s.448.

çevrenin geliştirilmesi ile temel ve mesleki eğitim alanlarıdır. Türkiye ikili işbirliğinin yanı sıra, MEDA kapsamında desteklenen Kültürel Miras Programı, Gençlik Eylem Programı, Görsel-İşitsel İşbirliği Programı gibi bölgesel programlardan da faydalanmaktadır.[175]

MEDA I çerçevesinde AB'ye yaklaşık 300 proje sunulmuş olmasına karşın bunlardan küçük bir bölümü uygulamaya geçirilmiştir. Bu durumun nedenleri arasında, Akdenizli ortaklar içerisinde sadece Türkiye'ye ait projelerin AP onayına sunulması, projelere yönelik finansman anlaşmalarının geç imzalanması ve AP'nin 1999'da aldığı kararla Türkiye'ye yönelik mali kaynakların sivil toplumun geliştirilmesi alanında kullanılmasını önermesinin Komisyon'un proje seçebilme kapasitesini azaltması, önemli görülmektedir.[176] Diğer taraftan, AB ile AYB'nin Akdenizli Ortak ülkelerde finanse ettiği projelerin uygulanması ile ilgili genel şartları belirleyen Avrupa Komisyonu-Türkiye Çerçeve Anlaşması'nın, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından ancak Haziran 2000 tarihinde onaylanmış olması da projelerin uygulanmasında gecikmelere yol açmıştır.[177]

Avrupa Komisyonu 1999 Helsinki Zirvesi'nin ardından Türkiye'ye yapılacak mali yardımların artırılacağı kararını almış, bu kapsamda MEDA-II'nin %15'lik kısmını Türkiye'ye ayırmıştır. Buna göre 2000-2006 dönemi için Komisyon tarafından Türkiye'ye verilecek hibe miktarı iki katına çıkarılarak 890 milyon

---

[175] S. Çeşmecioğlu, 2003, s.53-54.

[176] M.Arakon, 2002, s. 25.

[177] Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, "Adaylık Öncesi Yardımlar", (http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?lang=0&pId=4&fId=6&prnId=2&hnd=1&docId=362&ord=1&fop=0).

Euro'ya ulaşmış, AYB tarafından da 1.470 milyon kredi verilmesi öngörülmüştür.[178]

Diğer taraftan 1 Ocak 2002 tarihi itibariyle yürürlüğe giren "Tek Çerçeve Yönetmelik" ile katılım stratejisi uyarınca Türkiye'ye yapılacak hibe nitelikli yardımlar tek bir çerçeve altına toplanmıştır. Böylece, MEDA yönetmeliği çerçevesinde karmaşık ve uzun bürokratik işlemlere tabi olan ülkemize yönelik mali yardımların taahhüt ve tahsis süreci, diğer adaylarla aynı prosedüre bağlanmıştır.[179]

MEDA II çerçevesinde 2000-2006 dönemi için Türkiye'ye ayrılan pay arttırılmış olmasına karşın Türkiye'nin her yıl ortalama 3-5 milyar dolar civarında dış borç kullandığı, ayrıca Ulusal Program'ın gereklerini yerine getirebilmek için yaklaşık 18 milyar dolara ihtiyacı bulunduğu düşünüldüğünde, mali işbirliği kapsamında taahhüt edilen rakamların ihtiyaca cevap vermekten uzak olduğu görülmektedir. Ancak, MEDA-I'den MEDA-II'ye geçişin Türkiye açısından en önemli faydasının, AB'ye başvuru yapılırken projelerin paket halinde sunulması, dolayısıyla eski sistemdeki gibi her bir projenin tek tek incelenerek onaya tabi tutulması uygulamasının kaldırılması olduğu söylenebilir.[180]

---

[178] S.Çeşmecioğlu, 2003, s.62.

[179] a.g.e., s.64-65.

[180] M.Arakon, a.g.e., s.35-37.

SONUÇ

Akdeniz bölgesi tarihten bu yana siyasi ve ekonomik açıdan büyük önem taşımış olup, Avrupa Birliği açısından göz ardı edilemeyecek bir konumda yer almaktadır. Bu nedenle Avrupa Birliği ile Akdeniz ülkeleri arasındaki ticari ve mali ilişkiler Topluluğun kuruluşunun hemen ardından başlamış ve gelişerek günümüze kadar devam etmiştir.

1961-1972 yılları arasında ikili anlaşmalar çerçevesinde yürüyen ilişkilerin ardından, Akdeniz ülkelerine yönelik bir "ortak politika" oluşturulmasını kapsayan ilk yaklaşım 1972'de ortaya çıkmıştır.

Daha sonra Topluluğun dış politikasında oluşan yeni yaklaşımlar ve 1970'li yıllardan beri Akdeniz ülkelerine uygulanan Topluluk politikasının beklenen sonuçları vermemiş olması, 1989 yılında "Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası" kavramını gündeme getirmiştir. Bu politika ile sivil toplumlar arasında işbirliğini teşvik etmeye yönelik Akdeniz Programları oluşturulmuş ve Akdeniz ülkelerine sağlanan mali yardımlar arttırılmıştır.

AB'nin Akdeniz Politikası'nda gelinen son aşamayı ise, 1995 yılında Barselona'da yapılan Avrupa-Akdeniz Dışişleri Bakanları Konferansı ile kurulan, "Avrupa-Akdeniz Ortaklığı" oluşturmaktadır.

Akdeniz Havzası'nda barış, istikrar ve refahı güvence altına alacak bir diyalog ve işbirliği alanı oluşturmayı amaçlayan Ortaklık, "Siyasi Diyalog ve Güvenlik Alanlarında Ortaklık", "Ekonomik ve Mali Ortaklık" ile "Sosyal, Kültürel ve İnsani

Boyutlarda Ortaklık" unsurlarını kapsamaktadır.

11. yılına girilen ve iddialı hedefleri bulunan Barselona Süreci'nin, amaçlarına tamamen ulaştığı söylemek mümkün olmadığı gibi kısa vadede ulaşacağına dair bir emare de görülmemektedir. Ortaklığın ilerleme yönünde bir eğilim gösterdiği de söylenemez. Ortaklık Akdeniz ülkelerinde gerçek bir reform ve kalkınma sürecini başlatamamıştır.

Barselona Süreci'nin hedeflerine ulaşmasını engelleyen en önemli unsurlar arasında; Orta Doğu alanında istikrarın ve barışın sağlanamaması, Akdeniz ülkeleri arasındaki ekonomik farklılıklar, gerek Avrupa Birliği'nin gerekse Akdenizli Ortakların süreci tam anlamıyla benimsememesi sayılabilir. Nitekim, hükümet başkanları düzeyinde yapılan ve Barselona Süreci'nin 10. yılının kutlandığı 27-28 Kasım 2005 tarihlerindeki Barselona Zirvesi hükümet başkanları düzeyinde gerçekleştirilen ilk zirve olmasına karşın Akdeniz ülkelerinden sekizi adeta süreci protesto eder mahiyette alt düzeyde heyetlerle temsil edilmiştir.

Söz konusu hususlar Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın gelişimini zorlaştırmakla birlikte, ortaklığın gelişim potansiyeli de göz ardı edilmemelidir.

Avrupa-Akdeniz Ortaklığı çerçevesinde kurulması hedeflenen serbest ticaret bölgesinin öngörülenden daha uzun bir zamanda gerçekleşeceği anlaşılmaktadır. Bu süreçte Avrupa Birliği'nin, Akdenizli ortaklarını desteklemesi büyük önem taşımaktadır. Çünkü Akdenizli Ortak Ülkelerin ticari serbestleşme konusunda, Birliğin yardımı olmaksızın tek başına mücadele etmeleri zor görülmektedir.

Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın sosyal, kültürel ve insani boyutlarda ortaklık kurulmasına yönelik hedefi ise, Ortaklığın gelişimi bakımından önemli bir fırsat olarak görülmelidir. Çünkü bu alandaki ortaklığın gelişimi, gerek siyasi diyalog, güvenlik alanına gerekse ekonomik ve mali alandaki ortaklığın gelişimine katkı sağlayacaktır.

Avrupa Birliği'ne tam üyelik hedefi bulunan Türkiye, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı çerçevesinde bir ortak ülke olma özelliği de taşımaktadır. Bu nedenle Avrupa-Akdeniz Ortaklığı ile ilgili gelişmeler, Türkiye'yi de etkilemektedir. Diğer taraftan Türkiye dışındaki hiçbir Akdenizli Ortak, gelecekte Birlik ile bütünleşme hedefi taşımamaktadır. Bu nedenle, Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki ilişkiler, Birliğin genişleme hareketi çerçevesinde yürütülmekte olup, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında ikili ilişkiler açısından bir çerçeve olarak değerlendirilmemelidir. Zaten gelinen aşamada Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği hedefi dışında bir konuma indirgenmesi kabul edilemez bir davranış olarak görülmektedir.

Türkiye, Barselona sürecini, Akdenizli Ortak Ülkeler ile ilişkilerini geliştirebileceği bir alan olarak görmeli, özellikle Ortaklığın ekonomik boyutuna yönelik faaliyetlerini hızlandırmalı, Avrupa-Akdeniz Konferansları'nın sağlayacağı diyalog imkanından etkin bir şekilde faydalanmalıdır.

EK

BARSELONA BİLDİRGESİ*

(27-28 Kasım 1995)

Barselona'da yapılan Avrupa-Akdeniz Konferansı'nda bir araya gelen:

- Konsey Başkanı ve İspanya Dışişleri Bakanı Bay Javier SOLANA tarafından temsil edilen : Avrupa Birliği Konseyi,
- Başkan Yardımcısı Bay Manuel MARIN tarafından temsil edilen Avrupa Komisyonu,
- Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Bay Klaus KINKEL tarafından temsil edilen: Almanya,
- Dışişleri Bakanı Mohamed Salah DEMBRI tarafından temsil edilen Cezayir,
- Dışişleri Bakanlığından sorumlu Devlet Bakanı Bayan Benita FERRERO-V/ALDNER tarafından temsil edilen Avusturya,
- Dışişleri Bakanı Bay Erik DERYCKE tarafından temsil edilen Belçika,
- Dışişleri Bakanı Bay Alecos MICHAELIDES tarafından temsil edilen Kıbrıs Rum Kesimi,
- Dışişleri Bakanlığından sorumlu Devlet Bakanı Bay Ole Loensmann POULSEN tarafından temsil edilen Danimarka,
- Dışişleri Bakanı Bay Amr MOUSSA tarafından temsil edilen Mısır,
- Avrupa Birliği ile ilişkilerden sorumlu Devlet Bakanı Bay Carlos WESTENDORP tarafından temsil edilen İspanya,
- Dışişleri Bakanı Tarja HALONEN tarafından temsil edilen Finlandiya,

**Kaynak: Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği (www.deltur.cec.eu.int/kitap/barcelonartf)*

- Dışişleri Bakanı Bay Herve de CHARETTE tarafından temsil edilen Fransa,
- Dışişleri Bakanı Bay Karolos PAPOULIAS tarafından temsil edilen Yunanistan,
- Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Bay Dick SPRTNG tarafından temsil edilen İrlanda,
- Dışişleri Bakanı Bay Ehud BARAK tarafından temsil edilen İsrail,
- Dışişleri Bakam Bayan Susanna AGNELLI tarafından temsil edilen İtalya,
- Dışişleri Bakanı Bay Abdel-Karim KABARITI tarafından temsil edilen Ürdün,
- Dışişleri Bakam Bay Fares BOUEZ tarafından temsil edilen Lübnan,
- Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri, Dış Ticaret ve İşbirliği Bakanı Bay Jacques F. POOS tarafından temsil edilen Lüksemburg,
- Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Prof. Guido DE MARCO tarafından temsil edilen Malta,
- Başbakan ve Dışişleri Bakam Bay Abdellatif FILALI tarafından temsil edilen Fas,
- Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Bay Hans van MIERLO tarafından temsil edilen Hollanda,
- Dışişleri Bakanı Bay Jaime GAMA tarafından temsil edilen Portekiz,
- Kraliçenin Danışmanı, Parlamento Üyesi ve Dışişleri ve Uluslar Topluluğu İşleri Bakanı Bay Malcolm RIFKIND tarafından temsil edilen Birleşik Krallık,
- Dışişleri Bakanı Bay Farouk AL-SHARAA tarafından temsil edilen Suriye,
- Dışişleri Bakanı Bayan Lena HJELM-WALLEN tarafından temsil edilen İsveç,
- Dışişleri Bakanı Bay Habib Ben YAHIA tarafından temsil edilen Tunus,

- Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Bay Deniz BAYKAL tarafından temsil edilen Türkiye,
- Filistin Yönetimi Başkanı Bay Yassir ARAFAT tarafından temsil edilen Filistin Yönetimi;

  - Kapsamlı işbirliği ve dayanışma temelinde ve komşuluk ve tarihin biçimlendirdiği bağların ayrıcalıklı niteliği doğrultusunda, Akdeniz'in stratejik önemini vurgulayarak ve gelecekteki ilişkilerine yeni bir boyut katma arzusuyla hareket ederek;
  - Akdeniz'in her iki tarafındaki yeni siyasi, ekonomik ve toplumsal meselelerin, koordine edilmiş ve bütüncül bir biçimde karşılanması gereken ortak meydan okumalar oluşturduğunun bilincinde olarak;
  - Bu amaçla, ortaklık ruhuna dayanan ve her katılımcının kendine özgü niteliklerine, değerlerine ve ayırt edici özelliklerine gereğince saygı gösteren, çok taraflı ve kalıcı bir ilişkiler çerçevesi kurma kararıyla;
  - Bu çok taraflı çerçeveyi, korunması önemli olan ve özgül nitelikleri vurgulanması gereken ikili ilişkilerin tamamlayıcı unsuru sayarak;
  - Söz konusu Avrupa-Akdeniz inisiyatifinin bölgede barış, istikrar ve gelişmeye yönelik diğer inisiyatiflerin yerine konulmasının amaçlanmadığını, tersine bunların başarısına katkıda bulunacağını vurgulayarak; Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin ilgili kararları ve içerdikleri bütün anlamla birlikte barış karşılığı toprak ilkesi de dahil olmak üzere Madrid'de toplanan Orta Doğu Barış Konferansı için yapılan çağrıda belirtilen ilkeler temelinde Orta Doğu'da adil, kapsamlı ve kalıcı bir barış çözümünün gerçekleşmesini desteklediklerini ifade ederek;

Akdeniz havzasını, barış, istikrar ve refahı güvenceye alacak bir diyalog, mübadele ve işbirliği alanına dönüştürmek şeklindeki genel hedefin demokrasi ve insan haklarına saygının güçlendirilmesini, sürdürülebilir ve dengeli bir ekonomik ve

sosyal gelişmeyi, yoksullukla mücadele önlemlerini ve kültürler arasındaki karşılıklı anlayışın artmasını gerekli kıldığı ve bunların tümünün ortaklığın vazgeçilmez unsurları olduğu inancıyla, düzenli bir esasla güçlendirilmiş bir siyasi diyalog, ekonomik ve mali işbirliğinin geliştirilmesi ve ortaklığın üç unsuru olan sosyal, kültürel ve insani boyutlara daha fazla önem verilmesi yoluyla katılımcılar arasında kapsamlı bir ortaklık, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı kurmak konusunda anlaşmaya varmışlardır.

SİYASİ ORTAKLIK VE GÜVENLİK KONULARINDA ORTAKLIK: ORTAK BİR BARIŞ VE İSTİKRAR ALANININ KURULMASI

Katılımcılar, Akdeniz bölgesinde barış, istikrar ve güvenliğin ellerindeki bütün olanaklarla desteklemeyi ve güçlendirmeyi taahhüt ettikleri ortak bir değer olduğu yolundaki inançlarını ifade ederler. Bu amaçla, uluslararası hukukun temel ilkelerine saygı esasıyla düzenli aralıklarla yapılacak güçlendirilmiş bir siyasi diyaloga girmeyi kabul ederler ve iç ve dış istikrar konularında , bir dizi ortak hedefi teyit ederler.

Bu ruhla hareket eden katılımcılar ilkeler bildirgesinde aşağıdaki taahhütlerde bulunurlar:

- Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin yanı sıra başta taraf oldukları bölgesel ve uluslararası belgelerde yer alan yükümlülükler olmak üzere uluslararası hukuk çerçevesindeki diğer yükümlülüklerine uygun biçimde hareket edeceklerdir.
- Katılımcıların her birinin kendi siyasi, sosyo-kültürel, ekonomik ve adli sistemini serbestçe seçme ve geliştirme hakkını tanıyarak kendi siyasi sistemlerinde hukuk devletini ve demokrasiyi geliştireceklerdir

- Irk, milliyet, dil, din ve cinsiyet ayrımı gözetmeksizin, gerek bireysel olarak gerek aynı grubun diğer üyeleriyle birlikte, anlatım özgürlüğü, barışçıl amaçlarla örgütlenme özgürlüğü, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü dahil olmak üzere insan hakları ve temel özgürlüklere saygılıdırlar ve bu hak ve özgürlüklerin meşru yollarla etkili biçimde kullanımını garanti ederler.
- Taraflar arasında diyalog yoluyla, insan haklan, temel özgürlükler, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı konusundaki bilgi alışverişine olumlu yaklaşacaklardır.
- Toplumlarındaki çoğulculuk ve çeşitliliğe saygı gösterecek ve güvenceye alacak, toplumdaki farklı gruplar arasında hoşgörüyü geliştirecek ve hoşgörüsüzlük, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı tezahürleriyle mücadele edeceklerdir. Katılımcılar, insan haklan ve temel özgürlükler konusundaki eğitimin önemini vurgularlar.
- Birbirlerinin eşit hükümranlığına ve hükümranlığın içerdiği bütün haklara saygı gösterecek ve uluslararası hukuk çerçevesinde üstlendikleri yükümlülükleri iyi niyetle yerine getireceklerdir.
- Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin amaçları ve ilkeleri ile Devletlerin toprak bütünlüğüne ilişkin olarak taraflar arasındaki anlaşmalarda ifadesini bulan normlar da dahil olmak üzere uluslararası hukukun ilgili normlarına her zaman uygun hareket ederek halkların eşit haklarına ve kendi geleceklerini belirleme haklarına saygı göstereceklerdir.
- Uluslararası hukuk kuralları uyarınca, başka bir ortağın içişlerine dolaysız veya dolaylı biçimde müdahale etmekten kaçınacaklardır.
- Diğer ortakların her birinin toprak bütünlüğüne ve birliğine saygı göstereceklerdir
- Aralarındaki ihtilafları barışçıl yollarla çözeceklerdir; bütün katılımcılara kuvvet yoluyla toprak elde edilmesi de dahil olmak

üzere bir başka katılımcının toprak bütünlüğüne karşı kuvvet kullanma tehdidinde bulunmaktan ve kuvvete başvurmaktan kaçınma çağrısında bulunurlar ve BM Sözleşmesi ve uluslararası hukuk uyarınca hükümranlığın meşru yollarla eksiksiz uygulanması hakkını yeniden teyit ederler.

- Özellikle imzaladıkları uluslararası belgeleri onaylayarak ve uygulayarak, bu tür belgelere katılarak ve başka uygun önlemleri alarak terörizmin önlenmesi ve terörizmle mücadele alanında aralarındaki işbirliğini güçlendireceklerdir.
- Örgütlü suçların yayılması ve çeşitlenmesine karşı birlikte savaşacaklar ve uyuşturucu sorununun bütün yönleriyle mücadele edeceklerdir.
- Gerek NPT, CWC, BWC, CTBT (1) gibi silahların kontrolü ve silahsızlanma anlaşmaları ve/ veya denetim rejimleri de dahil silahtan arındırılmış alanlar gibi bölgesel düzenlemeleri içeren, nükleer, kimyasal ve biyolojik silahların yayılmasını önlemeye yönelik uluslararası ve bölgesel rejimler manzumesine riayet etmek ve bağlı kalmak gerekse silah kontrolü, silahsızlanma ve silahların yayılmasını önlemeye yönelik sözleşmeler çerçevesindeki taahhütlerini iyi niyetle yerine getirmek suretiyle nükleer, kimyasal ve biyolojik silahların yayılmasını önleme doğrultusunda hareket ederek bölgesel güvenliği geliştireceklerdir.
- Taraflar, kitle imha silahlarından, nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlardan ve bunların sevk sistemlerinden arındırılmış, karşılıklı olarak ve etkili biçimde denetlenebilir bir Orta Doğu Bölgesi doğrultusunda çaba göstereceklerdir.
- Taraflar, ayrıca, nükleer, kimyasal ve biyolojik silahların yayılmasını ve konvansiyonel silahların aşırı birikimini önlemeye yönelik pratik adımları dikkate alacaklardır.

- Mümkün olan en az asker ve silahla ve CCW'ye (2) riayet ederek aynı düzeyde güvenlik ve karşılıklı güveni koruma yönündeki kararlılıklarını teyit eden taraflar meşru savunma ihtiyaçları ötesinde askeri kapasite geliştirmekten kaçınacaklardır.
- Aralarında iyi komşuluk ilişkilerini geliştirebilecek koşulları teşvik edecek ve istikrar, güvenlik, refah ve bölgesel ve alt-bölgesel işbirliğine yönelik süreçleri destekleyeceklerdir.
- Uzun dönemde bu amaçla bir Avrupa-Akdeniz paktının kurulması olasılığı da dahil olmak üzere "Akdeniz'de bir barış ve istikrar alanı"nın oluşturulmasına yönelik olarak taraflar arasında alınabilecek güven ve istikrar artırıcı önlemleri dikkate alacaklardır.

EKONOMİK VE MALİ ORTAKLIK: ORTAK BİR REFAH ALANIN KURULMASI

Katılımcılar, ortak bir refah alanı kurulması hedeflerine erişilmesi doğrultusunda sürdürülebilir ve dengeli bir ekonomik ve sosyal gelişmeye verdikleri önemi vurgularlar.

Ortaklar, borç sorunun Akdeniz bölgesindeki ülkelerin ekonomik gelişmesi açısından doğurabileceği güçlüklerin farkındadır. İlişkilerinin önemini dikkate alarak yetkili forumlarda ilerleme sağlamak amacıyla aralarındaki diyalogu sürdürmeyi kabul ederler.

Katılımcılar, farklı ölçülerde bile olsa ortak zorlukları göğüslemek zorunda olduklarının bilinciyle aşağıdaki uzun dönemli hedefleri belirler:

- Sürdürülebilir sosyo-ekonomik gelişmenin hızlandırılması;
- Halklarının yaşama koşullarının iyileştirilmesi, istihdam düzeyinin yükseltilmesi ve Avrupa Akdeniz bölgesindeki gelişmişlik farkının

azaltılması;

- Bölgesel işbirliği ve bütünleşmenin teşviki.

Bu hedefler doğrultusunda, katılımcılar, farklı gelişmişlik düzeyleri hesaba katılarak aşağıdaki unsurlara dayanacak olan bir ekonomik ve mali ortaklık kurmayı kararlaştırırlar:

- Bir serbest ticaret bölgesinin kademeli olarak kurulması;
- Uygun ekonomik işbirliğinin ve ilgili alanlarda koordine eylemin uygulanması;
- Avrupa Birliği'nin ortaklarına sağladığı mali yardımda önemli bir artış.

A. SERBEST TİCARET BÖLGESİ

Serbest ticaret bölgesi yeni Avrupa-Akdeniz Anlaşmaları ve Avrupa Birliği'nin ortakları arasındaki serbest ticaret anlaşmaları yoluyla kurulacaktır. Taraflar, DTÖ'den kaynaklanan yükümlüklerin gereğince yerine getirilmesi sonucu ticaretin büyük bölümünü kapsayacak olan bu bölgenin tedricen kuruluşu için hedef tarih olarak 2010 yılını belirlemişlerdir.

Bu bölgede serbest ticaretin tedricen geliştirilmesi amacıyla: mamul ürünlerin ticaretindeki tarife engelleri ve tarife-dışı engeller taraflar arasında müzakere edilecek takvimlere uygun olarak kademeli biçimde kaldırılacaktır; geleneksel ticaret akışlarından yola çıkılarak, çeşitli tarım politikalarının imkan verdiği ölçüde ve GATT müzakerelerinde elde edilen sonuçlara gereğince riayet edilerek tarım ürünleri, ticareti taraflar arasında karşılıklı tercihli giriş yoluyla kademeli olarak serbestleştirilecektir; iş kurma hakkı da dahil hizmet ticareti, GATT anlaşmasına gereğince riayet edilerek kademeli olarak serbestleştirilecektir.

- ❖ Katılımcılar, bu serbest ticaret bölgesinin kademeli olarak kuruluşunu

aşağıdaki yollarla kolaylaştırmaya karar vermişlerdir:

- Menşe kuralları, belgelendirme, fikri ve sınai mülkiyet haklarının ve rekabetin korunmasına ilişkin uygun önlemlerin kabulü;
- Piyasa ekonomisi ilkelerine dayalı politikaların izlenmesi ve geliştirilmesi ve ihtiyaçları ve ekonomik gelişmişlik düzeyleri göz önünde tutularak ekonomilerinin bütünleştirilmesi;
- Özel sektörün teşvikine ve gelişimine, üretici sektörün düzeyinin yükseltilmesine ve piyasa ekonomisi için elverişli kurumsal ve düzenleyici çerçevenin kurulmasına öncelik tanınarak ekonomik ve sosyal yapıların uyarlanması ve modernizasyonu;
- Teknoloji transferlerini artıracak mekanizmaların teşviki.

B. EKONOMİK İŞBİRLİĞİ VE **KOORDİNELİ EYLEM**

İşbirliği, özellikle aşağıda sayılan alanlarda geliştirilecektir. Bu bakımdan, katılımcılar:

- Ekonomik gelişmenin, yatırımların temeli olan iç tasarrufların yanı sıra doğrudan yabancı sermaye yatırımlarıyla desteklenmesi gereğini kabul ederler. Özellikle, teknoloji transferi ve üretimin ve ihracatın artması sonucunu verebilecek bu tür yatırımların önündeki engellerin kademeli olarak kaldırılması yoluyla yatırımlara elverişli bir ortamın oluşturulmasının önemini vurgularlar,
- Gönüllü esasa dayanan ve özellikle ortakların kendi aralarındaki ticareti geliştirme amacıyla yapılan bölgesel işbirliğinin bir serbest ticaret bölgesinin oluşturulmasında temel önem taşıyan bir etmen olduğunu teyit ederler.
- İşletmeleri kendi aralarında anlaşmalar yapmaya teşvik ederler ve olumlu bir ortam ve düzenleyici çerçeve oluşturarak bu işbirliğini ve sanayide modernizasyonu desteklemeyi taahhüt ederler. KOBİ'ler için

bir teknik destek programının kabul edilmesi ve uygulanması gereğini kabul ederler;

- Bölgesel bir yaklaşım ve daha fazla işbirliğinin yanı sıra mevcut çok taraflı programların daha iyi koordine edilmesini gerekli kılan çevre konusundaki karşılıklı bağımlılıklarını vurgularlar ve Barselona Sözleşmesi ile Akdeniz Eylem Planı'na bağlılıklarını teyit ederler. Ekonomik gelişmenin çevrenin korunmasıyla bağdaştınlmasının, çevre boyutunun ekonomik politikanın ilgili unsurlarına dahil edilmesinin ve çevreyi olumsuz etkileyebilecek sonuçların azaltılmasının önemini kabul ederler. Çölleşmeyle mücadele de dahil olmak üzere kısa ve orta dönemli bir öncelikli eylem programı hazırlamayı ve uygun teknik ve mali destekleri bu eylemler üzerinde yoğunlaştırmayı taahhüt ederler;
- Kadınların gelişmedeki temel rolünü kabul ederler ve onların ekonomik ve sosyal hayata ve istihdam yaratılmasına aktif katılımını desteklemeyi taahhüt ederler;
- Balık stoklarının korunmasının ve rasyonel yönetiminin ve kültür balıkçılığı da dahil olmak üzere stoklara ilişkin araştırmalarda işbirliğinin geliştirilmesinin önemini vurgularlar ve bilimsel eğitim ve araştırmaları kolaylaştırmayı ve ortak araçların oluşturulmasını göz önünde bulundurmayı taahhüt ederler;
- Avrupa-Akdeniz ekonomik ortaklığında enerji sektörünün sahip olduğu merkezi önemi kabul ederler ve enerji politikaları alanında işbirliğini güçlendirmeyi ve diyalogu yoğunlaştırmayı kararlaştırırlar. Ayrıca, enerji sektörü şirketlerinin enerji şebekelerini genişletmesine ve bağlantıları artırmasına imkan verecek koşulların oluşturulmasında işbirliğine girerek bu şirketlerin yatırımları ve faaliyetleri için elverişli çerçeve koşullan oluşturmayı kararlaştırırlar;
- Su arzının, kaynakların uygun biçimde yönetimi ve geliştirilmesi ile

birlikte bütün Akdenizli ortaklar için öncelikli konular olduğunu ve bu alanlarda işbirliğinin geliştirilmesinin gerekli olduğunu kabul ederler;

- Tarımın modernizasyonu ve yeniden yapılandırılmasında ve entegre kırsal gelişmenin desteklenmesinde işbirliği yapmayı kararlaştırırlar. Bu işbirliği özellikle teknik yardım ve eğitim, ortaklar tarafından üretimi çeşitlendirmek üzere uygulanan politikaların desteklenmesi, gıda konusunda bağımlığın azaltılması ve çevre dostu tarım uygulamalarının teşviki üzerinde yoğunlaşacaktır. Katılımcılar, ayrıca yasadışı bitkilerin ekiminin önlenmesinde ve etkilenen bölgelerin geliştirilmesinde işbirliği yapmayı kabul ederler. Katılımcılar başka alanlarda da işbirliğine girmeyi kabul ederler ve bu amaçla
- Verimli bir taşımacılık sisteminin kurulması da dahil olmak üzere altyapıların geliştirilmesinin ve düzeyinin yükseltilmesinin, bilgi teknolojilerinin gelişiminin ve telekomünikasyonda modernizasyonun önemini vurgularlar. Katılımcılar, bu amaçla bir öncelikler programı hazırlamayı kararlaştırırlar;
- Özellikle uluslararası taşımacılık hizmetleri sağlama serbestisi ve uluslararası yüklere serbest erişim olmak üzere uluslararası deniz ticaret hukukunun ilkelerine uymayı taahhüt ederler. DTÖ çerçevesinde sürdürülmekte olan deniz yolu taşımacılığı hizmetlerine ilişkin çok taraflı ticaret görüşmelerinin sonuçları, bu konuda anlaşmaya varıldığında dikkate alınacaktır;
- Yerel yönetimler arasındaki ve bölgesel planlamanın desteklenmesine yönelik işbirliğini teşvik etmeyi taahhüt ederler;
- Bilim ve teknolojinin sosyo-ekonomik gelişme üzerinde önemli bir etkisi olduğu gerçeğinden hareketle bilimsel araştırma kapasitesi ve geliştirme çalışmalarım güçlendirmeyi, bilimsel ve teknik personelin eğitimine katkıda bulunmayı ve bilimsel ağların oluşturulması

temelinde ortak araştırma projelerine katılımı teşvik etmeyi kabul ederler;

- Yöntemleri uyumlaştırmak ve veri alışverişi yapmak amacıyla istatistik alanında işbirliğini desteklemeyi kabul ederler.

C. MALİ İŞBİRLİĞİ

Katılımcılar, bir serbest ticaret bölgesinin kurulmasının ve Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın başarısının mali yardımlarda önemli bir artışı gerekli kıldığı, bu yardımın her şeyden önce sürdürülebilir içsel gelişmeyi ve yerli ekonomik aktörlerin harekete geçmesini teşvik etmesi gerektiği görüşündedirler. Bu bağlamda aşağıdaki hususlara işaret ederler:

- Avrupa Doruğu, Cannes'da yaptığı toplantıda bu mali yardım için 1995-1999 döneminde kullanılabilir Topluluk bütçesi fonları biçiminde 4.685.000.000 ECU tahsis etmeyi kabul etmiştir. Bu, ilave krediler biçimindeki AYB fonları ve üye devletlerin iki taraflı mali katkılarıyla desteklenecektir;
- Ortakların her birinin özel niteliklerinin hesaba katıldığı, birkaç yılı kapsayan bir program çerçevesinde yönetilen etkili mali işbirliği gereklidir;
- Ortaklığın başarısını teminde sağlam makro-ekonomik yönetim temel önem taşımaktadır. Bu amaçla, katılımcılar ekonomik politikaları ve mali işbirliğinin optimize edilmesinin yöntemine ilişkin diyalogu desteklemeyi kararlaştırırlar.

SOSYAL, KÜLTÜREL VE BEŞERİ ALANLARDA ORTAKLIK: İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ, KÜLTÜRLER ARASINDA KARŞILIKLI ANLAYIŞIN VE SİVİL TOPLUMLAR ARASINDAKİ MÜBADELENİN TEŞVİKİ

Katılımcılar, Akdeniz bölgesinin her yerindeki kültür ve uygarlık geleneklerinin, bu kültürler arasındaki diyalogun ve beşeri, bilimsel ve teknolojik düzeydeki alışverişlerin halklarının birbirine yakınlaşmasında, karşılıklı anlayışın geliştirilmesinde ve birbirlerini daha iyi algılamalarının sağlanmasında vazgeçilmez önem taşıyan bir etmen olduğunu kabul ederler.

Katılımcılar bu ruhla sosyal, kültürel ve beşeri konularda bir ortaklık kurmayı kararlaştırırlar. Bu amaçla:

- Kültürler ve dinler arasında diyalog ve saygının halkların yakınlaşmasının zorunlu bir ön koşulu olduğunu yeniden teyit ederler. Bu bağlamda kitle iletişim araçlarının, karşılıklı bir zenginleşme kaynağı olarak kültürlerin birbirini kabul etmesi ve anlamasında oynayabileceği rolün önemini vurgularlar;
- İnsan kaynaklarının geliştirilmesinin, özellikle gençlerin eğitimi ve öğretimi bakımından ve aynı zamanda kültür alanında taşıdığı vazgeçilmez niteliği vurgularlar. Her ortağın kültürel kimliğine saygı göstererek kültürler arası alışverişleri ve farklı dillerin öğrenilmesini destekleme ve kalıcı bir eğitim ye kültürel programlar politikası uygulama niyetlerini ifade ederler; bu bağlamda, taraflar özellikle idari usullerin iyileştirilmesi yoluyla beşeri mübadeleleri kolaylaştıracak önlemler almayı taahhüt ederler;
- Sağlık sektörünün sürdürülebilir gelişmedeki önemini kabul ederler ve toplumun sağlık ve refahı geliştirmeye yönelik faaliyetlere etkili katılımını destekleme niyetlerini ifade ederler;
- Ekonomik gelişmeyle el ele gitmesi gerektiğini düşündükleri sosyal gelişmenin önemini kabul ederler. Gelişme hakkı dahil temel sosyal haklara özel bir önem verirler;
- Sivil toplumun Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'na vazgeçilmez bir katkı yapabileceğini kabul ederler ve bunu halklar arasında karşılıklı

anlayışın ve yakınlaşmanın artması için vazgeçilmez bir etmen olarak görürler;

- Dolayısıyla, ülke hukukları çerçevesinde, gelişmede aktif rol oynayan siyasi ve sivil toplum önderleri, kültürel ve dinsel çevreler, üniversiteler, araştırma çevreleri, medya, örgütler, sendikalar, kamu işletmeleri ve özel işletmeler arasındaki mübadeleleri teşvik etmek üzere gerekli ademi merkeziyetçi işbirliği araçlarını güçlendirmeyi ve/veya uygulamaya koymayı kararlaştırırlar;
- Bu temelde, ademi merkeziyetçi işbirliği programlan bağlamında gençler arasındaki temasların ve mübadelelerin teşvik edilmesinin önemini kabul ederler;
- Demokratik kurumlan desteklemeye ve hukuk devleti ile sivil toplumu güçlendirmeye yönelik eylemleri teşvik edeceklerdir;
- Mevcut nüfus eğilimlerinin, ekonomik hamleyi hızlandıracak uygun politikalarla dengelenmesi zorunlu olan öncelikli bir mesele olduğunu kabul ederler;
- Göç olgusunun ilişkilerinde oynadığı önemli, rolün farkındadırlar. Başka şeylerin yanı sıra. mesleki eğitim programlan ve istihdam yaratılmasına yardımcı olacak programlar yoluyla göç baskısını azaltmaya. yönelik işbirliğini güçlendirmeyi kararlaştırırlar. Kendi ülkelerinde yasal olarak ikamet eden göçmenlerin yürürlükteki mevzuat çerçevesinde tanınan bütün haklarının korunmasını garanti etmeyi taahhüt ederler;
- Yasadışı göç konusunda daha yakın işbirliği tesis etmeyi kararlaştırırlar. Bu bağlamda ortaklar uyruklarını kabul etme sorumluluklarının bilincinde olarak, yasadışı statüde bulunan uyruklarının ülkelerine kabulü için ilgili hükümleri ve önlemleri kabul etmeyi kararlaştırırlar. Bu amaçla, Avrupa Birliği'nin Üye Devletleri, yurttaşlar kavramının Topluluk amaçlan bakımından

tanımlandığı biçimiyle Üye Devletlerin uyrukları anlamına geldiğini ifade ederler;

- Terörizmi önleme konusundaki işbirliğini çeşitli önlemlerle güçlendirmeyi ve terörizme karşı birlikte daha etkili bir mücadele sürdürmeyi kararlaştırırlar.
- Aynı şekilde, uyuşturucu kaçakçılığı, uluslararası suçlar ve yolsuzluklarla ortaklaşa ve etkili bir biçimde mücadele etmeyi gerekli görürler.
- Irkçılık, yabancı düşmanlığı ve hoşgörüsüzlüğe karşı kararlı bir kampanya açılmasının öneminin altını çizerler ve bu amaçla işbirliğine girmeyi kararlaştırırlar.

KONFERANS SONRASINDA YAPILACAK ÇALIŞMALAR

Katılımcılar:

- Barselona Konferansı'nın açık ve gelişmesi gereken bir sürecin temelini oluşturduğunu dikkate alarak;
- Bu Bildirge'de tanımlanan ilkeler ve hedefler temelinde bir ortaklık kurma yolundaki iradelerini yeniden teyit ederek;
- Bu Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nı hayata geçirme kararlılığıyla;
- Bu hedefe erişmek için başlatılan kapsamlı diyalogun sürdürülmesi ve bir dizi özel eylem gerçekleştirilmesi gereğine inanarak ilişikteki çalışma programını kabul ederler.

Dışişleri Bakanları, bu Bildirge'nin uygulanmasını izlemek ve ortaklığın hedeflerine erişilmesini mümkün kılacak eylemleri tanımlamak amacıyla düzenli aralıklarla toplanacaklardır.

Bakanların, üst düzey yetkililerin ve uzmanların belirli konular üzerinde yapacağı özel toplantılar, deneyim ve bilgi alışverişi, sivil toplumda aktif olanlar

arasındaki temaslar ve diğer her türlü uygun araç kullanılarak çeşitli faaliyetler sürdürülecektir.

Parlamenterler, bölge yönetimleri, yerel yönetimler ve sosyal ortaklar arasındaki temaslar teşvik edilecektir.

Avrupa Birliği Troykası ile Akdenizli ortakların birer temsilcisinin katılımıyla üst düzey yetkililerden oluşacak olan "Barselona Süreci İçin Avrupa-Akdeniz Komitesi" Dışişleri Bakanları'nın toplantılarına hazırlık yapmak, Barselona süreci ve bütün bileşenlerinin izleme çalışmalarının envanterini çıkarıp bunları değerlendirmek ve çalışma programını güncellemek amacıyla düzenli aralıklarla toplanacaktır.

Barselona çalışma programından ve "Barselona Süreci İçin Avrupa-Akdeniz Komitesi"nin vardığı sonuçlardan kaynaklanan toplantılar için uygun hazırlık ve izleme çalışmaları Komisyon'un bölümleri tarafından üstlenilecektir.

Dışişleri Bakanları'nın müteakip toplantısı daha sonra yapılacak danışmalar temelinde belirlenecek olan Avrupa Birliği'nin On İki Akdenizli Ortağı'ndan birinin ülkesinde 1997 yılının ilk yansı içinde yapılacaktır.

(1) Sırasıyla Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması; Kimyasal Silahlar Sözleşmesi; Biyolojik Silahlar Sözleşmesi; Kapsamlı Nükleer Deneme Yasağı Antlaşması.

(2) Aşın Derecede Yaralayıcı ve Ayrım Gözetmeyen Etkileri Bulunan Bazı Konvansiyonel Silahların Kullanımının Yasaklanması veya Kısıtlanması Sözleşmesi.

ÇALIŞMA PROGRAMI

I. GİRİŞ

Bu programın amacı, bölgesel ve çok taraflı eylemler yoluyla Barselona Programı'nın hedeflerinin gerçekleştirilmesi ve ilkelerine uyulmasıdır. Program özellikle AB ile Akdenizli ortaklan arasındaki anlaşmalar çerçevesinde uygulanan iki taraflı işbirliğinin yanı sıra diğer çok taraflı forumlarda halen mevcut olan işbirliğini tamamlayıcı niteliktedir.

Çeşitli eylemlerin hazırlanması ve sürdürülmesi Barselona Bildirgesi'nde öngörülen ilkeler ve mekanizmalar, doğrultusunda gerçekleştirilecektir.

Daha fazla işbirliğini gerektiren öncelikli eylemler aşağıda sıralanmıştır. Bu, ortakların kabul etmesi durumda Avrupa-Akdeniz İşbirliği'nin kapsamının diğer eylemleri de içerecek biçimde genişletilmesine engel oluşturmaz.

Eylemler Devletler ile bunların yerel ve bölgesel yönetimlerinin yanı sıra sivil toplum aktörleri ile de ilgili olabilir

Katılımcıların mutabakatıyla, diğer ülkeler ve kuruluşlar da bu çalışma programında öngörülen eylemlere iştirak edebilirler. Uygulama esnek ve saydam bir biçimde gerçekleştirilmelidir.

Katılımcıların mutabakatıyla, gelecekteki Avrupa-Akdeniz işbirliğinde, bölgede çeşitli düzeylerde yapılan ilgili görüşmelerden kaynaklanan fikirler ve tavsiyeler uygun biçimde ve mümkün olduğu ölçüde hesaba katılacaktır.

Barselona Konferansı'ndan sonra mümkün olan en kısa süre içinde programın uygulanmasına başlanmalıdır. Uygulama, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanacak bir rapor temelinde, özellikle de aşağıda sözü edilen çeşitli toplantıların ve grupların raporları temelinde bir sonraki Avrupa Akdeniz Konferansı'nda gözden

geçirilecek ve Barselona Bildirgesi ile kurulan "Barselona süreci için Avrupa-Akdeniz Komitesi" tarafından onaylanacaktır.

II. SİYASİ ORTAKLIK VE GÜVENLİK KONULARINDA ORTAKLIK ORTAK BİR BARIŞ VE İSTİKRAR ALANININ KURULMASI

Akdeniz'de tedricen bir barış, istikrar ve güvenlik alanı kurulması amacına katkıda bulunmak üzere, üst düzey yetkililer 1996'nın ilk üç aylık dönemi içinde başlamak üzere düzenli aralıklarla toplanacaklardır. Üst düzey yetkililer:

- Barselona Bildirgesi'yle kabul edilen ilkelerin uygulanması için en uygun araçları ve yöntemleri incelemek üzere siyasal diyaloga girecekler; ve
- Bir sonraki Avrupa-Akdeniz Dışişleri Bakanları Konferansı için yeterince önceden pratik öneriler sunacaklardır.

Avrupa-Akdeniz bölgesindeki dış politika enstitüleri, daha yoğun işbirliği amacıyla 1996'dan itibaren faaliyete geçebilecek bir iletişim ağı kurmaya özendirilecektir.

III. EKONOMİK VE MALİ ORTAKLIK: ORTAK BİR REFAH ALANININ KURULMASI

Aşağıdaki alanlardaki işbirliğini teşvik etmek üzere, uygun olduğu biçimde, Bakanlar, görevliler ve uzmanlar arasında düzenli aralıklarla toplantılar yapılacaktır. Bu toplantılar, uygun durumlarda, özel sektörün de katıldığı konferanslar veya seminerlerle desteklenebilir.

Avrupa-Akdeniz Serbest Ticaret Bölgesi'nin Kurulması

Barselona Bildirgesi'nde öngörülen ilkeler doğrultusunda bir serbest ticaret bölgesinin kurulması Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın vazgeçilmez bir unsurudur.

İşbirliği, serbest ticaretin tesisini kolaylaştıracak pratik önlemler ve bunun sonuçlan üzerinde, aşağıdaki konular dahil olmak üzere yoğunlaştırılacaktır:

- Özellikle menşe birikimi uygulamasının kademeli olarak başlatılması amacıyla gümrük alanında kuralların ve usullerin uyumlaştırılması; bu arada, uygun durumlarda, özel durumlara özel çözümler bulunmasına olumlu yaklaşılacaktır;
- Avrupa Standartlar Kuruluşları tarafından düzenlenen toplantılar dahil olmak üzere standartların uyumlaştırılması;
- Taran ürünleri ticareti karşısındaki mesnetsiz engellerin ortadan kaldırılması ve bitki ve hayvan sağlığı kurallarının yanı sıra diğer gıda mevzuatı alanında ilgili önlemlerin kabul edilmesi;
- Uyumlaştırılmış esasla güvenilir veri sağlamak amacıyla istatistik kuruluşları arasında işbirliği;
- (Mevcut forumlarda başlatılan inisiyatifler saklı kalmak kaydıyla) bölgesel ve alt-bölgesel işbirliği olanakları.

YATIRIMLAR

İşbirliğinin amacı, yatırımların önündeki engellerin tanımlanması ve bankacılık sektöründeki araçlar dahil olmak üzere yatırımları teşvik edecek araçların daha ağırlıklı olarak göz önünde tutulması suretiyle bu engellerin kaldırılması için olumlu bir ortamın yaratılması olacaktır.

SANAYİ

Sanayide modernizasyon ve rekabet gücünün yükselmesi, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın başarısının kilit unsurlarıdır. Bu bağlamda, özel sektör bölgenin ekonomik gelişmesinde ve istihdam yaratılmasında daha önemli bir rol oynayacaktır. İşbirliği aşağıdaki konular üzerinde yoğunlaşacaktır:

- Sınai dokunun değişen uluslararası ortama, özellikle de bilgi toplumunun oluşumuna uyarlanması;
- Özelleştirme de dahil olmak üzere mevcut işletmelerin, özellikle kamu sektörü işletmelerinin modernizasyonunun ve yeniden yapılanmasının çerçevesi ve bu doğrultudaki hazırlıklar;
- Uluslararası standartların veya Avrupa standartlarının kullanımı ve uygunluk testlerinin, belgelemenin, akreditasyonun ve kalite standartlarının düzeyinin yükseltilmesi;

MED-INVEST çerçevesinde ve Avrupa Birliği'nde kazanılan deneyim göz önünde bulundurularak ve küçük çalışma gruplarının düzenlenmesi olasılığı da dahil olmak üzere KOBİ'ler arasında işbirliğini teşvik edecek ve gelişmeleri için gerekli koşulları yaratacak yöntemlere özel bir önem verilecektir.

TARIM

Bu konuların esas olarak ikili ilişkilerin kapsamında olduğuna işaret edilmekle birlikte, bu alandaki işbirliği aşağıdaki konular üzerinde yoğunlaşacaktır:

- Üretimi çeşitlendirmek üzere uygulanan politikalara destek;
- Gıda konusunda bağımlılığın azaltılması;
- Çevre dostu tarım uygulamalarının teşviki;
- Katılımcı Devletler'deki iş ve meslekleri temsil eden işletmeler, gruplar ve kuruluşlar arasında gönüllü esasla daha yakın işbirliği;
- Özelleştirmenin desteklenmesi;
- Teknik yardım ve eğitim;
- Bitki ve hayvan sağlığı standartlarının uyumlaştırılması;
- Temel hizmetlerin düzeyinin yükseltilmesi ve bağlantılı ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesi dahil entegre kırsal gelişme;
- Kırsal bölgeler arasında işbirliği ve kırsal gelişmeyle ilgili deneyim

ve know-how alışverişi;

- Yasadışı bitkilerin ekimine son verilmesinden etkilenen bölgelerin geliştirilmesi.

ULAŞTIRMA

Gerek AB ile Akdenizli ortakları arasında gerek ortakların kendi arasında verimli ve karşılıklı işletilebilir ulaştırma ağları ve uluslararası deniz taşımacılığı hizmetleri piyasasına giriş serbestisi, ticaret akışlarının gelişmesi ve Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın aksamadan işlemesi açısından vazgeçilmez önem taşır.

Batı Akdeniz Ülkeleri Ulaştırma Bakanları 1995'te iki toplantıda bir araya gelmişler ve Akdeniz'de Deniz Taşımacılığının Geliştirilmesi İçin Bölgesel Konferans sonrasında Akdeniz Su Yollan Taşımacılığı Çalışma Grubu birkaç yılı kapsayan bir programı kabul etmiştir.

İşbirliği aşağıdaki konular üzerinde yoğunlaşacaktır:

- Limanların ve hava limanlarının geliştirilmesi, mesnetsiz kısıtlamaların kaldırılması, usullerin basitleştirilmesi, denizlerde ve havada güvenliğin artırılması, deniz taşımacılığından kaynaklanan kirliliğin daha etkili biçimde izlenmesi de dahil çevre standartlarının yüksek düzeyde uyumlaştırılması ve uyumlaştırılmış trafik yönetimi sistemlerinin geliştirilmesi yoluyla Akdeniz'de etkili, farklı biçimleri içeren ve kombine bir deniz ve hava taşımacılığı sisteminin geliştirilmesi;
- Akdeniz'in güney ve doğu kıyılarında doğu-batı kara bağlantılarının geliştirilmesi;
- Karşılıklı işletilebilirliği sağlamak üzere Akdeniz ulaştırma ağlarının Trans-Avrupa Ağı'na bağlanması.

ENERJİ

1995'te Tunus'ta yüksek düzeyli bir Konferans düzenlenmiş, bunun izleme toplantısı Atina'da yapılmış ve 20 Kasım 1995'te Madrid'de Enerji Konferansı toplanmıştır.

Enerji şirketlerine yapılacak yatırımlar ve bu şirketlerin faaliyetleri için olumlu koşulların yaratılması amacıyla, gelecekteki işbirliği, başka şeylerin yanı sıra aşağıdaki konular üzerinde yoğunlaşacaktır:

- Akdeniz ülkelerinin Avrupa Enerji Şartı Antlaşması ile bağlantı kurmasının özendirilmesi;
- Enerji planlaması;
- Üreticiler ile tüketiciler arasındaki diyalogun teşvik edilmesi;
- Petrol ve doğal gaz sektöründe arama, rafinasyon, taşımacılık, dağıtım ve bölgesel ve bölgeler-arası ticaret;
- Kömür üretimi ve taşımacılığı;
- Enerji üretimi ve iletimi ve şebekelerin birbirine bağlanması ve geliştirilmesi;
- Enerji verimliliği;
- Yeni ve yenilebilir enerji kaynakları;
- Enerji ile ilgili çevre konuları;
- Ortak araştırma programlarının geliştirilmesi;
- Enerji sektöründe eğitim ve bilgilendirme çalışmaları,
- Enerji sektöründe eğitim ve bilgilendirme

TELEKOMÜNİKASYON VE BİLGİ TEKNOLOJİSİ

Modern ve verimli bir telekomünikasyon ağı geliştirilmesi amacıyla işbirliği aşağıdaki konular üzerinde yoğunlaşacaktır:

- Bilgi ve telekomünikasyon altyapıları (asgari düzenleyici çerçeve, standartlar, uygunluk testleri, ağların karşılıklı çalıştırılabilirliği, vb.);
- Avrupa ağları ile bağlantıları içeren bölgesel altyapılar;
- Hizmetlere erişim; ve
- Öncelikli uygulama alanlarında yeni hizmetler.

Avrupa ile Akdeniz arasındaki mübadelelerin yoğunlaştırılması ve doğmakta olan bilgi ve iletişim altyapıları ile kolaylaştıracaktır.

Bilgi toplumunun somut yararlarını gösterecek pilot projeler için zemin hazırlamak üzere 1996'da bölgesel bir konferans düzenlenmesi planlanmaktadır.

BÖLGESEL PLANLAMA

İşbirliği aşağıdaki konular üzerinde yoğunlaşacaktır:

- Avrupa-Akdeniz alanı için ülkelerin gereksinimlerine ve özelliklerine uygun bir bölgesel planlama stratejisinin tanımlanması;
- Karşılıklı ilgi alanlarında sınır-ötesi işbirliğinin teşviki.

TURİZM

Turizm Bakanları 1995'te Kazablanka'da yaptıkları toplantıda Avrupa Turizm Şartı'nı çalışmaları kabul etmişlerdir. Başlatılacak işbirliği çalışmaları özellikle bilgilendirme, tanıtım ve eğitimle ilgili olacaktır.

ÇEVRE

İşbirliği aşağıdaki konular üzerinde yoğunlaşacaktır:

- Akdeniz bölgesindeki çevre sorunlarının saptanması ve uygun durumlarda başlatılacak inisiyatiflerin tanımlanması;
- Avrupa Komisyonu tarafından koordine edilen ve uzun dönemli

eylemlerle desteklenen müdahale için kısa ve orta dönemli bir öncelikli çevre eylemi programı hazırlanmasına ve daha sonra bunun güncellenmesine yönelik önerilerde bulunulması; başlıca eylem alanları olarak aşağıdakiler kapsanmalıdır: su, toprak ve kıyı hizmetleri; bölgelerinin entegre yönetimi; atık yönetimi; Akdeniz'de hava ve deniz kirliliğinin önlenmesi ve kirlilikle mücadele; doğal güzelliklerin ve sitlerin muhafazası ve yönetimi özellikle erozyonun,toprak kalitesinin bozulmasının,orman yangınlarının ve çölleşmenin önlenmesi ve bunlarla mücadele edilmesi yoluyla Akdeniz ormanlarının korunması, muhafazası ve restorasyonu; Topluluğun finansman teknikleri, mevzuat ve çevre yönetimi alanındaki: deneyiminin aktarılması; çevre boyutunun bütün politikalara dahil edilmesi

- Eylem programının uygulanmasını izlemek üzere düzenli bir diyalogun tesisi;
- Bölgesel ve alt-bölgesel işbirliğinin pekiştirilmesi ve Akdeniz Eylem Planı ile koordinasyonun güçlendirilmesi;
- Çeşitli kaynaklarca yapılan yatırımların teşviki ve ilgili uluslararası sözleşmelerin uygulanması;
- Başta önleyici önlemler ve uygun yüksek standartlar olmak üzere gereğinde mevzuatın ve düzenleyici önlemlerin kabulünün ve uygulanmasının teşviki.

BİLİM VE TEKNOLOJİ

İşbirliği aşağıdaki konular üzerinde yoğunlaşacaktır:

- Karşılıklı yarar ilkesi göz önünde tutularak araştırma ve geliştirmenin teşviki ve bilimsel başarılarda aradaki mesafenin açılması konusunun ele alınması;

- Akdenizli ortakların kendileri ile Avrupalı komşuları arasındaki mesafeyi kapatmalarına en iyi biçimde imkan verecek bilim sektörleri ve politikalarında deneyim alışverişlerinin artırılması;
- Ortak araştırma projelerine katılımın artırılması yoluyla bilimsel ve teknik personelin eğitilmesi.

Mart 1995'te Sophia Antipolis'te yapılan Bakanlar toplantısından sonra bir İzleme Komitesi kuruldu; bu komite ilk toplantısını Barselona Konferansı'nın akabinde yapacaktır.Komite, Bakanlıklar düzeyinde mutabık kalman politika önceliklerinin ortaklaşa uygulanmasına yönelik tavsiyeler üzerinde duracaktır.

SU

Akdeniz Su Şartı 1992'de Roma'da kabul edildi.

Su, bütün Akdenizli ortaklar için öncelikli bir konudur ve su kıtlığı gittikçe daha fazla hissedildiğinden önemi daha da artacaktır. Bu alandaki işbirliği aşağıdaki amaçlara yönelik olacaktır:

- Mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlar hesaba katılarak durum envanterinin çıkarılması;
- Bölgesel işbirliğini pekiştirme yollarının saptanması;
- Su kaynaklarının, uygun durumlarda ortak esasla olmak üzere, planlanması ve yönetimini rasyonelleştirmek için önerilerde bulunulması;
- Yeni su kaynaklarının oluşturulmasına katkıda bulunulması.

BALIKÇILIK

Akdeniz balık stoklarının muhafazasının ve rasyonel yönetiminin önemi göz önünde tutularak, Akdeniz Genel Balıkçılık Konseyi çerçevesindeki işbirliği pekiştirilecektir.

1994'te Heraklion'da Bakanlar düzeyinde yapılan Balıkçılık Konferansı doğrultusunda, 1996'da yapılacak toplantılar yoluyla hukuki alanda uygun izleme eylemleri bu Komite ilk toplantısını gerçekleştirilecektir.

Kültür balıkçılığı dahil balık stoklarına ilişkin ortaklaşa uygulanmasına yönelik tavsiyeler araştırmaların yanı sıra eğitim ve bilimsel araştırmalardaki işbirliği geliştirilecektir.

IV. SOSYAL, KÜLTÜREL VE BEŞERİ ALANLARDA ORTAKLIK: İNSAN KAYNAKLARININ GLİŞTİRİLMESİ, KÜLTÜRLER ARASINDA KARŞILIKLI ANLAYIŞIN VE SİVİL TOPLUMLAR ARASINDAKİ MÜBADELELERİN TEŞVİKİ

İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ

Avrupa-Akdeniz ortaklığı, Akdenizli ortaklara özel önem verilerek bölgenin her yerinde eğitim düzeylerinin yükseltilmesine katkıda bulunmalıdır. Bu amaçla, başlangıçta mesleki eğitim, eğitim teknolojisi, üniversiteler, diğer yüksek öğretim kurumlan ve araştırmalar üzerinde yoğunlaşılarak eğitim politikaları üzerinde düzenli bir diyalog gerçekleştirilecektir. Gerek bu bağlamda gerek diğer alanlarda, kadınların rolüne özel bir önem verilecektir. Gırnata'daki Avrupa Arap Ticaret Okulu ve Torino'daki Avrupa Vakfı bu işbirliğine katkıda bulunacaklardır.

Modern yönetim yaklaşımlarını paylaşmak amacıyla mesleki eğitim sektörünün temsilcilerini (politika kararlarım verenler, öğretim üyeleri, eğitimciler, vb.) bir araya getirecek bir toplantı düzenlenecektir.Üniversite ve yüksek öğrenim kurumlarının temsilcilerini bir araya getirecek bir toplantı düzenlenecektir. Avrupa Komisyonu sürdürmekte olduğu MED-Campus programını güçlendirecektir. Eğitimde teknoloji konusunda da bir toplantı gerçekleştirilecektir.

BELEDİYELER VE BÖLGELER

Belediyelerin ve bölge yetkililerinin Avrupa: Akdeniz Ortaklığı'na yakından katılması gereklidir. Kent ve bölge temsilcileri, aralarında toplantılar düzenleyerek göğüslemeleri gereken ortak güçlükleri saptamak ve deneyim alışverişinde bulunmak üzere her yıl kendi aralarında toplantı düzenlemeye teşvik edilecektir. Bu, önceki deneyimler dikkate alınarak Avrupa Komisyonu tarafından organize edilecektir

KÜLTÜRLER VE UYGARLIKLAR ARASINDA DİYALOG

Kültürler arası alışverişler ve yabancı dil öğrenilmesinin teşviki yoluyla karşılıklı anlayışın geliştirilmesinin önemi göz önünde tutularak, yetkililer ve uzmanlar, başka şeylerin yanı sıra aşağıdaki konularda somut eylem önerileri yapmak üzere toplantılar gerçekleştirileceklerdir: kültürel ve yaratıcı miras, kültürel ve sanatsal etkinlikler, ortak yapımlar (tiyatro ve sinema), çeviriler ve kültürü yaymanın diğer araçları, eğitim.

Avrupa-Akdeniz bölgesindeki başlıca dinler arasındaki karşılıklı anlayışın gelişmesi karşılıklı hoşgörü ve işbirliğinin güçlenmesini getirecektir. Önyargıları, cehaleti ve bağnazlığı kırmak ve tabandaki işbirliğini geliştirmek amacıyla dinlerin ve dinsel kurumların temsilcileri ile ilahiyatçılar, akademisyenler ve diğerleri arasında düzenli aralıklarla yapılacak toplantılara destek verilecektir. Stockholm'de (15/17.6.1995) ve Toledo'da (4/7.11.1995) yapılan konferanslar bu bağlamda örnek alınabilir.

MEDYA

Medya organları arasında yakın etkileşim etmekte olan MED-Media programı yoluyla bu etkileşimi aktif biçimde destekleyecektir. Bu bağlamda, medya temsilcileri arasında her yıl bir toplantı düzenlenecektir.

GENÇLİK

Gençler arasında mübadele, gelecek kuşakları Avrupa-Akdeniz ortakları arasında daha yakın bir işbirliğine hazırlamanın bir yolu sayılmalıdır. Bu nedenle, Avrupa'da kazanılan deneyim temelinde ve ortakların ihtiyaçları göz önünde tutularak bir Avrupa-Akdeniz Gençlik Mübadele Programı tesis edilmelidir; bu programda, özellikle mesleki nitelikleri olmayanlar için mesleki eğitimin ve gençlik alanındaki organizatörler ile sosyal çalışma uzmanlarının eğitilmesinin önemi dikkate alınmalıdır. Avrupa Komisyonu, Avrupa Akdeniz Dışişleri Bakanlan'nın müteakip toplantısından önce gerekli önerileri yapacaktır.

SİVİL TOPLUMLAR ARASINDA MÜBADELE

Üst düzey yetkililer, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'ndan kaynaklanan beşeri mübadeleleri, özellikle de resmi görevliler, bilim adamları, öğretim üyeleri, işadamları, öğrenciler ve sporcular arasındaki mübadeleleri, özellikle gereksiz idari engellerin mevcut olabileceği alanlarda idari usullerin basitleştirilmesi de dahil olmak üzere kolaylaştırmak amacıyla düzenli aralıklarla toplanacaklardır.

SOSYAL GELİŞME

Avrupa-Akdeniz Ortaklığı, başta kadınlar ve toplumun en muhtaç kesimleri olmak üzere Akdenizli Ortak Devletler'deki nüfusun yaşama ve çalışma koşullarının iyileştirilmesine ve istihdam düzeyinin artırılmasına katkıda bulunmalıdır. Bu bağlamda, ortaklar temel sosyal haklara saygıya ve bu hakların geliştirilmesine özel bir önem atfederler. Bu amaçla, sosyal politikalarda rol oynayanlar düzenli aralıklarla uygun düzeyde toplanacaklardır.

SAĞLIK

Ortaklar, bu alandaki işbirliğini aşağıdaki alanlar üzerinde yoğunlaştırmayı kabul ederler:

- Bilinç, bilgi ve önleme çabalarını artırmaya yönelik eylem;
- Özellikle tıbbi bakım, birincil sağlık merkezleri, ana ve çocuk sağlığı merkezleri, aile planlaması, epidemiolojik gözetim sistemleri ve bulaşıcı hastalıklarla mücadele önlemleri olmak üzere halk sağlığı hizmetlerinin geliştirilmesi;
- Sağlık ve sağlık idaresi personelinin eğitimi;
- Doğal afetlerde tıbbi işbirliği.

GÖÇ

Avrupa-Akdeniz ilişkilerinde göç konusunun önemi göz önünde tutularak göç akımlarına ve baskılarına ilişkin önerilerin yapılacağı toplantılar teşvik edilecektir. Bu toplantılarda, başka hususların yanı sıra özellikle Birlik'te yasal olarak ikamet eden göçmenlerin yaşama koşullarıyla ilgili olmak üzere MED-Migration programı çerçevesinde kazanılan deneyim dikkate alınacaktır.

TERÖRİZM, UYUŞTURUCU KAÇAKÇILIĞI VE ÖRGÜTLÜ SUÇLAR

Terörizmle mücadele bütün taraflar için öncelikli bir konu olmak zorundadır. Bu doğrultuda, polis ve adalet yetkilileri ve diğer yetkililer arasındaki işbirliğini güçlendirmek amacıyla yetkililer arasında düzenli aralıklarla toplantılar gerçekleştirilecektir. Bu bağlamda,özellikle bilgi alışverişinin artırılması ve suçluların iadesi usullerinin iyileştirilmesi konuları ele alınacaktır.Yetkililer, düzenli aralıklarla toplanarak özellikle kaçakçılık dahil örgütlü suçlar ve uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadele etmek amacıyla polis, adalet, gümrük ve idare yetkilileri ve diğer yetkililer arasındaki işbirliğini geliştirmek üzere alınabilecek pratik önlemleri tartışacaklardır.Bütün bu toplantılar her ülkedeki durumun özelliğinin hesaba katıldığı farklılaştırılmış bir yaklaşım ihtiyacı gereğince dikkate alınarak düzenlenecektir.

YASADIŞI GÖÇ

Yetkililer, düzenli aralıklarla toplanarak yasadışı göçle mücadele etmek amacıyla polis, adalet, gümrük ve idare yetkilileri ve diğer yetkililer arasındaki işbirliğini geliştirmek üzere alınabilecek pratik önlemleri tartışacaklardır.Bütün bu toplantılar her ülkedeki durumun özelliğinin hesaba katıldığı farklılaştırılmış bir yaklaşım ihtiyacı gereğince dikkate alınarak düzenlenecektir.

V. KURUMSAL TEMASLAR

AVRUPA-AKDENİZ PARLAMENTERLERİ ARASINDA DİYALOG

1-4 Kasım 1995 tarihleri arasında Akdeniz'de Güvenlik ve işbirliği Parlamentolar-Arası Konferansı düzenlenmişti. Avrupa Parlamentosu'na ortakların seçilmiş temsilcilerinin çok çeşitli konularda görüş alışverişine girmelerini sağlayabilecek müstakbel Avrupa-Akdeniz Parlamenterler Arası Diyalogu için diğer parlamentolarla birlikte girişimde bulunması çağrısında bulunulur.

DİĞER KURUMSAL TEMASLAR

Özellikle Avrupa Topluluğu Ekonomik ve Sosyal Komitesi olmak üzere diğer Avrupa organları ile Akdeniz ülkelerindeki mukabil kurumlar arasında düzenli temaslar Avrupa Akdeniz Ortak.lığı'yla ilgili temel hususların daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.Bu doğrultuda, Ekonomik ve Sosyal Komite Akdeniz ülkelerindeki mukabil kurumlarla ve eşdeğer birimlerle ilişki kurma konusunda girişimde bulunmaya çağrılır. Bu bağlamda, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komiteler ve eşdeğer kurumlar Akdeniz toplantısı 12-13 Aralık tarihlerinde Madrid'de gerçekleştirilecektir.

KAYNAKÇA

KİTAP :

ARAKON, Maya, **Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Mali Aracı MEDA ve Türkiye,** İKV Yayınları, No.169, İstanbul, 2002.

ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1980-1990**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1992.

AVRUPA KOMİSYONU TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ, **Akdeniz'de Barış ve İstikrara Yatırım: Avrupa-Akdeniz Ortaklığı,** Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayınları, Ankara, 1999.

AVRUPA KOMİSYONU TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ, **MED Programları El Kitabı-Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Rehberi**, Ankara, 1996.

ÇEŞMECİOĞLU, Senem, **Avrupa-Akdeniz Ortaklığı ve Türkiye,** İstanbul Ticaret Odası Yayını, No:34, İstanbul, 2003.

DELPUECH, Bernard, **Avrupa-Akdeniz Ortaklığı,** Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayınları, Ankara, 1997.

GENÇKOL, Metin, **Avrupa Birliği Mali İşbirliği Politikaları ve Türkiye**, DPT Yayınları, No:2679, Ankara, 2003.

GÖNLÜBOL, Mehmet ve diğerleri, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995),** Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996.

GÜMRÜKÇÜ, Harun, **Küreselleşme ve Türkiye,** Avrupa-Türkiye Araştırmaları (ATA) Enstitüsü, İstanbul, 2003.

GÜNUĞUR, Haluk, **Türkiye -Avrupa Birliği İlişkilerinde Son Gelişmeler**, İzmir Ekonomi Üniversitesi , Yayın No:121, İzmir, 2002.

İSTANBUL TİCARET ODASI, **Avrupa Birliği'nin Akdeniz Bölgesi Politikası,** Yayın No:1996-30/AB7,İstanbul,1996.

KALECİ, Mert, **Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Sürecinde Türkiye'nin Akdeniz Havzası'ndaki Yeri,** Muğla Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Tartışma Tebliğleri, No:II, 2005.

KARLUK, S. Rıdvan, **Avrupa Birliği ve Türkiye,** Beta Yayınları, İstanbul, 2003.

KARLUK, S. Rıdvan ve Özgür Tonus, **Avrupa Birliği Kapısında Türkiye,** Turhan Kitabevi, Ankara, 2002.

KÖSTEPEN, Can, **Avrupa Yatırım Bankası ve Türkiye'ye Sağlanan Kredi İmkanları,** İKV Yayınları, No. 166, İstanbul, 2001.

KUTLU, Melahat, **Avrupa-Akdeniz Ortaklığı,** Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Ankara, 1997.

MANİSALI, Erol, **İçyüzü ve Perde Arkasıyla Avrupa Çıkmazı-Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri,** Otopsi Yayınevi, İstanbul, 2001.

OĞUZ, Şebnem Karauçak, **Avrupa Topluluğu'nun Akdeniz Politikası,** İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No. 100, İstanbul, 1991.

PIERROS, Filippos, Jacob Meunier ve Stan Abrams, **Bridges and Barriers The European Union's Mediterranean Policy 1961-1998,** Ashgate Publishing, Great Britain, 1999.

SÜLÜN, Dilara, **Avrupa Birliği Akdeniz Politikası'nın Ekonomik Faydaları Ne Ölçüdedir,** İTO Yayını, No:149, İzmir, 2005.

T.C. BAŞBAKANLIK DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI VE TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Ankara, 2002.

T.C. DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI, **Türkiye ve Avrupa Entegrasyonu**, DPT Yayınları-Alt Komisyon Raporu, No:2377, Ankara, 1995.

T.C. BAŞBAKANLIK HAZİNE VE DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI, **Avrupa Topluluğu ve Türkiye,** T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 1993.

TINAR, Mustafa Yaşar (haz.), **Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası ve Türkiye,** Friedrich Ebert Vakfı Ekonomi Forumu Toplantısı Sonuç Raporu, (İstanbul, 15 Kasım 1997), Friedrich Ebert Stiftung, İstanbul, 1998.

ÜLGER, İrfan Kaya., **Avrupa Birliği'nin ABC'Sİ**, Sinemis Yayınları, Ankara,2005.

ÜLGER, İrfan Kaya, **Avrupa Birliği El Kitabı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003.

MAKALE :

BİLİCİ, Nurettin,"AB'de Ekonomik Bütünleşme ve Türkiye'nin Entegrasyonu", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi,** C:5, Sayı:2, Ankara, Kış/2006, s.39-45.

CANALİOĞLU, Eser, "The Euro-Mediterranean Partnership: Analysis of Past, Present, Future Relations", **Dış Politika-Foreign Policy-A Quarterly of Foreign Policy Institute,** No. 3-4, 2001, s.37-54.

ERALP, Atila, "Helsinki Zirvesi Neler Getirdi?", **Yeni Türkiye,** Avrupa Birliği Özel Sayısı, Cilt: I, Yıl: 6, Sayı:35, Eylül/Ekim 2000, s.498-499.

GLOSER, Günter, "Avrupa Akdeniz Ortaklığı", **Deutschland**, Sayı:6, 2006, s.36-37.

GÜNUĞUR, Haluk, "Türkiye-AB İlişkileri Tarihçesi", **Avrupa Birliği El Kitabı,** Avrupa Birliği ve Türkiye AB İlişkileri Semineri, T.C. Merkez Bankası Yayınları, Ankara, 1996, s.177-188.

KAHRAMAN, Sevilay, "Avrupa Birliği'nin Komşuluk Politikası", **ATAUM Haber**, Yıl:5, Sayı:1, Kış 2005, s.2-5.

KURTBAĞ, Ömer, "Avrupa-Akdeniz Ortaklığı: Barselona Süreci", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi,** C:3, Sayı:1, Güz/2003, Ankara, s.73-92.

ÖZEN, Çınar, "1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Karan Çerçevesinde Türkiye'nin Yükümlülükleri Üzerine Bir Değerlendirme", **Yeni Türkiye,** Avrupa Birliği Özel Sayısı, Cilt: II, Yıl:6, Sayı:36, Kasım/Aralık 2000, s.1143-1153.

VALLELERSUNDİ, Ana Palacio, "Barselona Süreci:Avrupa-Akdeniz Kuzey-Güney Ortaklığı", **Conatus Çeviri Dergisi**, Ocak-Nisan 2005, Sayı:3, s.119-123.

TEZ:

EYLEMER, Sedef, **Avrupa-Akdeniz Ortaklığı ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi,** Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2003.

KASAPOĞLU, Devrim, **Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası ve Türkiye,** Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2000.

İNTERNET :

AVRUPA KOMİSYONU TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ, "Akdeniz'de Desantralize İşbirliği Programlarının Yeniden Başlatılması", **Güncel Avrupa**, Mayıs- Haziran 1998, (http://www.deltur.cec.eu.int/guncel/ga106.html).

AVRUPA KOMİSYONU TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ, "MED Programları El Kitabı - Avrupa Akdeniz Ortaklığı Rehberi", (www.deltur.cec.eu.int/kitap/kmeda.rtf).

AVRUPA KOMİSYONU TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ, "AB-Türkiye İlişkileri, Gümrük Birliği", (http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?lang=0&pId=4&fId=3&prnId=1&hnd=0&ord=0&docId=342&fop=1).

AVRUPA KOMİSYONU TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ, "AB Türkiye İlişkileri -Tarihsel Gelişim", (http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?lang=0&pId=4&fId=2&prnId=1&hnd=0&ord=0&docId=341&fop=1).

AVRUPA KOMİSYONU TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ, "AB-Türkiye Gümrük Birliği-Refah İçin Birlikte Çalışma", (http://www.deltur.cec.eu.int/abrefah.rtf).

AVRUPA KOMİSYONU TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ, "Akdeniz'de Desantralize İşbirliği Programlarının Yeniden Başlatılması", **Güncel Avrupa**, Mayıs-Haziran 1998, (http://www.deltur.cec.eu.int/guncel/ga106.html.).

AVRUPA KOMİSYONU TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ, **Akdeniz'de Barış ve İstikrara Yatırım: Avrupa-Akdeniz Ortaklığı,** (http://www.deltur.cec.eu.int/avrakd_yayin.rtf).

AVRUPA KOMİSYONU TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ, **Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'na Bakış,** (http://www.deltur.cec.eu.int/avrakd_yayin.rtf).

AVRUPA KOMİSYONU TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ, "AB-Türkiye İlişkilerinde Son Gelişmeler", (http://www.deltur.cec.eu.int/s-iliski_001025_1.html).

AVRUPA KOMİSYONU TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ, "Adaylık Öncesi Yardımlar", (http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?lang=0&pId=4&fId=6&prnId=2&hnd=1&docId=362&ord=1&fop=0).

BAYLAS, Nevsal, "Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Zirvesi", BBC Turkish, 28/11/2005, (http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2005/11/051128_euromed.shtml).

CANALİOĞLU, Eser, "The Euro-Mediterranean Partnership: Analysis of Past, Present, Future Relations", **Dış Politika-Foreign Policy-A Quarterly of Foreign Policy Institute,** No. 3-4, 2001, s.37-54. (http://www.foreignpolicy.org.tr/documents/vol27.pdf).

EUROPEAN COMMISSION, "Barcelona Process: Ten Years On", s.39, (http://ec.europa.eu/europeaid/reports/brochure-barcelone10_en.pdf).

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI, "15-16 Haziran 2006 Tarihli AB Konseyi Zirve Toplantısı Sonuç Bildirgesi", s.2-3, (http://www.ikv.org.tr/pdfs/16Haz2006Zirve-ceviri.pdf).

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI, "Türkiye-AB Tarihçesi", (http://www.ikv.org.tr/tarihce.php).

KAYACI, Filiz, "Avrupa Birliği Komşuluk Politikası", T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, (http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/CesitliCalismalar/AB%20Komsuluk.htm).

SOUTHEAST EUROPEAN TİMES, "AB-Akdeniz Terörle Mücadele Yasası Barcelona Zirvesinde Kabul Edildi", 29/11/2005, (http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/features/2005/11/29/feature-01).

TBMM, "Avrupa Akdeniz Parlamenter Asamblesi-Genel Bilgiler", (http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/aapa/orta/main_genel.html#forum).

TÜRKMEN, İlter, "Avrupa Komşuluk Politikası", (http://www.obiv.org.tr/ilter36.htm).

T.C. BAŞBAKANLIK DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI, "1995 Yılı Sonrasında Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası", (http://www.foreigntrade.gov.tr/AB/AB%20Sayfasi/3ulkeler.htm).

T.C. BAŞBAKANLIK DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI, "Serbest Ticaret Anlaşmaları" (http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/sta/index.htm).

T.C. BAŞBAKANLIK DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI, "İstatistikler", (http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/rakamlar/ditcaret.htm).

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, "Türkiye'nin Orta Doğu İle İlişkileri", (http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/Bolgeler/OrtaDogu/Ortadoğu+ile+İlişkiler)

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, "Dış Politika-Enerji Kaynakları", (http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/GenelGorunum/Genel+Gorunum.htm)

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, "Ortadoğu Barış Süreci", (http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/Bolgeler/OrtaDogu/OrtaDoguBarisSureci/Ortadoğu+Barış+Süreci.htm).

YILDIZ, Dursun,, "AB Akdeniz Ortaklığı, Türkiye'nin Akdeniz Vizyonu ve Su", (http://www.adastrateji.com/pdf/akdenizHavzasi.pdf).

ÖZET

Avrupa Birliği kuruluşundan bugüne Akdeniz Bölgesi'ne önem vermiş ve bölge ülkelerine yönelik özel bir politika uygulama gereği duymuştur. Çünkü, Akdeniz Bölgesi, Avrupa Birliği'nin istikrar ve güvenliğini etkileyen önemli bir alandır.

Avrupa Birliği başlangıçta Akdeniz ülkeleriyle ikili anlaşmalara dayanan bir ilişki kurmuş, daha sonra bölgeye yönelik yeni politikalar geliştirme ihtiyacı hissetmiştir.

Bu çerçevede, sırasıyla "Genel Akdeniz Politikası", "Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası" ve "Avrupa-Akdeniz Ortaklığı" olarak adlandırılan yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. 27-28 Kasım 1995 tarihinde Barselona'da yapılan Avrupa-Akdeniz Konferansı ile kurulan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı süreci halen devam etmektedir.

Avrupa Birliği'nin Akdeniz ülkelerine yönelik politikasının, hedeflerine tam anlamıyla ulaştığını söylemek mümkün değildir. Bu durumun birçok nedeni bulunmaktadır. Avrupa-Akdeniz Ortaklığı mevcut bölgesel siyasi ortamda önünde zorluklar bulunan bir girişim olmakla birlikte, önemli ve gerekli bir çabadır.

Diğer taraftan Türkiye'de bir Akdeniz ülkesi olarak Avrupa Birliği'nin Akdeniz Bölgesi'ne yönelik politikasından etkilenmektedir. Ancak, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinin Avrupa Birliği'nin Akdeniz ülkelerine yönelik politikasının dışında geliştiğini de belirtmek gerekmektedir.

ABSTRACT

Since its establishment until today the European Union (EU) has paid utmost importance to the Mediterranean region and felt the necessity to implement a specific policy aimed at the area as it is an important region that effects the stability and security in the EU.

In the beginning, the European Union established bilateral relations with Mediterranean Countries based on agrements and later on felt the necessity to develop policies aimed at the region.

In that connection new approaches were developed such as the "General Mediterranean Policy", "Revised Mediterranean Policy" and the "Euro Mediterranean Partnership". The Euro Mediterranean Partnership process which was established by the "Euro Mediterranean Conference" held in Barcelona on 27-28 November 1995 is still ongoing.

It is not possible to say that the objectives of the policies of the EU towards the Mediterranean countries is throughly met. This has several reasons. Despite the obstacles resulting from the present political environment before the Euro- Mediterranean Partnership the whole process is a valuable effort.

On the other hand, Turkey is being effected from the policy of the EU towards the Mediterranean region. However it is worthy to mention that membership process of Turkey is also developing outside the policy of the EU towards the Mediterranean countries.